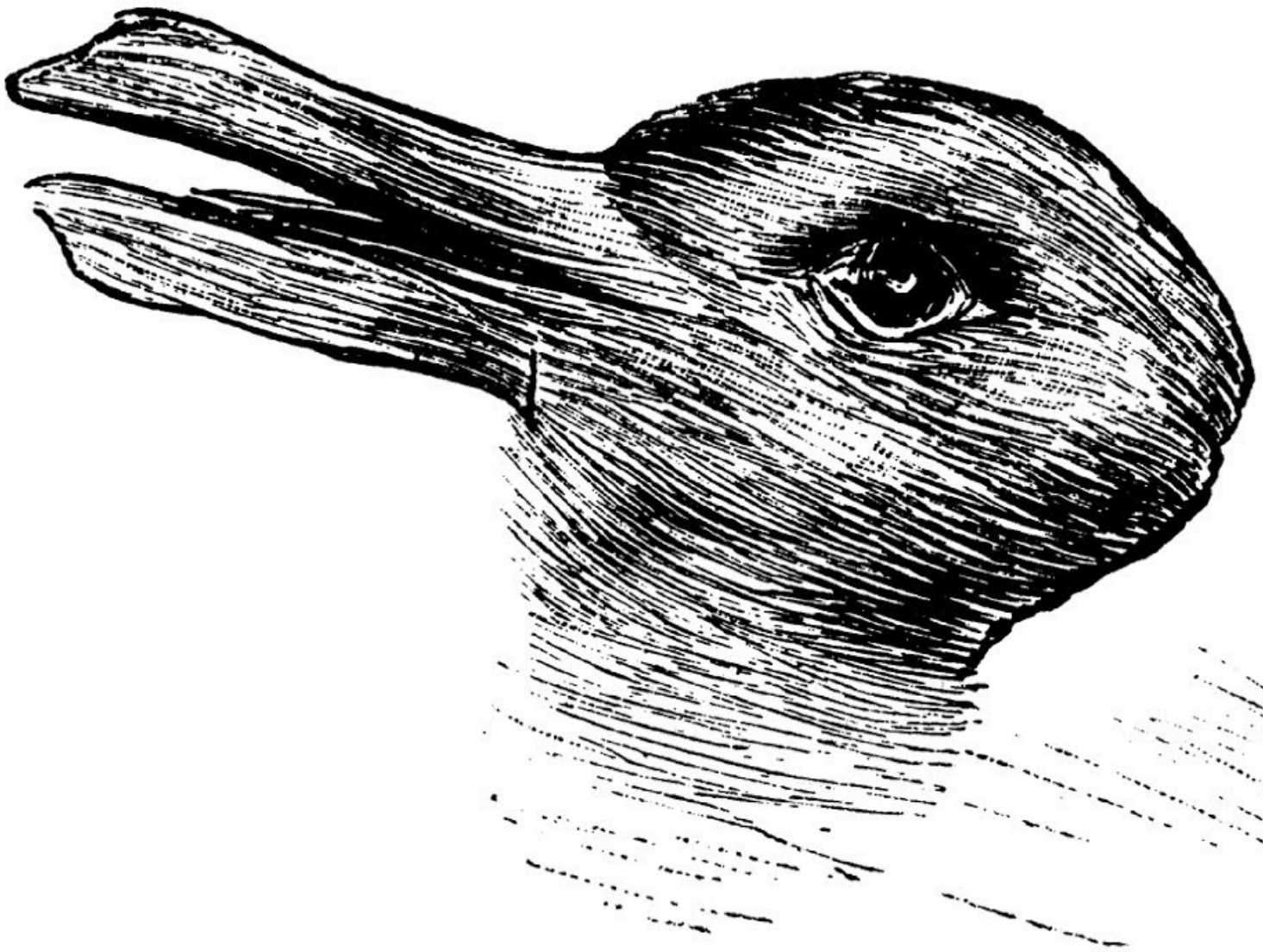

Equivocatie in de politiek

Een analyse van het ambivalente discours van Thierry Baudet

Cato Montijn

Equivocatie in de politiek

Een analyse van het ambivalente discours van Thierry Baudet

Masterscriptie Neerlandistiek
Universiteit Leiden

Cato Montijn

Leiden, Universiteit Leiden
Faculteit der Geesteswetenschappen
MA Neerlandistiek, specialisatie Taalbeheersing van het Nederlands

Naam student: Cato Montijn
Studentnummer: s1763261
Begeleider: Henrike Jansen
Tweede lezer: Maarten van Leeuwen

Aantal woorden (exclusief samenvatting, bijlagen en citaten): 22.283

Inleverdatum: 8 maart 2019

Samenvatting

In dit scriptieonderzoek is een analyse-instrument opgesteld voor het taalkundige fenomeen *equivocatie*. Het doel van dit onderzoek was tweeledig: er is (1) een analyse-instrument voor equivocatie ontwikkeld, dat (2) is toegepast op het discours van de jonge Nederlandse politicus Thierry Baudet. De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal stond, was:

Hoe is een deductief analyse-instrument voor equivocatie op te stellen en wat kan er aan de hand van dit instrument worden vastgesteld over het discours van politicus Thierry Baudet?

Dit onderzoek is een abductief onderzoek: met bevindingen uit het empirische materiaal is de theorie over equivocatie aangevuld en is het analyse-instrument verder aangescherpt (Alvesson & Sköldbberg, 2000; Peirce, 1923).

Equivocatie is de taalhandeling van het ontwijkend communiceren. De taalhandeling komt voor in communicatieve conflictsituaties, ook wel *avoidance-avoidance conflict situations* genoemd. Die conflictsituaties doen zich voor wanneer alle reacties op een vraag of stelling een negatieve uitkomst hebben voor de spreker of voor zijn omgeving (bijvoorbeeld wanneer de spreker moet kiezen tussen liegen of iemand kwetsen met de waarheid). In zulke situaties biedt equivocatie uitkomst (Bavelas, Black, Bryson, & Mullett, 1988; Bavelas, Black, Chovil, & Mullett, 1990a).

Om vast te stellen of er sprake is van equivocatie, formuleren Bavelas et al. (1988) vier criteria: (1) de boodschap moet de eigen mening van *de zender*, (2) *de inhoud* van de boodschap moet helder zijn, (3) er moet duidelijk zijn wie *de ontvanger* van de boodschap is en (4) de boodschap moet aansluiten op *de context*.

In politieke situaties komt equivocatie vaker voor dan in alledaagse situaties. Dat komt doordat politici vaak in de media verschijnen, rekening moeten houden met hun potentiële electoraat (zij moeten hun boodschappen zo voorzichtig mogelijk verwoorden om een zo breed mogelijk publiek aan te spreken (Bavelas et al., 1988)) en niet alleen namens zichzelf spreken, maar ook namens hun partij. Politici doen hun best hun gezicht te beschermen en om een gewenst beeld van zichzelf te construeren in de media – het principe van *face-work* (Goffman, 1967b) hangt samen met deze *mediatisering* (Cushion & Thomas, 2013; De Leeuw & Van Wichelen, 2005; Wodak & Krzyżanowski, 2017).

Politici doen vaker dan gewone burgers hun best om commitment aan hun uitspraken te verzwakken, zonder daarbij onoprecht of vaag te lijken. Equivocatie is een strategie die voor dat doeleinde uitkomst biedt. Equivocatie maakt namelijk *calculated ambivalence* mogelijk – het verpakken van een dubbele boodschap in een taaluiting (Hatakka, Niemi, & Välimäki, 2017; Wodak & Engel, 2013). De praktische toepassing van *calculated ambivalence* noemen Bull & Simon-Vandenberg (2014) *doublespeak*. Het analyseren van (mogelijk) equivocatief discours biedt de mogelijkheid te bekijken wat de onderliggende betekenis van de geuite woorden zou kunnen zijn (Bull & Simon-Vandenberg, 2014).

In het analyse-instrument dat in dit onderzoek is opgesteld, zijn verschillende technieken gebundeld die Bull & Simon-Vandenberg (2014) en Hatakka, Niemi &

Välimäki (2017) hebben afgeleid uit deductieve discoursanalyses. Het instrument bestaat uit vier categorieën met bijbehorende strategieën:

1. *Onderwerp ontwijken* – 1.1. Ontkenning, 1.2. Antwoorden vermijden, 1.3. Ophef bagatelliseren
2. *Aandacht afleiden* – 2.1. Vergelijkingen maken, 2.2. Disconnectie benadrukken
3. *Rechtvaardigen* – 3.1. Verzachtende omstandigheden aandragen, 3.2. Afstand nemen in woord, 3.3. Afstand nemen in daad, 3.4. Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid
4. *Ethos en Pathos* – 4.1. Ad hominem, 4.2. Slachtofferschap claimen, 4.3. Provocatief taalgebruik

Dit instrument is toegepast op het discours van politicus Thierry Baudet. Eerst is, aan de hand van de eisen voor duidelijke communicatie van Bavelas et al. (1988), vastgesteld welke beweringen van Baudet als equivocatief kunnen worden aangemerkt. In het onderzoekscorpus, dat bestaat uit zeven verschillende fragmenten waarin Baudet zich in een conflictsituatie bevindt, is hij 268 keer aan het woord. Hij maakt in 165 van die gevallen gebruik van equivocatie.

Het analyse-instrument voor equivocatie blijkt redelijk geschikt om het discours van Baudet te analyseren. Zo blijkt uit de analyse dat hij vaak zijn uitingen legitimeert door verzachtende omstandigheden aan te dragen, de aandacht afleidt van het onderwerp of de aanval opent op het *ethos* van zijn tegenstander.

Tijdens de analyse is het instrument, met de bevindingen uit de empirie, verder aangescherpt. De strategieën kunnen worden verdeeld in twee hoofdcategorieën, die beide een belangrijk doel van de spreker weergeven: (1) *Rechtvaardigen*, waaronder de strategieën *Ontkenning*, *Verzachtende omstandigheden aandragen* (met alle bijbehorende substrategieën), *Afstand nemen in woord* en *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid* vallen en (2) *Aandacht afleiden*, waaronder de strategieën *Ophef bagatelliseren*, *Antwoorden vermijden* (met alle bijbehorende substrategieën), *Vergelijkingen maken*, *Disconnectie benadrukken* en *Ethos en Pathos* (met alle bijbehorende substrategieën) vallen.

Verder blijkt dat twee strategieën meer gespecificeerd konden worden. De strategie *Antwoorden vermijden* is uitgebreid met substrategieën *Legitimeren met bewijzen*, *Meer uitleg geven*, *Verkeerd begrepen* en *Context benadrukken*. De strategie *Verzachtende omstandigheden aandragen* is gespecificeerd met substrategieën *Claim van duidelijkheid*, *Claim van onwetendheid* en *Ander onderwerp aansnijden*.

Dit onderzoek draagt bij aan een stevigere conceptuele en methodische basis voor het onderzoek naar equivocatie. Om dat onderzoek nog verder aan te vullen, zijn meer analyses nodig. Niet alleen van het discours van (extreem)rechtse politici, maar ook van meer gematigde en (extreem)linkse politici. Een andere belangrijke bijdrage aan het onderzoeksgebied kan worden gevormd door de analyse van het discours van de opposanten van de politici die equivocatief taalgebruik hanteren – hoe gaan zij daarmee om en hoe kunnen zij equivocatie herkennen en adresseren? Ten laatste zou het goed zijn het onderzoeksgebied aan te vullen vanuit andere disciplines, zoals de sociologie, antropologie of de psychologie. Zo kan een completer beeld van het fenomeen *equivocatie* ontstaan.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inhoudsopgave	6
Inleiding	8
1. Ontwijkend taalgebruik: equivocatie	11
1.1. Avoidance-avoidance conflict situations	11
1.2. Equivocatie: een definitie	11
1.3. Commitment en equivocatie in de politiek	13
1.4. Doublespeak en calculated ambivalence	15
1.5. Face & face-work	17
1.6. Mediatisering	18
1.7. Concluderend: equivocatie en commitment in de politiek	19
2. Equivocatie: de criteria en technieken	20
2.1. De basiscriteria voor heldere communicatie	20
2.2. Drie strategieën voor equivocatie	21
2.3. Schadebeperkende strategieën	22
2.4. Concluderend: concrete vormen van equivocatie	25
3. Over het FvD en Thierry Baudet	26
3.1. Baudet en het Forum voor Democratie	26
3.2. Media en controverses	27
3.3. Twee concrete voorvallen	28
3.4. Concluderend: Baudet, het FvD en controverses	30
4. Methode	31
4.1. Samenstelling van het onderzoekscorpus	31
4.2. Literatuuronderzoek en discoursanalyse	32
4.3. Analyse-instrument	32
4.4. Coderen en abductief onderzoek	36
4.5. Interpretatie	37
5. Analyse	38
5.1. Onderwerp ontwijken	38
5.2. Aandacht afleiden	42
5.3. Rechtvaardigen	44

5.4. Ethos en Pathos	49
5.5. Concluderend: het discours van Baudet en het analysemodel voor equivocatie	53
6. Conclusie	55
6.1. Analyse-instrument voor equivocatie	55
6.2. Conclusies uit de discoursanalyse	56
6.3. Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek	58
Literatuur	59
Bijlage 1: Toespraak Thierry Baudet, Maastricht, 08-03-2017	65
Bijlage 2: Toespraak Thierry Baudet op partijcongres, 14-01-2017	69
Bijlage 3: Interview FvD-lid Yernaz Ramautarsing met Brandpunt+, 09-06-2016	73
Bijlage 4: Transcripten van de te analyseren fragmenten	78
Bijlage 5: Uitspraken Baudet in analyseschema	79

Inleiding

“In Nederland heerst een ontmaskeringsvirus” (Mebius, 2017). Dit is vaak de reactie van Thierry Baudet wanneer hij door de media wordt bekritiseerd om zijn uitspraken of acties. Hij doelt op het idee dat de ‘mainstream media’ erop uit zijn nieuwe partijen zwart te maken, door ze te blijven aanspreken op controversiële standpunten en denkbeelden. Baudet profileert zichzelf regelmatig als slachtoffer van dat ontmaskeringsvirus – controverses over zijn vermeende seksisme of racisme schrijft hij toe aan de wens van zijn tegenstanders om hem te ontmaskeren en zo te diskwalificeren voor de serieuze politiek (Fikse & van den Brink, 2017; GeenStijl, 2018; Jinek & Pauw, 2017; Mebius, 2017).

Sinds de verkiezingen van maart 2017 heeft Baudets partij Forum voor Democratie (FvD) twee zetels in de Tweede Kamer. Sinds zijn toetreden tot de landelijke politiek is Baudet regelmatig onderwerp van controverses rondom zijn vermeende vrouwonvriendelijkheid (Baudet, 2014; Omroep PowNed, 2017) of racisme (o.a. De Balie, 2018b; Jinek & Pauw, 2017; Keultjes, 2018; Kouwenhoven & Lievisse Adriaanse, 2017; Tokmetzis, l’Ami, & van Biezen, 2017). Baudet lijkt wat dat laatste betreft twee kanten te willen bedienen: aan de ene kant zegt hij zich verre van racisme te willen houden (De Balie, 2018a; De Telegraaf, 2018; Oomen, 2018), aan de andere kant raakt hij steeds weer in opspraak door controversiële uitspraken die tegen het racisme aan schuren. Hij praat om vragen over en kritiek op zijn uitspraken heen door zijn reacties vaag te verwoorden of door de aandacht af te leiden, bijvoorbeeld door over het ontmaskeringsvirus te beginnen.

Het ambivalent verwoorden van een boodschap of het vermijden van een bepaald onderwerp is de meeste politici niet vreemd. Politici bevinden zich regelmatig in communicatieve conflictsituaties, bijvoorbeeld wanneer hun persoonlijke standpunt niet overeenkomt met het partijstandpunt (Bavelas et al., 1988; Bull, 2008). Hun uitspraken liggen bovendien onder een vergrootglas, vanwege de voortdurende aanwezigheid van de media – in het parlement, maar ook daarbuiten. Politici proberen vaak *commitment* aan uitspraken of handelingen te vermijden, door deze op zo’n manier te verwoorden dat zij er niet op kunnen worden vastgepind. Commitment kan bijvoorbeeld worden vermeden of afgezwakt door cognitieve werkwoorden als ‘ik denk’ of ‘ik geloof’ gebruiken, om uitspraken niet als vaststaande feiten te presenteren (Berlin, 2008; Fetzer, 2008). Een andere manier om commitment te vermijden, is *equivocatie* (Bavelas et al., 1988).

Equivocatie is het fenomeen van het ontwijkend antwoorden (Bavelas et al., 1988; Bavelas, Black, Chovil, & Mullett, 1990b; Bavelas et al., 1990a; Bull, 2008; Bull & Simon-Vandenberg, 2014; Hatakka et al., 2017; Wodak & Engel, 2013). Ontwijkend taalgebruik is deel van onze dagelijkse communicatie. We uiten leugentjes om bestwil om anderen niet te kwetsen of om ons niet ongemakkelijk te voelen. Of we praten om een vraag heen en vermijden het geven van een echt antwoord (op de vraag of de ziekte dodelijk is, kan een dokter zijn patiënt antwoorden dat hij er ‘alles aan zal doen om de kwaliteit van leven zo hoog mogelijk te houden’).

Doordat het politici vaak goed uitkomt om commitment te vermijden, komt equivocatie in de politiek vaker voor dan in het dagelijks leven. Veel onderzoekers zien in het bestuderen van equivocatie een interessante kans om het taalgebruik van politici aan een

kritische toets te onderwerpen. De equivocatietheorie die uit hun onderzoeken voortvloeit, biedt de mogelijkheid om impliciete boodschappen te ontwaren en aan een kritische toets te onderwerpen. Wanneer de boodschap van een politicus niet strookt met algemene normen en waarden (bijvoorbeeld: racisme is ongewenst en verboden), maar wanneer het electoraat juist op die boodschap afkomt (de anti-immigratiestandpunten van bepaalde partijen zijn voor veel kiezers de reden om op die partijen te stemmen), biedt enige ambivalentie bijvoorbeeld een uitkomst (Bull & Simon-Vandenberg, 2014; Hatakka et al., 2017; Wodak, 2015; Wodak & Engel, 2013, 2013).

De equivocatietheorie wordt vanaf eind jaren '80, onder meer door de onderzoeken van Bavelas et al. (1988;1990a;1990b), steeds verder uitgebreid en aangescherpt. Wodak & Engel (2013) voegen er het begrip *calculated ambivalence* aan toe, dat gaat over het verwoorden van boodschappen op een bewust ambivalente manier. Bull & Simon-Vandenberg (2014) breiden dit begrip uit met *doublespeak*: de praktische manier waarop aan een uiting verschillende boodschappen kunnen worden meegegeven. Het electoraat kan die uitingen op de meest passende manier interpreteren, waardoor politici met één taalhandeling verschillende soorten publiek kunnen bedienen.

De equivocatietheorie is een interessante, maatschappelijk relevante theorie. In tijden van massamedia, waarin politici zich kunnen profileren zoals zij willen, is het voor burgers belangrijk om kritisch te blijven en zich af te vragen of wat de politicus zegt wel is wat hij bedoelt. Sommige wetenschappers zien in de equivocatietheorie bovendien een manier om te begrijpen hoe populisme, nationalisme en anti-immigratieretoriek in veel landen langzaam maar zeker voet aan de grond krijgen. Door ambivalente boodschappen uit te spreken, kunnen politici flirten met nationalisme en racisme, zonder dat zij op hun uitspraken kunnen worden vastgepind. Op die manier verkennen zij de grenzen van het betamelijke, om die steeds een klein beetje op te rekken (Hatakka et al., 2017; Wodak & Engel, 2013).

Ondanks de maatschappelijke waarde en relevantie is equivocatie in de politiek nog niet uitgebreid wetenschappelijk onderzocht. Bovengenoemde literatuur vormt een belangrijke eerste aanzet, maar heeft nog niet geleid tot een heldere toepassing van de equivocatietheorie. Bestaande theorieën richten zich vooral op het destilleren van kenmerken van equivocatie door het analyseren van discours – er wordt in die onderzoeken dus in empirisch materiaal gezocht naar kenmerkende aspecten van equivocatie. Er bestaat echter nog niet zoiets als een deductief frame dat kan worden ingezet om equivocatief discours vanuit een vaste theoretische basis te analyseren.

In dit scriptieonderzoek stel ik een model op dat deductieve analyse van equivocatie mogelijk maakt. Daarvoor ga ik eerst dieper in op de bestaande literatuur over de equivocatietheorie. Op basis de verschillende aanvliegmethode voor equivocatie en de empirische bevindingen die voortvloeien uit eerdere discoursanalyses stel ik een analyse-instrument samen. Om te bekijken wat de voor- en nadelen zijn van dat instrument, pas ik het toe op de casus Thierry Baudet. Omdat Baudet bij uitstek een politicus is die zich vaak uit penibele situaties moet redden, is het immers aannemelijk dat hij veel gebruikmaakt van equivocatie.

De casestudy bestaat uit getranscribeerde weergaven van televisieoptredens, debatten en interviews waarin Baudet zich verweert tegen beschuldigingen van racisme naar aanleiding van zijn uitspraken over de 'homeopathische verdunning' van het Nederlandse volk (Jinek &

Pauw, 2017; Oomen, 2018; van Outeren & de Witt Wijnen, 2018) en tegen beschuldigingen van racisme van partijgenoten, naar aanleiding van de uitspraken van partijlid Yernaz Ramautarsing over het IQ van zwarte mensen (De Balie, 2018a; De Telegraaf, 2018; Keultjes, 2018; Pen, 2016). Aan de hand van de equivocatietheorie bekijk ik welke technieken Baudet gebruikt om kritiek te ontwijken, zijn electoraat te dienen en zijn imago te bewaken.

Dit onderzoek is een discoursanalyse waarbij ik abductief te werk ga, met een analyse-instrument dat volgt uit de theorie (Alvesson & Sköldberg, 2017, pp. 4, 5; Mortelmans, 2007, p. 24). Abductie wil zeggen dat theorie en empirie elkaar wederzijds beïnvloeden. De theoretische concepten uit het instrument dat ik samenstel, scherp ik aan door middel van het empirisch materiaal, door het discours van Baudet te coderen en te analyseren (Mortelmans, 2007, p. 374). Het empirische materiaal dient er dus toe de theorie te begrijpen, aan te vullen en te verfijnen (Alvesson & Sköldberg, 2017, pp. 4–5).

De hoofdvraag van dit onderzoek is, vanwege de wisselwerking tussen theorie en empirie, tweeledig: *Hoe is een deductief analyse-instrument voor equivocatie op te stellen en wat kan er aan de hand van dit instrument worden vastgesteld over het discours van politicus Thierry Baudet?* In de conclusie bespreek ik de bevindingen aangaande de equivocatietheorie en de voordelen en beperkingen van het analyse-instrument. Ook laat ik zien welke inzichten ik door de analyse van het discours van Baudet heb verkregen in het gebruik van equivocatie in politieke situaties. In de discussie bespreek ik de beperkingen van dit onderzoek en doe ik suggesties voor vervolgonderzoek.

1. Ontwikkend taalgebruik: equivocatie

In dit hoofdstuk probeer ik een helder beeld te schetsen van wat het begrip *equivocatie*, dat deze vage manier van spreken omvat, inhoudt. Daarvoor bespreek ik eerst de situaties waarin equivocatie vaak voorkomt. Vervolgens geef ik een definitie van het begrip en beschrijf ik waarom equivocatie zich in de politiek op een complexere manier manifesteert dan in het dagelijks leven. Daarvoor ga ik in op de begrippen *commitment*, *face-work* en *mediatisering*.

1.1. Avoidance-avoidance conflict situations

Wanneer alle mogelijke antwoorden op een vraag of alle reacties in een bepaalde situatie negatieve consequenties hebben, wordt vaak ontwikkend taalgebruik gehanteerd. Negatieve consequenties kunnen bijvoorbeeld zijn dat de spreker iemand beledigt (bijvoorbeeld wanneer hij het bakkertje op de hoek de pijnlijke waarheid vertelt en zegt dat hij zijn brood niet lekker vindt) of dat de spreker tegen eigen principes en tegen algemene waarden in (en met het risico betrappt te worden) moet liegen. Bij de keuze om te liegen is het probleem bovendien dat uitspraken altijd een bepaalde vorm van commitment impliceren. Zegt de spreker dat hij het brood lekker vindt, dan moet hij zich in principe aan die uitspraak houden wanneer hij er later nog eens naar wordt gevraagd (Bavelas et al., 1990a, 1990b).

Andere situaties waarin alle consequenties van een communicatiesituatie negatief zijn, zijn bijvoorbeeld het verdedigen van de een, terwijl je de ander daarmee beledigt, of het verdedigen van de ander, terwijl je daar de een mee beledigt. Of, in werksituaties, de keuze tussen het schaden van je eigenbelang of het teleurstellen van de ander (Bavelas et al., 1990b). Dit soort situaties worden ook wel *avoidance-avoidance conflict situations* genoemd. In dergelijke situaties biedt equivocatie uitkomst.

1.2. Equivocatie: een definitie

Equivocatie is ontwikkend taalgebruik, dat ertoe dient commitment te vermijden en de negatieve consequenties van een uitspraak te beperken (Bull & Simon-Vandenberg, 2014). In het communicatieve mijnenveld waarin gekozen moet worden tussen twee kwaden, is er dus nog deze derde mogelijkheid van ontwikkend antwoorden (Bavelas et al., 1988). Een voorbeeld van een equivocatief antwoord in de ‘wat vind je van mijn brood’-situatie kan een formulering zijn als: ‘Apart’.

Het meest uitgebreide onderzoek naar equivocatie is gedaan door Bavelas, Black, Bryson & Mullett (1990a, 1990b). Zij beschrijven equivocatie als ‘non-straightforward communication’: als verbloemende communicatie (Bavelas et al., 1988, 1990a, 1990b). Equivocatie is een alomvattend begrip voor taalhandelingen als contradicties, inconsistenties, incomplete zinnen, verandering van onderwerp, gedachtesprongen, et cetera (Bavelas et al., 1988, p. 137). Equivocatie gebeurt door individuele personen in de meest verschillende situaties en moet daarom altijd in de context van de situatie worden geanalyseerd (Bavelas et al., 1988; Bull, 2008).

De positieve of negatieve consequenties van een boodschap manifesteren zich in hun potentiële impact op sociale situaties. De mogelijke consequenties beïnvloeden de keuze van de spreker voor hoe hij zijn boodschap zal formuleren. Het zijn dus de eigenschappen van de

situatie die bijdragen aan het innerlijk conflict van de spreker en aan de keuze voor welke woorden hij moet gebruiken. Wanneer alle boodschappen in een sociale situatie negatieve consequenties hebben, is sprake van de eerder besproken *avoidance-avoidance conflict situation*. Door een boodschap indirect te formuleren, verlaat de spreker in zekere zin het mijnenveld. Hij kiest dan voor de weg van equivocatie (Bavelas et al., 1990b, pp. 136–137).

Equivocatie is iets anders dan een leugen vertellen. Bavelas et al. (1990b, p. 137) maken in hun definitie van equivocatie een onderscheid tussen *wat* er wordt gezegd en *hoe* het wordt gezegd. Het gaat er dus niet om of een boodschap waar of niet waar is. Wanneer in een situatie ieder antwoord leidt tot een negatieve consequentie, is het mogelijk “*to leave the field by saying something without really saying it – by equivocating*” (Bavelas et al., 1990b, p. 137). In zo’n geval kiezen mensen er vaak niet voor om een helder antwoord te geven – evenmin kiezen ze ervoor om te liegen. Ze kiezen ervoor equivocatief taalgebruik te hanteren, dat wil zeggen, een boodschap te communiceren die waar is, maar die is verzwakt om duidelijkheid te vermijden.

Het gaat er bij het vaststellen en onderzoeken van equivocatie volgens Bavelas et al. (1990b) dus niet om te bekijken óf een boodschap wordt overgebracht (want dat is meestal wel het geval), maar om hóe die wordt overgebracht. Equivocatie kan in verband worden gebracht met de klassieke retorica en kan worden gezien als een retorisch overtuigingsmiddel. De redelijkheid van de argumentatie (*logos*) is van ondergeschikt belang ten opzichte van het *pathos* (de emotionele overtuigingskracht) en het *ethos* (de geloofwaardigheid en betrouwbaarheid van de spreker) (Braet, 2003, p. 16).

Equivocatie vermindert de impact van een boodschap, maar de oorspronkelijke betekenis blijft volgens Bavelas et al. (1990b) overeind. Een competente spreker van de taal zou die oorspronkelijke boodschap uit een equivocatief geformuleerd bericht moeten kunnen destilleren. Bavelas et al. (1988; 1990b) geven hiermee een redelijk simpel beeld van equivocatie. Ze gaan niet in op de manier waarop een luisteraar de onderliggende boodschap zou kunnen definiëren en besteden nauwelijks aandacht aan de complexiteit van interpretatie. Ook gaan de onderzoekers niet in op de ambivalentie die schuil kan gaan in een equivocatieve uiting. Op de complexere aspecten van equivocatie ga ik later in dit hoofdstuk uitgebreider in.

Het ontwijkende karakter maakt equivocatie niet per definitie ongewenst. Hoewel equivocatie volgens sommige standaarden gezien zou worden als slechte communicatie (omdat de boodschap niet helder wordt overgebracht), is het in feite een tactische taalhandeling die precies moet worden uitgevoerd en zeer effectief kan zijn (Bavelas et al., 1990b, p. 159). Equivocatief taalgebruik kan bijvoorbeeld de pijn van de mededeling verzachten – niet alleen voor de spreker, maar ook voor de toehoorder. In die zin zou de stijlfiguur *eufemisme* ook als vorm van equivocatie kunnen gelden. Denk bijvoorbeeld aan een slechtnieuwsgesprek waarin een dokter op een voorzichtige manier communiceert. Wanneer een nare boodschap (‘u hebt nog maar twee maanden te leven’) ontwijkend wordt gebracht of wordt verpakt in eufemismen (‘we gaan er alles aan doen om de kwaliteit van leven in uw laatste maanden zo hoog mogelijk te houden’), komt die zachter aan bij de ontvanger.

1.3. Commitment en equivocatie in de politiek

In politieke situaties manifesteert de taalhandeling *equivocatie* zich op een complexere manier dan in het dagelijks leven. Politici komen, net als gewone burgers, vaak voor dilemma's te staan waarin ze blijk van commitment proberen te vermijden. *Avoidance-avoidance conflict situations* komen in de politiek regelmatig voor. In de politiek ligt, in tegenstelling tot in alledaagse omstandigheden, op die situaties een vergrootglas – elke uitspraak van een politicus is er een waar hij later wellicht aan gehouden zal worden. Conflicterende situaties komen bijvoorbeeld voor als het standpunt van de politicus als persoon niet overeenkomt met het partijstandpunt, maar ook wanneer een standpunt mogelijk racistisch (en dus strafbaar) is, terwijl het juist dát standpunt is dat kiezers aantrekt (Bavelas et al., 1988, pp. 138–139; Bull, 2008, pp. 333–334; Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 6–7; Simon-Vandenberg, 2008, pp. 351–352).

Politici zijn volgens Bavelas et al. (1988) een uitzonderingsgroep die bij het onderzoek naar equivocatie fundamenteel anders moet worden benaderd dan 'gewone' burgers. Niet alleen omdat zij vaker in communicatieve conflictsituaties terechtkomen, maar ook omdat zij altijd rekening moeten houden met hun (potentiële) electoraat (Bavelas et al., 1988, p. 140). Ook Bull, Elliott, Palmer & Walker (1996, p. 267) stellen dat politieke gesprekken en interviews zich onderscheiden van andere sociale situaties: ze hebben hun eigen kenmerken en discursieve patronen. Politici moeten rekening houden met potentiële kiezers en zijn gebonden aan een politieke partij, waarvan ze de partijlijn moeten volgen en die ze voor negatieve publiciteit moeten beschermen.

Commitment manifesteert zich op het illocutionaire en perlocutionaire niveau van de taalhandelingstheorie en ligt dus in respectievelijk de communicatieve strekking van de woorden (de bedoeling achter de letterlijke woorden) en in het effect dat de spreker bij zijn toehoorder probeert te bereiken (Austin, 1962, pp. 99–107). Het is dus belangrijk dat de politicus weet wat hij bedoelt én dat hij weet hoe zijn boodschap overkomt op het publiek. Politici moeten gecommitteerd overkomen, ook als zij commitment aan een uitspraak proberen te vermijden. Politici moeten oprecht lijken, en stellig: wanneer zij slechts vage uitspraken doen, gaat dat uiteindelijk ten koste van hun geloofwaardigheid (Bavelas et al., 1988, p. 144; Bull & Simon-Vandenberg, 2014, p. 18).

Commitment gaat dus over de mate waarin politici (en anderen, maar dit onderzoek focust uiteindelijk op commitment van politici) zich durven vastleggen, over de kracht waarmee zij zich uiten. Toch blijven alle artikelen die commitment in relatie tot equivocatie aanstippen, op de oppervlakte als het om dat eerste begrip gaat. Misschien omdat het een filosofisch vraagstuk is, of een discussie die niet kan worden beslecht: vraagt niet elke uitspraak in principe om een bepaalde mate van commitment? Wellicht dat Bavelas et al. (1988, p. 140) met die gedachte in het achterhoofd de vraag stellen of het voor politici een tweede natuur is om in vage bewoordingen te praten, ongeacht of ze zich in een conflictsituatie bevinden. Beter commitment geheel vermijden, dan je eens onbedoeld wél aan een verkeerde uitspraak te committeren.

Om te specificeren waarom equivocatie in politieke communicatiesituaties vaker voorkomt dan in het dagelijks leven, is het relevant om nog eens dieper in te gaan op de vraag wat commitment precies is. Bull (2008, p. 333) stelt dat commitment in de politiek zich manifesteert in taalhandelingen die binnen de klasse van *commissives* (binders) vallen: een

belofte, een bevestiging, een verklaring, een verzekering, een toezegging of een gezworen eed. Dit zijn allemaal vrij specifieke taalhandelingen, die op een herkenbare manier worden geuit. Maar ook ‘gewone’ uitspraken bevatten in principe al een bepaalde mate van commitment – want waarom zou iemand zomaar iets zeggen, wanneer hij wat hij zegt niet meent?

Berlin (2008) stelt dat *commitment* gaat over de relatie van de spreker met hetgeen hij zegt. Door die relatie te onderzoeken, kan de kracht van een bewering worden bepaald. Berlin (2008, p. 373) constateert, aan de hand van Austin (1962) en Brandom (1994), dat iets beweren ook iets dóen betekent. Een bewering is gerechtvaardigd als degene die hem uit achteraf ook verantwoordelijk gehouden kan worden voor zijn uitspraak. Een bewering veronderstelt dus altijd een bepaalde mate van commitment van de spreker.

Berlin (2008, pp. 373-374) onderscheidt drie dimensies of perspectieven die van belang zijn bij het analyseren van commitment van sprekers: (a) *commitment to a course of action* (commitment aan een actie), (b) *commitment to an assertion* (aan een bewering) en (c) *commitment to truth value* (aan de waarheid). De drie kunnen elkaar ook overlappen, maar het ene type impliceert niet direct het andere. Het is daarom voor het onderzoeken van taalgebruik (en van het politieke discours) van belang deze typen te onderscheiden (Berlin, 2008, pp. 373–374).

Het eerste type commitment, commitment aan een actie (of serie van acties), openbaart zich in de context van wat gezegd wordt. Wie die context begrijpt, kan een inkijkje krijgen in de intenties van de politicus en kan daardoor de mate van commitment inschatten. Het gaat hier bijvoorbeeld om de volgorde van acties in een interview: wanneer die ineffectief blijken, kan de geïnterviewde proberen de richting van het gesprek te veranderen. Berlin (2008) geeft een voorbeeld van zo’n verandering door Condoleeza Rice, die deze techniek toepast tijdens een verhoor over de gebeurtenissen rond 9-11:

“MR. KERREY: [. . .] “the FBI indicates patterns of suspicious activity in the United States consistent with preparations for hijacking.” That’s what— that’s the language of the memo that was briefed to the President on the 6th of August.

MS. RICE: And that was checked out, and steps were taken through FAA circulars to warn of hijackings. But when you cannot tell people where a hijacking might occur, under what circumstances—I can tell you that I think the best antidote to what happened in that regard would have been many years before to think about what you could do, for instance, to harden the cockpits. [. . .]”

(Berlin, 2008, p. 374)

Rice begint in dit fragment aan een antwoord, maar bemerkt dat de lijn die ze inzet niet succesvol is. Ze onderbreekt zichzelf en gaat op een andere voet verder (vanaf ‘I can tell you (...)’).

De tweede vorm van commitment, commitment aan een bewering, kan in verschillende maten van kracht voorkomen. Die kracht varieert naarmate de spreker meer of minder weerklank vindt bij zijn toehoorders: wanneer er veel weerklank is, zal de spreker zich duidelijker committeren aan wat hij zegt. Wanneer het publiek het niet met hem eens is, zal

hij (door toevoeging van cognitieve werkwoorden als ‘ik denk’ of ‘ik geloof’) de beweringen verzwakken. Bij de derde vorm van commitment, die aan de waarheid, moet er een duidelijk onderscheid zijn tussen wat een geloof is en wat de waarheid, omdat een discussie over geloof kan verzanden in een onoplosbaar argument. Deze vorm van commitment vraagt dus om voldoende bewijsplaatsing (Berlin, 2008, pp. 374–376).

Commitment kan door gebruik van cognitieve werkwoorden als ‘ik denk’, ‘ik geloof’ of ‘naar ik mij herinner’ worden verzwakt (Berlin, 2008; Fetzer, 2008). Een andere manier om het commitment af te zwakken is door middel van equivocatie. Zoals gezegd richt ik mij in dit onderzoek op die laatste methode.

1.4. Doublespeak en calculated ambivalence

Het fenomeen van gecommiteerd overkomen zonder het daadwerkelijk te zijn, noemen Bull & Simon-Vandenbergen (2014) *doublespeak*. Bull & Simon-Vandenbergen zijn de eersten die het principe van doublespeak expliciet toevoegen de theorie over equivocatie van Bavelas et al. (1988, 1990a, 1990b). Zij stellen dat het bij equivocatieve communicatie niet alleen draait om het ontwijkende antwoord, maar óók om de impliciete betekenis die in dat ontwijkende antwoord verborgen ligt. Het vaststellen van het feit dat een politicus zijn boodschap op een ontwijkende manier brengt, is dus niet genoeg: het gaat er vooral om te onderzoeken wat het dan is dat de politicus probeert te zeggen. Met het principe van *doublespeak*, dubbelzinnigheid, proberen Bull & Simon-Vandenbergen (2014) invulling te geven aan die impliciete betekenissen.

Simon-Vandenbergen (2008) deed eerder al een aanzet voor onderzoek naar impliciete boodschappen in het equivocatieve taalgebruik van politici. Zij benadrukte in haar analyse van het discours van politici van de Belgische rechts-populistische anti-immigratiepartij Vlaams Blok dat het bij ambigu taalgebruik belangrijk is de impliciete betekenis te onderzoeken. Hoewel antwoorden op een vraag equivocatief kunnen lijken, stelt Simon-Vandenbergen, onthult de rode draad die door het discours loopt een impliciete boodschap die helemaal niet zo ambigu is (Simon-Vandenbergen, 2008, p. 353). Hoe vervolgens daadwerkelijk een impliciete boodschap kan worden onthuld, blijft echter vaag. Simon-Vandenbergen geeft een voorbeeld van een situatie waarin een politicus van Vlaams Blok een impliciete betekenis toevoegt aan zijn ontwijkende antwoord:

“P: Has the principle, “Our own people first” been abolished then?”

MP: There is nothing dirty or racist about it. It simply means that I defend what is most precious to me. It is no disgrace to love your own children more. (...)”

Simon-Vandenbergen (2008, p. 353)

Simon-Vandenbergen zegt over dit fragment: *“This nonreply evaluates the principle instead of either affirming or denying that it has been abolished. The positive evaluation through the comparison with family values, however, contains the implication that the principle has not been abandoned.”* (Simon-Vandenbergen, 2008, p. 353). Ze stelt dus ten eerste vast dat er geen direct antwoord wordt gegeven op de vraag. Door ten tweede de positieve bewoordingen

te detecteren en benoemen, construeert Simon-Vandenberg de impliciete betekenis van de boodschap.

Het is onmogelijk de gedachten van een ander precies te raden – het onderscheiden van impliciete betekenissen in politiek discours blijft altijd een vorm van interpretatie. Aan dat feit besteedt Simon-Vandenberg nauwelijks aandacht, terwijl daar toch een behoorlijke complicatie ligt bij het analyseren van ambivalent taalgebruik en impliciete boodschappen. In hun interpretatie van discours nemen wetenschappers altijd een bepaalde vooringenomenheid (een eigen referentiekader) mee – interpretaties kunnen verschillen en zijn, zeker in kleine onderzoeken, moeilijk te generaliseren. Het is daarom belangrijk dat de wetenschapper op zijn eigen vooringenomenheid reflecteert (Alvesson & Sköldberg, 2000). Simon-Vandenberg doet dit nauwelijks, waardoor de methodiek van haar onderzoek naar de impliciete betekenissen in ambivalent discours vaag en aan de oppervlakte blijft. In het methodisch hoofdstuk van dit onderzoek ga ik verder in op interpretatie en de reflectie daarop.

Bull & Simon-Vandenberg (2014, p. 7) bouwen voort op de aanzet van Simon-Vandenberg. Ze noemen de impliciete betekenissen *doublespeak* en definiëren dat begrip als “*language that deliberately disguises, distorts, or reverses the meaning of words*”. Het begrip *doublespeak* voegen Bull & Vandenberg toe aan het criterium van ‘de inhoud’ dat Bavelas e.a. (1988) stellen aan ondubbelzinnige boodschappen. Bull & Simon-Vandenberg (2014) maken daarbij een onderscheid tussen ‘antwoord geven op een impliciete manier, door impliciet taalgebruik’ en ‘helemaal geen antwoord geven’ (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, p. 5).

De *doublespeak* is een vorm van *calculated ambivalence*, een begrip dat samenhangt met equivocatie. *Calculated ambivalence* wordt door Wodak & Engel (2013, p. 7) beschreven als een strategie die ertoe dient minstens twee boodschappen (die allebei een ander publiek aanspreken) in één uiting te verpakken. De strategie uit zich volgens Wodak & Engel in het ontwijken van vragen, het aanvallen van anderen, het afschuiven van de schuld op omstandigheden of een beroep op de vrijheid van meningsuiting (Wodak & Engel, 2013).

Wodak & Engel (2013) richten zich expliciet op deze negatieve kant van ambivalentie, waarin de spreker genoodzaakt is onder bepaalde beschuldigingen uit te komen. Zij benoemen niet het feit dat *calculated ambivalence* politici ook in veel andere (meer gematigde) situaties van pas kan komen. Er zijn immers net zo veel meningen als mensen. Politici kunnen dus nooit iedereen tevredenstellen of overtuigen van een standpunt en zoeken daarom in zekere zin altijd naar ambivalente standpunten en overtuigingsmiddelen, die zoveel mogelijk raken aan algemene, gemeenschappelijke waarden en die veel verschillende mensen aanspreken (Zarefsky, 2008, pp. 320–321).

Wat precies het verschil is tussen *calculated ambivalence* en equivocatie, wordt in het onderzoek van Wodak & Engel (2013) niet geheel helder. Duidelijker wordt het in de definitie die Bull & Simon-Vandenberg (2014, p. 7) geven: zij geven aan dat het onderzoeken van impliciete betekenissen een nieuwe toevoeging is aan de theorie van equivocatie. In de originele theorie, stellen zij, wordt equivocatie simpelweg omschreven als ‘onduidelijk taalgebruik’. De toevoeging van het principe *calculated ambivalence* en van *doublespeak* als onderdeel daarvan, maakt de equivocatietheorie completer. Equivocatie is dus het overkoepelende begrip, *calculated ambivalence* is daar onderdeel van en *doublespeak* is de manier waarop *calculated ambivalence* tot uitdrukking komt.

1.5. Face & face-work

Bavelas et al. (1988, 1990a, 1990b) geven een aantal redenen waarom equivocatie in politieke situaties vaker voorkomt dan in alledaagse communicatiesituaties. Eén van die redenen is dat het politieke publiek vaak verdeeld is over bepaalde (controversiële) onderwerpen. Politici verwoorden hun standpunt omzichtig, om niet te duidelijk te kiezen voor het één en daarmee een ander standpunt (en een groep kiezers) af te schrijven (Bavelas et al., 1990a; Bull, Elliott, Palmer, & Walker, 1996).

Voor de motivatie van politici om zich equivocatief uit te drukken geven Bavelas et al. (1988, 1990a) geen achterliggende, overkoepelende verklaring. Bull et al. (1996) en Bull (2008) doen dat wel. Zij stellen dat het voor politici soms aantrekkelijk is zich niet te veel aan een uitspraak of actie te committeren, om gezichtsverlies te voorkomen. Bull et al. (1996) en Bull (2008, p. 337) onderbouwen deze verklaring met de theorie over *face-work* van Erving Goffman (1955, 1967).

Goffman (1955, 1967) stelt dat ieder mens een gezicht heeft. Niet alleen het letterlijke (aan)gezicht, maar ook een figuurlijk gezicht: de positieve sociale waarde die men effectief voor zichzelf claimt (Goffman, 1955, p. 213). Dit gezicht staat onder continue invloed van anderen. Het kan bedreigd worden door incidenten die tot gezichtsverlies kunnen leiden (Goffman, 1955, p. 216). Brown & Levinson (1987) noemen deze aanvallen op het gezicht later *Face Threatening Acts* (FTA's). Die doen zich bijvoorbeeld voor wanneer gesprekspartners geen rekening houden met elkaars gevoelens.

In sociale interacties proberen mensen hun eigen gezicht te beschermen, maar streven zij in de ideale situatie ook gezichtsbehoud voor de ander na, uit respect voor de medemens (P. Brown & Levinson, 1987; Goffman, 1955, 1967a). In interviews of debatten ondersteunen politici vaak het gezicht van andere politici, interviewers of collega's. Zij beschermen dan niet het gezicht van tegenstanders of van politici die negatief worden gewaardeerd, omdat een associatie met die mensen hun eigen gezicht kan beschadigen (Bull et al., 1996, p. 271).

Brown & Levinson (1987) bouwen voort op de theorie van Goffman en ontwikkelen de beleefdheidstheorie. Zij stellen dat mensen niet één gezicht hebben, maar twee: een positief en een negatief gezicht. Positief en negatief kunnen in dezen worden gezien als twee polen van een magneet, die elkaar aantrekken of afstoten. Het positieve gezicht kenmerkt zich door de behoefte gewaardeerd te worden door anderen. Het negatieve gezicht is het verlangen autonoom en onafhankelijk te zijn. Deze twee gezichten zijn regelmatig met elkaar in strijd. De behoefte aan onafhankelijkheid staat immers haaks op de behoefte aan erkenning en goedkeuring door anderen.

Bull (2008, p. 338) stelt dat het voor politici van groot belang is het positieve gezicht te bewaken. Politici hebben baat bij de goedkeuring van anderen – die anderen zijn uiteindelijk de medestanders die hen bijstaan en het electoraat dat ze nodig hebben om politieke successen te boeken. Toch is het voor politici ook belangrijk om het negatieve gezicht te behouden: het is voor hen niet wenselijk zich teveel te committeren aan verantwoordelijkheden die hun toekomstige vrijheid beperken. Dat wil zeggen: een politicus zal proberen op enige manier autonoom te blijven, zodat hij in de toekomst eventueel van mening kan veranderen (Bull, 2008, p. 138).

Voor politici komt er op het gebied van gezicht en gezichtsbehoud nog een extra dimensie bij. Zij hebben in hun communicatie niet alleen rekening te houden met hun eigen gezicht en dat van de gesprekspartner, maar ook met het gezicht van de partij die ze representeren (Bull, 2008, p. 138; Bull et al., 1996, p. 271). Wanneer mensen onderdeel uitmaken van een groep, krijgt die groep een collectief gezicht. Wanneer een lid van de groep iets onacceptabels doet of zegt, beschadigt hij daarmee niet alleen zijn eigen gezicht, maar ook het gezicht van de groep. Politieke partijen kunnen worden gezien als zo'n groep. Wanneer een lid van de partij zich misdraagt, heeft dat zijn weerklank op het imago van de gehele partij (Bull, 2008; Bull et al., 1996; Goffman, 1955, 1967b).

Een politicus is soms gedwongen te kiezen tussen het committeren aan een bepaalde controversiële uitspraak die gezichtsverlies kan betekenen bij een groot publiek (of die zelfs strafbaar zou kunnen zijn) of het vermijden van commitment door uitspraken te ontkennen. Met dat laatste kan een politicus dan weer gezichtsverlies lijden bij zijn electoraat, dat vaak juist vanwege die controversiële standpunten op de politicus of diens partij stemt (Bavelas et al., 1988). Situaties als deze komen bijvoorbeeld voor bij extreemrechtse politici die een anti-immigratiestandpunt bezigen en die het gevaar lopen veroordeeld te worden vanwege racisme (Bavelas et al., 1988; Hatakka et al., 2017; Simon-Vandenberg, 2008). Door ambivalent taalgebruik te hanteren, kunnen rechts-populistische politici de grenzen van het betamelijke verkennen zonder daarbij veel gezichtsverlies te lijden. (Hatakka et al., 2017, p. 4; Wodak & Engel, 2013; Wodak & Krzyżanowski, 2017).

Bovenstaande is relevant om te begrijpen waarom in de politiek vaak sprake is van communicatieve dilemma's – van *avoidance-avoidance conflict situations* (Bull, 2008; Bull et al., 1996) en waarom politici vaak gebruikmaken van equivoctie. Het is voor de analyse van het discours van Thierry Baudet belangrijk deze mogelijke motivatie in het achterhoofd te houden – het is onderdeel van de theorie waarop mijn interpretatie wordt gestoeld. Baudet moet, als partijleider, zijn eigen gezicht en dat van zijn partij beschermen tegen beschuldigingen van racisme. Tegelijk is het aannemelijk dat hij niet te stellig afstand wil nemen van mogelijk gezichtsbeschadigende uitingen, omdat hij daarmee een deel van zijn electoraat kan verliezen.

1.6. Mediatisering

Het bewaken van het gezicht heeft in de loop van de afgelopen decennia meer waarde gekregen dan voorheen. Die verandering heeft te maken met de opkomst van massamedia: politici zijn meer in beeld en kunnen zich in media en op sociale netwerken steeds beter profileren. Gezichtsverlies is heden ten dage geen voorbijgaand fenomeen: wanneer een politicus een fout maakt, kan die fout hem tot in de lengte van dagen blijven achtervolgen. Een recent voorbeeld ter illustratie: nog voor hij in september 2018 de Tweede Kamer betrad, raakte VVD-volksvertegenwoordiger Thierry Aartsen in opspraak vanwege een aantal tweets dat hij jaren geleden had geplaatst (NOS, 2018). Op internet blijft alles bewaard.

Met de invoering van het algemeen kiesrecht werd het voor iedereen van belang zich een politieke mening te kunnen vormen (Te Velde, 2015). Dagbladen begonnen daarom verslag te doen van debatten in de Tweede Kamer – de opkomst van massamedia werd in gang gezet. Die ontwikkeling en later de ontwikkeling van het internet gaan hand in hand met het fenomeen *mediatisering* (Cushion & Thomas, 2013; De Leeuw & Van Wichelen, 2005;

Wodak & Krzyżanowski, 2017). Politici gebruiken (sociale) media om een beeld van zichzelf te creëren dat hen electoraat oplevert. Door *mediated selves* te creëren, profileren zij zich op de gewenste manier bij het publiek (De Leeuw & Van Wichelen, 2005).

De journalistiek wordt over het algemeen gezien als de waakhond van de democratie. De media zijn de controlerende macht voor de politiek, ze informeren burgers over debatten en besluitvorming, kunnen agendapunten op de kaart zetten en maken het mogelijk open, goedgeïnformeerde discussies te voeren. Journalisten bemiddelen, controleren en brengen nuance aan in de beweringen van politici (o.a. Aldridge, 2007; Blumler & Coleman, 2015; Carey, 2000; Cushion, 2016; Cushion & Thomas, 2013; Firmstone & Coleman, 2015; Lacy & Rosenstiel, 2015).

De zichtbaarheid van politici in de media wordt ook wel *mediatisation* (mediatisering) genoemd (Blumler & Coleman, 2015; Cushion & Thomas, 2013; De Leeuw & Van Wichelen, 2005; Wodak & Krzyżanowski, 2017). Het gaat bij mediatisering om de manier waarop politici zélf gebruikmaken van de dagelijkse politieke verslaggeving in de media. De manier waarop ze in die media worden geprofileerd, houden politici het liefst zelf in de hand. Zij willen goed overkomen: helder, betrouwbaar, overtuigend. Dit raakt aan de theorie over *face-work* van Goffman, die stelt dat mensen er alles aan doen om hun gezicht te bewaken en om hun imago als gewenst (in de media) te presenteren (Goffman, 1959, 1967b).

De *mediated self*, het gewenste imago dat politici voor zichzelf creëren, komt tot stand door een wisselwerking tussen de politicus en de media, waarbij de politicus op een of andere manier probeert de berichtgeving van de media te sturen of te controleren (De Leeuw & Van Wichelen, 2005, p. 329–330). Wodak & Krzyżanowski (2017) noemen de mediatisering vooral kenmerkend voor het hedendaagse populisme. Populistische politici (zoals Donald Trump) zorgen dat ze in het vizier van de media blijven door bijvoorbeeld schandalen op te roepen, te provoceren, een slachtofferrol aan te nemen en, wanneer het hen uitkomt, ambivalente excuses aan te bieden (Wodak & Krzyżanowski, 2017, p. 475). Maar ook voor gematigde politici is het van belang zich te laten zien op een manier die hen goed uitkomt, al proberen zij dat wellicht op minder provocerende wijze te bewerkstelligen.

Het bovenstaande raakt aan het maatschappelijke belang van wetenschappelijk onderzoek naar politiek discours. Goed presteren in de media betekent voor politici dat zij een beeld van betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van zichzelf weten neer te zetten. Dat imago is soms echter gebaseerd op retorische tactieken waarbij zwakke argumenten worden vermomd in sterke bewoordingen (Simon-Vandenberg, 2008, p. 355). Discoursanalyses kunnen deze zwakke argumenten blootleggen.

1.7. Concluderend: equivocatie en commitment in de politiek

In dit hoofdstuk heb ik beschreven wat equivocatie is en hoe dat ontwijkende taalgebruik kan worden ingezet om commitment te vermijden. Equivocatie komt vaak voor in communicatieve conflictsituaties. In de politiek doen zich die (nog) vaker voor dan in het dagelijks leven. Om hun gezicht en hun zorgvuldig geconstrueerde imago te beschermen maken politici regelmatig gebruik van equivocatief taalgebruik. Bovenstaande uiteenzetting vormt de theoretische basis en de bredere context voor de samenstelling van een analyse-instrument voor equivocatie. In het volgende hoofdstuk laat ik zien hoe dat instrument concreet tot stand komt.

2. Equivocatie: de criteria en technieken

Voor de ontwikkeling van een analyse-instrument dat kan worden gebruikt om het discours van Thierry Baudet te analyseren, baseer ik me op onderzoeken waarin equivocatief taalgebruik concreet in kaart is gebracht. In de volgende paragrafen bespreek ik eerst de basiscriteria voor het vaststellen van equivocatie. Vervolgens beschrijf ik aan de hand van de bekende literatuur een aantal concrete manieren waarop equivocatief taalgebruik zich volgens verschillende onderzoeken in de praktijk manifesteert.

2.1. De basiscriteria voor heldere communicatie

Er is volgens Bavelas et al. (1988, p. 137-138) sprake van equivocatief taalgebruik als minstens één van de vier basiselementen voor heldere communicatie ontbreekt. De vier basiselementen beschrijven zij als volgt: ‘ik (*de zender*) zeg dit (*de inhoud*) tegen jou (*de ontvanger*) in deze situatie (*de context*)’. De vier vereisten waar een rechtstreekse, ondubbelzinnige boodschap aan zou moeten voldoen, zijn dus:

1. De zender: is het bericht de eigen mening van de spreker?
2. De inhoud: hoe helder is de boodschap verwoord?
3. De ontvanger: is de boodschap gericht aan de gesprekspartner?
4. De context: is het bericht een direct antwoord op de vraag die is gesteld?

Wanneer minstens één van de vereisten ontbreekt, is er sprake van indirect taalgebruik. De basiselementen voor duidelijke communicatie zouden dus kunnen fungeren als kwantitatief filter voor het detecteren van equivocatief taalgebruik (Bavelas et al., 1988).

Wat Bavelas et al. (1988) precies onder welk begrip scharen, wordt in hun onderzoek echter niet duidelijk. Er is sprake van overlap tussen de begrippen: wanneer de inhoud van een boodschap vaag is, is bijvoorbeeld ook niet duidelijk te onderscheiden of die boodschap een direct antwoord is op de vraag die is gesteld. Bavelas et al. (1988, p. 142) stellen dat vooral de criteria *context*, *inhoud* en *zender* als kwalitatief filter resultaat geven. Omdat het criterium *ontvanger* vaag is, levert dat weinig resultaten op.

Politici richten zich bij het brengen van hun boodschap in principe altijd tot meerdere publieken (Bull, 2008; Van Haaften, 2011). In een parlementair debat zijn de ontvangers van de boodschap in eerste instantie de collega-politici in de Tweede Kamer. In tweede instantie moeten politici rekening houden met het publiek in het land: de burger, die via de media, via livestreams of vanaf de publieke tribune het debat kan volgen (Van Haaften, 2011).

Bij het beoordelen van equivocatief taalgebruik is het belangrijk om de dualiteit van het publiek in het achterhoofd te houden. Bull (2008, p. 336) benadrukt het feit dat niet altijd duidelijk is tot wie politici hun boodschap richten. Deze onduidelijkheid wordt zelfs nog vergroot wanneer politici buiten het parlement optreden, in media-interviews bijvoorbeeld. Wanneer de politicus in zo'n situatie een vraag krijgt, kan de ontvanger van het antwoord de interviewer zijn, maar ook het publiek dat kijkt (of slechts een deel daarvan) of bijvoorbeeld een andere politicus. Vaak is de ontvanger zelfs een combinatie van deze personen.

Het criterium van de *ontvanger*, dat Bavelas et al. (1988) gebruiken voor het detecteren van equivocatie, is dus niet zo makkelijk te beoordelen (Bull, 2008; Feldman, 2004). Bull (2008) nuanceert het criterium van *de ontvanger* daarom door een extra vraag te

stellen. Naast ‘in welke mate is de boodschap gericht tot de persoon die de vraag stelde?’ kan de onderzoeker zich de vraag stellen: ‘Tot wie lijkt de boodschap te zijn gericht?’. Deze nuancering op de theorie van Bavelas et al. (1988) neem ik, vanwege de dualiteit van het publiek die op politieke communicatie van grote invloed is, bij mijn analyse in ogenschouw.

2.2. Drie strategieën voor equivocatie

Bull & Simon-Vandenbergen (2014, p. 9-17) onderzoeken het taalgebruik van Vlaamse extreemrechtse politici (van de partij Vlaams Blok) en onderscheiden door middel van inductief onderzoek drie manieren waarop equivocatie wordt toegepast. Ten eerste is er *denial*, ontkenning: het ontkennen van de juistheid van een bewering en daarmee het irrelevant maken van de vraag die (met betrekking tot die bewering) wordt gesteld. *Denial* kan bijvoorbeeld de claim inhouden van de spreker dat hij verkeerd gequoteerd wordt (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, pp. 9–12).

De tweede vorm van equivocatief taalgebruik is de *personal attack*: de persoonlijke aanval openen door ad hominem-argumentatie te gebruiken. De persoonlijke aanval is een techniek die in de klassieke retorica wordt toegepast om het *ethos* (de persoonlijkheid) van de spreker aan te tasten. In politieke discussies wordt het *ethos* van de spreker als belangrijkste overtuigingsmiddel gezien – belangrijker nog dan de andere overtuigingsmiddelen *logos* (redelijke argumentatie) en *pathos* (het inspelen op emoties van het publiek). Politieke sprekers moeten geloofwaardig, deskundig en eerlijk zijn of op zijn minst zo overkomen. Een aanval op het *ethos* van een spreker kan er dus voor zorgen dat zijn geloofwaardigheid vermindert en dat zijn vraagstellingen of beweringen minder relevant of oprecht lijken (Braet, 2003, p. 19, 2011, pp. 50–53). Persoonlijke aanvallen kunnen ook dienen om het eigen *ethos* van de spreker te vergroten (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, p. 13).

De derde manier waarop politici equivocatief taalgebruik toepassen is de meest belangrijke in het onderzoek van Bull & Simon-Vandenbergen (2014): de *impliciete betekenis*. Een aantal variaties is hierbij mogelijk – in alle variaties worden vaak grove metaforen en provocatief taalgebruik gehanteerd. De vier varianten van de *impliciete betekenis* definiëren Bull & Vandenbergen (2014) als volgt: (a) het claimen van slachtofferschap, (b) parallellen trekken, (c) disconnectie benadrukken en (d) het maken van associaties (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, pp. 13, 14).

De *claim van slachtofferschap* uiten politici vaak door bij kritische vragen te zeggen dat zij worden gedemoniseerd, niet worden gerespecteerd of onheus worden bejegend (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, p. 14). Denk bijvoorbeeld aan claims van Donald Trump, die vaak stelt dat de *mainstream media* hem niet eerlijk behandelen (B. Brown, 2018).

Door *parallellen te trekken* met andere situaties, omstandigheden of ideeën, proberen veel politici hun standpunten te legitimeren. Parallellen kunnen ook worden gebruikt om de tegenstander in een negatief daglicht te stellen. Vaak zijn het manke vergelijkingen – zoals de vergelijking van de situaties van de inheemse culturen van Nieuw-Zeeland en Noord-Amerika met de witte mensen die er nu wonen:

“Griffin: No one here, Jack Straw, would dare to go to New Zealand and say to a Maori, what do you mean, indigenous? You wouldn’t dare to go to, er, North America, and say to an American Red Indian, what do you mean indigenous? We’re

all the same. The indigenous people of these islands, the people, the English, the Scots, the Irish and the Welsh.

Straw: The whites.

Griffin: The colour is irrelevant. It's the people who have been here overwhelmingly, for the last 17 thousand years. We are the aborigines here."

(Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 14, 15).

Disconnectie is een metaforische term die Bull & Simon-Vandenberg (2008) gebruiken voor de manier waarop politici soms de kloof tussen burger en politiek soms benadrukken, om de vraagsteller in een negatief daglicht te stellen en zijn beweringen irrelevant te maken. De impliciete betekenis die met die disconnectie gepaard gaat, is: ik (de spreker) sta (in tegenstelling tot de 'linkse elite', linkse politici of de media) op gelijke voet met de burgers en heb het beste met hen voor. Het benadrukken van de disconnectie kan als populistisch worden beschouwd: de nadruk ligt op het volk en op anti-elitarisme (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 15–16).

Ook het *maken van associaties* is voor politici een manier om hun ideeën of beleid te legitimeren. Twee verschillende elementen worden door de politicus aan elkaar gekoppeld, maar de vergelijkingen gaan vaak niet echt op. Zo vergelijkt Nick Griffin de denkbeelden van Vlaams Blok met die van Winston Churchill:

"By interpreting Britain's involvement in the Second World War and Churchill's role in it as having had the sole purpose of defending British sovereignty against "foreigners" who are now allowed to "invade the country", Griffin reverses the roles of "mainstream" and "marginal" views: what is now considered extremist is in fact sensible and the traditional British ideology. The BNP is thus portrayed as standing up for British values."

(Bull & Simon-Vandenberg, 2014, p. 16)

Naast het feit dat Griffin een weinig gangbare interpretatie geeft van Churchills rol en motivatie in de Tweede Wereldoorlog, leefde Churchill in een heel andere tijd. Hij kan de claims van Griffin niet bevestigen of weerspreken (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 16–17).

2.3. Schadebeperkende strategieën

Net als Bull & Simon-Vandenberg (2014) formuleren Hatakka, Niemi & Välimäki (2017) een aantal methodes voor equivocatie. Zij richten zich daarbij vooral op het onderliggende aspect *calculated ambivalence*. Hatakka et al. (2017) onderscheiden verschillende strategieën vast die door politieke sprekers worden ingezet om schade aan hun gezicht te beperken, wanneer zij worden beschuldigd van racisme. Zij gaan er in hun analyse vanuit dat politici hun discursieve strategieën tegelijk baseren op de wens hun imago te herstellen en op het doel om meer extreme kiezers aan te spreken. Om beide doelen te behalen, maken extreemrechtse

politici volgens Hatakka et al. (2017, pp. 264-265) gebruik van *calculated ambivalence* en *doublespeak*.

Om de verschillende strategieën van politieke sprekers op het gebied van *calculated ambivalence* te kunnen vaststellen, combineren Hatakka et al. (2017, p. 267) een deductieve en een inductieve methode. Als deductief frame gebruiken zij de strategieën voor imagoherstel die Benoit (1997) formuleert. De strategieën van Benoit behoren tot de theorie over apologieën die voortvloeit uit de klassieke retorica. Hoewel ze het niet zo expliciet benoemen, zijn Hatakka et al. (2017) hiermee de eerste wetenschappers die zo duidelijk het verband leggen tussen equivocatie en klassiek retorische strategieën (Benoit, 1997; Braet, 2003; Hatakka et al., 2017).

Apologieën zijn toegeeflijke uitingen die worden gedaan door sprekers van wie het imago al beschadigd is door dingen die zij hebben gezegd of gedaan. Equivocatie dient juist om gezichtsverlies te voorkomen. Hoewel beide technieken dus een ander doel dienen, vertonen de strategieën die daarbij worden ingezet vaak overeenkomsten (Benoit, 1997; Braet, 2003). Het onderzoek van Hatakka et al. (2017) verbindt de theorie over apologieën met de equivocatietheorie en met *calculated ambivalence*. Zowel bij apologieën als bij equivocatie worden twee boodschappen verpakt in één uiting (Hatakka et al., 2017, pp. 268–269; Wodak & Engel, 2013, p. 7).

De strategieën die Hatakka et al. (2017, pp. 269-274) formuleren, verdelen zij onder in twee hoofdcategorieën: *confrontational strategies* en *submissive strategies*. De confrontatiestrategieën zijn erop gericht beschuldigingen te ontkennen, ze goed te praten of het antwoorden op de beschuldigingen te vermijden (Hatakka et al., 2017, p. 269). De toegeeflijke strategieën zijn gericht op het (deels) erkennen van de fout. Deze strategieën liggen meer in lijn met de apologieën en lijken niet equivocatief, maar kunnen ook worden ingezet om het gezicht van de partij te redden door die vrij te pleiten van onderliggende beschuldigingen (bijvoorbeeld: de gehele partij is racistisch). In gevallen waarin politici hun excuses voor specifieke situaties aangrijpen om grotere beschuldigingen te bagatelliseren of te ontkennen, is er sprake van equivocatie (Hatakka et al., 2017, pp. 271–272).

Hatakka et al. (2017) verdelen de confrontatiestrategieën onder in een aantal substrategieën. De eerste strategie is *justifying statements and actions* (het rechtvaardigen van statements of acties). De negativiteit van de uiting die in opspraak is geraakt wordt ontkend en gerechtvaardigd, door te beweren dat die uitspraak feitelijk, waar, objectief of oprecht is (Hatakka et al., 2017, p. 269).

De tweede strategie is *reversing accusations* (de beschuldigingen omdraaien). In plaats van in te gaan op de beschuldiging, uit de spreker een tegenbeschuldiging, door bijvoorbeeld te stellen dat hij door degene die de beschuldiging uit wordt gedemoniseerd. Hatakka et al. (2017) beschrijven dit fenomeen ook wel als ‘slachtofferschap’ of zelfs ‘competitief slachtofferschap’. Door de tegenbeschuldiging te uiten, claimt de spreker zelf het grootste slachtoffer te zijn van de ophef (en dus niet de persoon of groep die hij mogelijk heeft beledigd). Vaak wordt de schuld gelegd bij de mainstream media of bij andere politieke partijen of wordt het argument aangegrepen dat de vrijheid van meningsuiting door de beschuldigingen wordt ondermijnd (Hatakka et al., 2017, pp. 270–271). Deze strategie komt overeen met de *claim van slachtofferschap* die Bull & Simon-Vandenberg (2014, p. 14) formuleren.

De derde confrontatiestrategie volgens Hatakka et al. (2017) is *denying accusations and avoiding answering* (de beschuldigingen ontkennen en antwoorden vermijden). Wanneer de beschuldigingen niet direct gepaard gaan met concrete voorbeelden of bewijzen, grijpt de beschuldigde spreker die gelegenheid aan om op retorische wijze te ontkennen dat de accusaties waar zijn. In andere gevallen ontlopen sprekers hun verantwoordelijkheid door niet (direct) op de vraag of beschuldiging te reageren. Hatakka et al. (2017) geven een aantal voorbeelden van de manier waarop het geven van een antwoord wordt vermeden:

“This strategy was applied in various rhetoric moves: dismissing journalists’ questions (e.g. ‘I won’t consider this now’, SVT, 2014a), addressing the question by giving an explanation for why comments are not given (e.g. ‘I think it’s up to the members’ committee to deal with this. I don’t have to take a stand on it’, SVT, 2015a), replying by claiming that the issue has been dealt with or addressed sufficiently already and that there is no need to further address the situation (e.g. ‘I say nothing besides what our group leadership in the parliament has stated. I agree with that statement and have full confidence in those who have made that statement’, SVT, 2013), sidestepping the accusation and the journalist’s question by responding to something else (e.g. PS party leader Timo Soini, who used this strategy the most, often positioned himself as a guarantee of a moderate party ideology: ‘I don’t accept any kind of oppression or hate’ (...)).”

(Hatakka et al., 2017, p. 271).

De categorie is nogal breed geformuleerd en kan naar mijn idee nog verder worden gespecificeerd.

Dan de toegeeflijke strategieën, waarin de situatie wordt gebruikt om toe te geven dat een grens is overschreden, maar ook om onderliggende, grotere beschuldigingen irrelevant te doen lijken. Ook hier formuleren Hatakka et al. (2017, p. 272-274) drie strategieën. De eerste is *distancing in action and in rhetoric* (afstand nemen in daad en woord). Door toe te geven en maatregelen te nemen, kan een partijleider laten zien dat hij wil voorkomen dat controversiële situaties zich nogmaals voordoen. Hatakka et al. (2017, p. 273) stellen dat vooral in opspraak geraakte partijleden die laag in de hiërarchie staan, worden opgeofferd om een voorbeeld te stellen, zodat hogergeplaatste partijleden, hoewel misschien net zo schuldig, vrijuit kunnen gaan. Afstand nemen in woorden komt erop neer dat door partijleiders wordt toegegeven dat de controversiële uitspraken of acties laakbaar waren, maar dat die niet in lijn liggen met de partijideologie (Hatakka et al., 2017, p. 273).

De tweede toegeeflijke strategie is *excusing statements en actions* (statements of acties excuseren). Deze strategie is er vooral op gericht verzachtende omstandigheden aan te dragen en de empathie van het publiek te winnen. Een gebrek aan controle wordt benadrukt, zoals in het volgende voorbeeld, waarin een politicus stelt dat de omstandigheden een groep van zijn partijleden dwongen tot geweldpleging:

“For example, in the so-called ‘iron pipe scandal’, three SD members had a verbal argument on the street with a man with an immigrant background. The event was filmed, and the three men were seen picking up metal pipes. Jimmie Åkesson

described the involved MPs' behaviour as 'stupid' and 'not rational' and offered several mitigating excuses, explaining that the 'situation was stressful' and the men were even 'afraid for their safety' (SVT, 2012a)."

(Hatakka et al., 2017, p. 273)

Soms wordt geclaimd dat de uitspraken goed bedoeld waren, verkeerd begrepen zijn of dat die niet letterlijk genomen hadden moeten worden (Hatakka et al., 2017, p. 273).

De derde en laatste toegeeflijke strategie is *apologizing* (excuses aanbieden). In dit geval wordt spijt betuigd of om vergiffenis gevraagd. Deze strategie komt volgens Hatakka et al. (2017, p. 274) nauwelijks voor in het discours dat door hen is onderzocht. Als er al excuses worden aangeboden, zijn die ambivalent en wordt de volledige verantwoordelijkheid ontlopen (bijvoorbeeld door te zeggen 'als ik mensen beledigd heb, dan spijt me dat', in plaats van 'mijn uitspraken waren verkeerd, dat spijt me').

2.4. Concluderend: concrete vormen van equivocatie

In dit hoofdstuk zijn verschillende concrete strategieën voor equivocatie uiteengezet. De methodes die Hatakka et al. (2017) beschrijven, vormen een bruikbare aanvulling op de strategieën die Bull & Simon-Vandenberg (2014) hebben opgesteld. Sommige van de strategieën overlappen elkaar, andere vullen elkaar aan. In paragraaf 4.3 van de methode licht ik toe hoe ik de concepten uit beide onderzoeken combineer tot een analyse-instrument dat ik gebruik om het discours van Thierry Baudet te analyseren.

3. Over het FvD en Thierry Baudet

In dit onderzoek analyseer ik de manier waarop Thierry Baudet, leider van de politieke partij Forum voor Democratie (FvD), in mediaoptredens gebruikmaakt van equivocatief taalgebruik. Baudet is een jonge politiek leider, het FvD een jonge politieke partij. In de volgende paragrafen schets ik een beeld van het Forum voor Democratie en van de persoon Thierry Baudet. Vervolgens ga ik dieper in op de controverses waarin Baudet de spil is. Dit om een context te schetsen van de omgeving en de omstandigheden waarin het discours van Baudet tot uiting komt. Equivocatie moet immers altijd binnen de context van de situatie worden geanalyseerd (Bavelas et al., 1988; Bull, 2008). Ten slotte bespreek ik twee concrete situaties die de basis vormen voor de beschuldigingen waar Baudet zich in de fragmenten uit het onderzoekscorpus tegen verdedigt.

3.1. Baudet en het Forum voor Democratie

Thierry Baudet werd in 1983 geboren in Heemstede. Hij studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en rechten aan de Universiteit Leiden (Kouters, 2017). In 2012 schreef hij bij die laatste universiteit, onder leiding van hoogleraar Paul Cliteur, zijn proefschrift *The Significance of Borders: Why Representative Government and the Rule of Law require Nation States*, dat hij in het Nederlands bewerkte en uitbracht als *De aanval op de natiestaat*. Daarin pleit hij, kort gezegd, voor soevereine staten en tegen multiculturalisme (Baudet, 2012). In 2013 schreef Baudet het boek *Oikofobie. De angst voor het eigene*, waarin hij de multiculturele samenleving vergelijkt met een vredig huishouden dat door buitenstaanders wordt ontwricht (Baudet, 2013). Baudet schrijft ook romans. In 2014 verscheen zijn debuut *Voorwaardelijke liefde* en in 2018 werd *Van elk waarheen bevrijd* uitgebracht (Prometheus, n.d.).

In 2013 startte Baudet de denktank Forum voor Democratie (Parlement.com, 2017a). De jurist en publicist was een van de aanjagers van het referendum over het associatieverdrag met Oekraïne en wilde met zijn denktank een groter doel dienen: het hervormen van de democratie zoals die vandaag de dag bestaat (Lucardie, 2018). Eind 2016 kondigt Baudet aan van het Forum voor Democratie een politieke partij te maken. Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 behaalt de partij twee zetels in het parlement. Baudet wordt, op 23 maart 2017, de fractievoorzitter van FvD in de Tweede Kamer. Advocaat Theo Hiddema neemt plaats op de tweede zetel (Parlement.com, 2017a). Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 deed FvD alleen mee in Amsterdam – daar behaalde de partij drie raadszetels (Lucardie, 2018).

Een zinsnede uit het partijprogramma van FvD: “*Je gaat een huis niet verbouwen als de fundamenten verrot zijn. We moeten beginnen bij de basis: ons politieke systeem stamt uit 1848 en sluit niet meer aan bij deze tijd en bij de wensen van de kiezers*” (Forum voor Democratie, 2017a). De partij streeft er vooral naar de democratie te hervormen door een einde te maken aan het ‘partijkartel’ dat Nederland domineert. Het gaat volgens FvD om een groot aantal leden van gevestigde partijen dat onderling de macht verdeelt – niet alleen in de landelijke politiek, maar ook in gemeenten, de zorg en de financiële sector (Baudet, 2017; Jinek & Pauw, 2017).

Het FvD wil meer zeggenschap verlenen aan de burger door middel van referenda en gekozen burgemeesters. Ook is de partij voorstander van een *zakenkabinet*, waarin ministeries niet door leden van de grootste partijen worden bestierd, maar door mensen van buiten de politiek, professionals die gespecialiseerd zijn in de onderwerpen waar de verschillende ministeries over gaan. Ministers worden in zo'n zakenkabinet dus aangesteld op basis van hun persoonlijke expertise (Forum voor Democratie, 2018; Lucardie, 2018).

Andere standpunten van het FvD zijn bijvoorbeeld 'het aanpakken van de integratieproblematiek door de Wet Bescherming Nederlandse waarden', 'stoppen met het uitbreiden van de EU', 'onderwijs naar Fins model', 'radicale vereenvoudiging van het belastingstelsel', 'promoten van Nederlandse geschiedenis en cultuur', een 'restrictief immigratiebeleid' en een 'normale, constructieve omgang met Rusland' (Forum voor Democratie, 2018). Veel standpunten komen overeen met die van andere partijen, vooral met die van de PVV en VNL, maar ook met standpunten van D66. Het FvD tracht zich van die partijen te differentiëren door de belangrijkste focus te leggen bij de democratische verandering (Lucardie, 2018).

Het FvD wordt bestuurd door Thierry Baudet (partijvoorzitter), Henk Otten (penningmeester) en Rob Rooker (secretaris). In de Tweede Kamer is Baudet fractievoorzitter en woordvoerder buitenlandse zaken, Europese zaken, financiën, economische zaken, onderwijs, volksgezondheid en infrastructuur en milieu (Parlement.com, 2017a). Theo Hiddema is Kamerlid en houdt zich bezig met defensie, binnenlandse zaken, veiligheid en justitie, Koninkrijksrelaties, wonen en sociale zaken (Parlement.com, 2017b).

3.2. Media en controverses

Thierry Baudet probeert zichzelf en zijn partij door middel van filmpjes op Facebook en optredens in kranten en op televisie steeds weer in de schijnwerper te spelen (Berbers, 2018; van Dijk, 2018). Met succes: hij is nauwelijks weg te denken uit het Nederlandse medialandschap. Het is een strategie die in lijn is met de in paragraaf 1.6 besproken *mediatisering*. Politici als Baudet profileren zich als tegenstander van de gevestigde orde en maken graag gebruik van de alternatieve sferen op het web. Daar kunnen ze onconventionele standpunten bezigen die in de mainstream media (die een belangrijke controlefunctie hebben voor de politiek) eerder van een kritische noot voorzien zouden worden (De Leeuw & Van Wichelen, 2005; Wodak & Krzyżanowski, 2017, p. 5). Zelf licht Baudet zijn gebruik van sociale media in een interview met *De Volkskrant* in december 2017 als volgt toe:

"[Sociale media zijn] nodig omdat de gewone media zo slecht zijn, omdat er zo'n gekleurde berichtgeving is, omdat je niet meer door die politieke correctheid heen kan breken. Wij moeten de sociale media gebruiken om kiezers te bereiken."

(Kouters, 2017)

Sinds zijn stap naar de landelijke politiek is Thierry Baudet veelvuldig in het nieuws. Hoewel hij zelf beweert dat de 'mainstream media' hem niet genoeg aandacht gunnen, wordt in aanloop naar de verkiezingen van 2017 in veel kranten over hem gepubliceerd en schuift hij aan in een groot aantal televisieprogramma's – variërend van Buitenhof tot RTL Business (Heinen, 2017).

In veel van die mediaoptredens wordt Baudet aangesproken op de controverses die spelen rondom zijn uitspraken of standpunten. Zo wordt hem bijvoorbeeld vrouwonvriendelijkheid verweten, onder meer vanwege zijn stelling dat vrouwen minder ambitie hebben dan mannen (Quote, 2017) en doordat hij in een roman en in een artikel stelt dat vrouwen ‘overrompeld, overheerst, ja: overmand’ willen worden (Baudet, 2014; Omroep PowNed, 2017). In dit onderzoek richt ik mij niet op de vermeende vrouwonvriendelijkheid van Baudet. Omdat die aantijgingen verweven zijn met zijn bestaan als schrijver raakt een analyse van de vrouwonvriendelijkheid aan een filosofisch onderwerp waarvoor in dit werk helaas geen ruimte is: de autonomie van de kunstenaar.

Het belangrijkste onderwerp van de controverses waarvan Baudet keer op keer het middelpunt is, is zijn vermeende racisme. In verschillende artikelen worden zijn banden met alt-right onderzocht, een rechtse groepering die bestaat uit fundamentalistische christenen, complotdenkers, ultraconservatieven en racisten. De gemene delers binnen de beweging: het streven naar het behoud van een ‘blank’ Europa (of Amerika: de beweging is overgewaaid vanuit de VS), anti-islamitische standpunten, anti-feminisme en de strijd tegen ‘cultuurmarxisme’ en ‘oikofobie’ (Kranenberg, 2017). Baudet is door de alt-rightbeweging als mascotte geadopteerd vanwege zijn boeken *Aanval op de natiestaat* en *Oikofobie*, zijn politieke standpunten en zijn intellectuele pretenties (Kouwenhoven & Lievisse Adriaanse, 2017; Kranenberg, 2017; Misérus, 2017; Tokmetzis et al., 2017; van Outeren & de Witt Wijnen, 2018).

De controverses die in dit onderzoek de basis vormen voor de analyse van het discours van Baudet, zijn zaken waarin Baudet zelf en een prominent partijlid van het FvD zich mogelijk op het randje van racisme begeven. Ophef volgde op uitspraken van Baudet over de ‘homeopathische verdunning’ van het Nederlandse volk (Forum voor Democratie, 2017b; Jinek & Pauw, 2017; van Outeren & de Witt Wijnen, 2018) en de uitspraken van partijlid Yernaz Ramautarsing over het vermeend lagere IQ van zwarte mensen ten opzichte van witte mensen (De Telegraaf, 2018; Nieuwsuur, 2018; Pen, 2016). Deze twee concrete situaties liggen ten grondslag aan het onderzoekscorpus van dit onderzoek, dat ik verder toelicht in paragraaf 4.1 van het methodisch hoofdstuk.

3.3. Twee concrete voorvallen

Het eerste voorval waar Baudet later regelmatig op aangesproken zal worden, doet zich voor op 8 maart 2018. Baudet spreekt dan op een campagneavond in een zaaltje in Maastricht (zie *Bijlage 1*). De video die van die avond wordt gemaakt, wordt live uitgezonden op de Facebookpagina van Forum voor Democratie (Forum voor Democratie, 2017b). Baudet spreekt over het verloop van de verkiezingen, over de veranderingen die hij met zijn partij teweeg wil brengen en over de social-mediaprestaties van het FvD. Ook spreekt hij zijn zorgen uit over verlies van Nederlandse soevereiniteit aan Europa en over de teloorgang van de Nederlandse cultuur. Op ongeveer 13 minuten van de video zegt Baudet het volgende:

“En dat wantrouwen, dat fundamentele probleem, dat fundamentele gebrek aan zelfvertrouwen dat wij hebben in onze cultuur, die zelfhaat als het ware, die we proberen te ontstijgen door alles in bureaucratische procedures te vangen. Door de Nederlandse bevolking homeopathisch te verdunnen met alle volkeren van de

wereld, doordat er d'r (sic) nooit meer een Nederlander zal bestaan, zodat wie wij zijn niet meer gestalte kan krijgen."

(Forum voor Democratie, 2017b)

Baudet benadrukt vaak dat zijn partij niet racistisch is, dat hij racisme verwerpt en dat hij mensen wil beoordelen op persoonlijke kwaliteiten en niet op hun afkomst (De Balie, 2018a; De Telegraaf, 2018; Oomen, 2018). Toch staat de uitspraak over homeopathische verdunning niet op zichzelf. Eerder, op een partijcongres op 14 januari 2017, sprak hij over 'kwaadwillende, agressieve elementen' die 'ons maatschappelijk lichaam in ongehoorde aantallen [worden] binnengeloodst' (Baudet, 2017), daarmee doelend op de immigratiepolitiek (zie *Bijlage 2*).

Het tweede voorval waarop Baudet regelmatig wordt aangesproken, is een interview van Brandpunt+ met FvD-partijlid Yernaz Ramautarsing (zie *Bijlage 3*). Het interview stamt uit 2016, maar komt in 2018 weer bovendrijven, omdat Ramautarsing dan kandidaatsraadslid is van het FvD voor de gemeente Amsterdam. Hij is de nummer 2 op de lijst (Nieuwsuur, 2018). In het interview met Brandpunt+ zegt Ramautarsing het volgende:

"(...) Alleen heeft een werkgever het recht om te zeggen: dat wil ik liever niet. Dat zegt niets over racisme. Sowieso heeft dit meer te maken met intelligentie dan met ras. Ik zou zeggen: racisme? Het gaat op de arbeidsmarkt om IQ."

Hoe bedoel je?

"Door IQ-testen weten we het gemiddelde IQ van bevolkingen. En wat blijkt? Er is een verschil in IQ tussen volkeren. Dat is wetenschappelijk bewezen."

Pardon? Dit klinkt als schedelmeten.

"Dit doet mij geen plezier, eerder pijn. Ik had ook graag gezien dat het anders was, dat zwarte mensen hyperintelligent waren, dat Surinamers het hoogste gemiddelde IQ van de wereld hadden. Maar het is niet zo. (...)"

(Pen, 2016)

De uitspraken van Ramautarsing gaan over verschillen in IQ bij verschillende volkeren. Later in het interview nuanceert hij zijn bewering iets, door te stellen dat de verschillen ook met 'klimaat en voeding' te maken kunnen hebben, maar hij neemt niet expliciet afstand van het *textbook racism* dat hem wordt verweten.

Thierry Baudet schrijft, naar aanleiding van de nieuw ontstane ophef over dit interview in 2018, aan zijn partijleden dat hij geen racisme leest in de uitspraken van Ramautarsing en dat die uit hun verband zijn getrokken. Ook schrijft hij aangifte te zullen doen tegen minister van Binnenlandse Zaken Kajsa Ollongren, die het FvD op basis van de uitspraken van Ramautarsing beschuldigde van 'openlijke discriminatie' (van der Galien, 2018). Uit een onderzoek van *de Volkskrant* blijkt echter dat de uitspraken van Ramautarsing niet op zichzelf staan – in besloten Whatsappgroepen laat hij zich regelmatig provocatief en

racistisch uit (Kranenberg, 2018). Op 3 maart 2018 trekt Ramautarsing zich terug uit de gemeenteraadsverkiezingen (Nieuwsuur, 2018).

3.4. Concluderend: Baudet, het FvD en controverses

In dit hoofdstuk is de context geschetst van de communicatiesituaties die in dit onderzoek worden geanalyseerd. Het analyseren van discours (en specifiek van equivocatie) moet gebeuren met die context in het achterhoofd. Dat maakt de interpretatie van uitingen en de daaraan verbonden conclusies begrijpelijk en inzichtelijk. In dit onderzoek richt ik mij op twee belangrijke controverses rondom vermeend racisme van Thierry Baudet en van een prominent partijlid van het FvD. Die casus en de situaties waarin de verschillende uitingen werden gedaan, zijn in dit hoofdstuk uiteengezet. In de methode licht ik het specifieke onderzoekscorpus verder toe.

4. Methode

Doel van deze scriptie is het vaststellen of en hoe Thierry Baudet gebruikmaakt van equivocatie en om het empirische materiaal te gebruiken om de theorie over equivocatie verder aan te vullen. In dit hoofdstuk licht ik de samenstelling van het onderzoekscorpus toe en ontwerp ik het analyse-instrument dat ik toepas om het corpus te onderzoeken. Ook bespreek ik het principe van abductief onderzoek en laat ik zien hoe theorie en empirie elkaar wederzijds kunnen beïnvloeden. Ten slotte besteed ik aandacht aan het principe *interpretatie*, dat in dit onderzoek een belangrijke rol speelt.

4.1. Samenstelling van het onderzoekscorpus

Het onderzoekscorpus ontspint zich rondom twee specifieke gevallen waarin Baudet (of zijn partijgenoot) wordt beschuldigd van racisme: zijn uitspraak over de ‘homeopathische verdunning van de Nederlandse bevolking’ (Jinek & Pauw, 2017) en de stelling van Yernaz Ramautarsing, kandidaatsraadslid voor FvD in Amsterdam, dat zwarte mensen een lager IQ zouden hebben dan witte (Pen, 2016).

Deze voorvallen vinden plaats in voor Baudet en het FvD cruciale periodes. De ophef rondom de uitspraak van Baudet over homeopathische verdunning speelt vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017 – het moment waarop Baudet met het FvD mogelijk voor het eerst voet aan de grond krijgt in het Nederlandse parlement. De tweede zaak speelt ook in een verkiezingsperiode, namelijk in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018. De verkiezingsperiodes zijn voor politici uiteraard belangrijke profileringsmomenten, waarop zij potentieel electoraat moeten aantrekken. De air van racisme die in deze perioden rondom Baudet en zijn partij hangt, kan schadelijk zijn (racisme is immers strafbaar), maar kan hem ook kiezers opleveren (uit extreemrechtse hoek). Deze tweestrijd maakt dat beide situaties interessante gesprekken opleveren, waarin het aannemelijk is dat Baudet gebruikmaakt van equivocatie.

Omdat het niet mogelijk is in dit werk alle reacties van Baudet op beschuldigingen van racisme te analyseren, beperk ik me tot televisie- en radio-interviews en twee debatten. Van alle fragmenten zijn voor de analytische doeleinden van dit onderzoek transcripten gemaakt (*Bijlage 4*). Daarin is zo letterlijk mogelijk opgeschreven wat de sprekers zeggen.

In de fragmenten moet Baudet direct op beschuldigingen reageren. Hoewel Baudet waarschijnlijk goed heeft nagedacht over hoe hij de onderwerpen zou aanvliegen als ze op tafel zouden komen, kan hij niet alle vragen voorzien. Waarschijnlijk formuleert hij zijn antwoorden in het heetst van de strijd anders dan wanneer hij een toelichtende brief zou schrijven. Interviews in kranten achtte ik niet geschikt voor de discoursanalyse, omdat die zijn geschreven door anderen. De woorden van Baudet zijn wellicht anders opgeschreven dan hij ze heeft uitgesproken.

Het eerste onderdeel van het onderzoekscorpus is een televisieoptreden in de talkshow *Pauw & Jinek: De Verkiezingen* van 10 maart 2017. Hier wordt Baudet niet alleen door de presentatoren van het programma en door zijn tafelgenoten het vuur aan de schenen gelegd over (onder meer) zijn uitspraak over ‘homeopathische verdunning van het Nederlandse volk’ (Jinek & Pauw, 2017). Het tweede optreden is in het programma *Dit is de Dag* van Radio 1,

op 17 maart 2017. Naast presentatoren Margje Fikse en Tijs van den Brink bevragen ook tafelgenoten Ancilla van de Leest en Sylvana Simons Baudet over zijn mogelijke racisme (Fikse & van den Brink, 2017). Ook analyseer ik een kort fragment van een optreden in *RTL Late Night*, waarin Baudets vermeende racisme en seksisme aan de kaak worden gesteld (RTL Late Night, 2017).

In een aantal andere fragmenten wordt Baudet gevraagd commentaar te geven op het vermeende racisme van zijn prominente partijlid Yernaz Ramautarsing. Ten eerste bespreek ik een videofragment van *De Telegraaf* waarin een groep journalisten in de Tweede Kamer vragen stelt aan Thierry Baudet en Theo Hiddema (De Telegraaf, 2018). Daarnaast neem ik in het corpus een video op van GeenStijl, die op hetzelfde moment is opgenomen, maar vanuit een ander perspectief (de journalist benadert Baudet van de andere kant en spreekt hem vriendschappelijker aan) (GeenStijl, 2018). Om een fragment in het corpus op te nemen waarin Baudet waarschijnlijk geheel door de vraag over Ramautarsing wordt overvallen, analyseer ik een video van de NOS waarin Baudet tijdens het flyeren in Amsterdam door een passerende vrouw wordt aangesproken op de uitspraken van zijn partijlid (Nieuwsuur, 2018).

Ook bespreek ik fragmenten uit een tweetal debatten. Het eerste is het debat in De Balie in Amsterdam: een debat tussen landelijke lijsttrekkers, vlak voordat de gemeenteraadsverkiezingen worden gehouden. Baudet wordt door andere partijleiders aangesproken op vermeend racisme (De Balie, 2018a). Het tweede debat vindt plaats in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Het gaat om een twistgesprek tussen Baudet en Femke Halsema, geleid door Balie-directeur Yoeri Albrecht, waarin het onderwerp tegen het eind van de discussie op Baudets vermeende racisme komt (De Balie, 2018b).

4.2. Literatuuronderzoek en discoursanalyse

Dit onderzoek is erop gericht een analyse-instrument voor equivocatie op te stellen en dat te gebruiken om het discours van Thierry Baudet te analyseren. Doel van het onderzoek is niet te bepalen of Baudets discours effectief is. Het gaat erom vast te stellen of er sprake is van equivocatie en om te onderzoeken op welke manier die equivocatie tot uiting komt.

Het onderzoek is een discoursanalyse: ik onderzoek en beschrijf het taalgebruik van Thierry Baudet binnen de context van de gegeven situaties (Mortelmans, 2007, p. 73). Aan de discoursanalyse is een theoretisch literatuuronderzoek voorafgegaan. Bestaande kennis kan worden gebruikt om nieuwe kennis te vergaren (meer hierover in paragraaf 4.4). Door de inbedding van dit werk in een bredere onderzoekstraditie te expliciteren, kan nieuwe kennis worden toegevoegd aan die traditie.

Het literatuuronderzoek dient ertoe om de stand van zaken binnen het onderzoeksgebied weer te geven. Door een kritische bespreking van de literatuur kan een conceptueel kader worden opgesteld waarmee de discoursanalyse kan worden geoperationaliseerd (Mortelmans, 2007, pp. 112–114). In onderstaande paragraaf licht ik de opstelling van het analyse-instrument toe.

4.3. Analyse-instrument

Het analyse-instrument dat ik in deze paragraaf opstel en toelicht, vloeit voort uit de eerder besproken theorieën over equivocatie. Bavelas et al. (1988; 1990a; 1990b) deden empirisch

onderzoek naar het fenomeen en beperkten zich tot gecontroleerde experimenten, waarin de deelnemers reageerden op hypothetische situaties (Bavelas et al., 1988, pp. 142–143). Bull (2008) breidt het onderzoek van Bavelas et al. (1988) uit door equivocatie in ‘natuurlijke situaties’ te onderzoeken – hij analyseert televisie-interviews met politici en bekijkt hoe zij ter plekke reageren op conflictsituaties. Simon-Vandenberg (2008) doet een eerste aanzet voor een analysetechniek waarmee impliciete boodschappen kunnen worden ontcijferd (Simon-Vandenberg, 2008).

Het analyse-instrument toepas dat ik op de casus Baudet, vloeit voort uit de concrete strategieën die Bull & Simon-Vandenberg (2014, p. 9-17) en Hatakka, Niemi & Välimäki (2017) door middel van inductieve discoursanalyses vaststelden (zie paragraaf 2.2 en 2.3). In het analysemodel dat ik samenstel om het discours van Baudet te analyseren, voeg ik die strategieën samen onder vier hoofdcategorieën. Bij alle strategieën geldt dat uitspraken pas als equivocatief worden beschouwd wanneer ten minste één van de door Bavelas, Black, Bryson & Mullett (1988) criteria voor heldere communicatie ontbreekt: de van *zender*, *context*, *inhoud* en *ontvanger* (zie paragraaf 2.1).

4.3.1. Onderwerp ontwijken

De eerste hoofdcategorie is *Onderwerp ontwijken*. Daaronder valt de *ontkenning*, waarbij een spreker stellig ontkent dat hij een bepaalde uitspraak heeft gedaan of een bepaalde actie heeft ondernomen. Zo’n ontkenning is niet equivocatief wanneer hij raakt aan alle elementen van een beschuldiging of wanneer die duidelijk wordt verwoord. Vaak gaat de ontkenning echter slechts over een deel van de beschuldiging, bijvoorbeeld wanneer de spreker stelt dat hij verkeerd wordt gequoteerd en verder niet ingaat op de achterliggende vraag of bewering. Ontkenning wordt vaak ingezet om het reageren op een vraag of beschuldiging irrelevant te maken (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 9–12; Hatakka et al., 2017, p. 271).

Het tweede onderdeel van *Onderwerp ontwijken* is *Antwoorden vermijden*. Hieronder vallen alle overige manieren om een rechtstreeks antwoord op een vraag of beschuldiging te vermijden. Dat kan bijvoorbeeld door een wedervraag te stellen, door een ander onderwerp aan te snijden of door slechts één (onbelangrijk) element van de gestelde vraag te adresseren. De strategie wordt in algemene termen omschreven door Hatakka et al. (2017, p. 271). Zij geven wel voorbeelden, maar het ontbreekt aan duidelijke criteria voor deze strategie. Ik verwacht dat tijdens het analyseren van het discours van Baudet zal blijken dat het nodig is de categorie uit te breiden of te specificeren. Het empirische materiaal dat ik tijdens de analyse behandel zal aan die specificaties bijdragen.

Het derde element dat ik onder *Onderwerp ontwijken* schaar, is *Ophef bagatelliseren*. Deze tactiek past de spreker toe om de ophef die rondom een bepaalde uitspraak is ontstaan af te schrijven als onterecht of overdreven, waardoor het terugnemen van die uitspraak impliciet óók als overdreven wordt voorgesteld (Hatakka et al., 2017, p. 270). Hiermee ontwijkt hij het onderwerp van gesprek en gaat hij slechts in op de ontstane ophef over een uitspraak.

4.3.2. Aandacht afleiden

Het tweede hoofdelement is *Aandacht afleiden*. Door middel van vergelijkingen of associaties met externe factoren of situaties kan de spreker impliciet overbrengen dat een vraag of beschuldiging wat hem betreft irrelevant is, of dat zijn handelingen of uitspraken legitiem

zijn. Vaak gaan de vergelijkingen, volgens Bull & Simon-Vandenbergen, mank (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, pp. 15, 17).

Bull & Simon-Vandenbergen (2014, pp. 14-17) formuleren twee substrategieën die erg op elkaar lijken: *Parallellen trekken*, waarbij de spreker de besproken situatie vergelijkt met een andere situatie en *Associaties maken*, waarbij de spreker verschillende elementen aan elkaar koppelt om zichzelf of zijn standpunten te legitimeren. Omdat Bull & Vandenbergen (2014) niet duidelijk maken waarom *Parallellen trekken* en *Associaties maken* in twee verschillende categorieën zijn opgedeeld, voeg ik ze in mijn analyse-instrument samen tot de strategie *Vergelijkingen maken*. Het gaat dus om vergelijkingen met andere situaties of elementen, waarmee de spreker de aandacht probeert af te leiden van de situatie waarin hij zich bevindt en waarmee hij uitspraken of acties probeert te legitimeren.

De tweede afleidende subcategorie is *Disconnectie benadrukken*. De spreker benadrukt de disconnectie tussen het volk en de gevestigde politiek of de mainstream media en geeft hiermee impliciet aan dat de ophef rondom zijn standpunten of uitspraken niet door het volk gedeeld wordt. Zelf, impliceert de spreker, staat hij op één lijn met het volk – dat begrijpt prima wat hij te zeggen heeft (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, pp. 15–16).

4.3.3. Rechtvaardigen

Het derde hoofdelement is *Rechtvaardigen*. Hieronder vallen de strategieën die Hatakka et al. (2017, p. 271-274) als *submissive* beschouwen. Ik zie in de strategie *Rechtvaardiging*, die Hatakka et al. (2017, pp. 269–270) beschrijven als een confrontatiestrategie, een grote overeenkomst met de strategie *Verzachtende omstandigheden aandragen* die zij later in hun werk onderscheiden. Ook de andere toegeeflijke strategieën die Hatakka et al. (2017) formuleren, dienen niet zozeer om fouten toe te geven, maar eerder ter rechtvaardiging van hun (wellicht laakbare) acties of uitingen. Vandaar dat ik deze categorieën heb samengebracht onder de noemer *Rechtvaardigen*.

Door *Verzachtende omstandigheden* aan te dragen, geven sprekers een excuus of verklaring voor hun uitingen of acties. Een spreker stelt bijvoorbeeld dat hij zijn uitspraken niet zo bedoeld had en grijpt zijn eigen stelling vervolgens aan om uit te leggen wat hij wél bedoelde of waarom wat hij zei of deed legitiem was (Hatakka et al., 2017, p. 273).

Ook kunnen sprekers *Afstand nemen in woord*. Het gaat hierbij vaak om uitspraken of acties van partijleden, waar de spreker (vaak de partijleider) afstand van neemt door bijvoorbeeld te zeggen dat die uitspraken of acties niet in lijn liggen met het gedachtegoed van de partij (Hatakka et al., 2017, p. 273). *Afstand nemen in daad*, de derde subcategorie van *Rechtvaardigen*, gaat iets verder dan dat: er wordt bijvoorbeeld gezegd dat tegen in opspraak gekomen partijleden actie zal worden ondernomen of dat de zaak grondig zal worden onderzocht. Deze strategie lijkt niet per se equivocatief, omdat een fout wordt toegegeven, maar is dat wel: door een lager geplaatst partijlid ‘op te offeren’ of als zondebok te gebruiken, kunnen prominente leden vrijuit gaan, hoewel ze misschien net zo schuldig zijn (Hatakka et al., 2017, p. 272).

De laatste substrategie is *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*. De spreker stelt in dit geval bijvoorbeeld dat het hem spijt dat zijn woorden of acties verkeerd zijn gevallen – hij wijt dat impliciet niet aan zichzelf, maar aan de ontvangst door de toehoorders (Hatakka et al., 2017, p. 273).

4.3.4. Ethos en Pathos

Het vierde en laatste hoofdelement noem ik *Ethos en Pathos*. Onder dit hoofdelement vallen de strategieën die Bull & Simon-Vandenberg (2014, p. 12-13) omschrijven als *personal attack* (persoonlijke aanval). De kwalificatie ‘persoonlijke aanval’ vind ik in hun werk echter te nauw. Het gaat bij de in deze categorie omschreven strategieën naar mijn idee vooral om wat in de klassieke retorica wordt gedefinieerd als *ethos* (deskundigheid, eerlijkheid of welgezindheid van de spreker (of van zijn tegenstander)) en *pathos* (inspelen op het gevoel van het publiek) (Braet, 2011, pp. 50–53). De spreker probeert door middel van persoonlijke aanvallen het ethos van zijn tegenstander te beschadigen, maar speelt ook in op gevoelens van boosheid of medelijden bij het publiek.

Logischerwijs valt in deze categorie het argumentum *Ad hominem*, waarmee de tegenstander in diskrediet wordt gebracht. Door de toepassing van deze strategie kan de spreker het ethos van de vraagsteller trachten te beschadigen en de beschuldiging die tegen hem wordt geuit ongeloofwaardig of onoprecht doen lijken (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 12–13).

Ten tweede valt onder dit hoofdelement het *Slachtofferschap claimen*. Sprekers stellen bijvoorbeeld dat zij worden gedemoniseerd door media of andere politici, of dat zij het slachtoffer zijn van politieke spelletjes. Doel is de goedgezindheid van het publiek te winnen, door met gebruik van pathos gevoelens van boosheid of medelijden op te roepen (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, p. 14; Hatakka et al., 2017, pp. 270–271).

Ook *Provocatief taalgebruik* valt in de categorie *Ethos en Pathos*. Door met grote, retorische bewoordingen te reageren op beschuldigingen, kan een spreker veel gevoel aanbrengen in zijn betoog en de nadruk leggen op de vijandigheid van zijn tegenstander – diens beweringen lijken minder oprecht, omdat ze door die vijandigheid (en niet door feiten) worden gevoed (Bull & Simon-Vandenberg, 2014, pp. 13–14).

4.3.5. Samengevat

Samengevat zijn de strategieën voor equivocatie dus onder te verdelen in vier hoofdcategorieën, elk met enkele substrategieën. Hieronder staat het schema dat ik gebruik om het discours van Thierry Baudet te analyseren nog eens systematisch weergegeven.

Strategieën voor equivocatie:

1. Onderwerp ontwijken
 - 1.1. Ontkenning
 - 1.2. Antwoorden vermijden
 - 1.3. Ophef bagatelliseren
2. Aandacht afleiden
 - 2.1. Vergelijkingen maken
 - 2.2. Disconnectie benadrukken
3. Rechtvaardigen
 - 3.1. Verzachtende omstandigheden aandragen
 - 3.2. Afstand nemen in woord
 - 3.3. Afstand nemen in daad

- 3.4. Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid
- 4. Ethos en Pathos
 - 4.1. Ad hominem
 - 4.2. Slachtofferschap claimen
 - 4.3. Provocatief taalgebruik

Bij het analyseren van het discours van Thierry Baudet is het goed mogelijk dat ik tot nieuwe inzichten kom over bovenstaande categorieën. Die inzichten zal ik gebruiken om het analyse-instrument aan te scherpen. Hoe dat in zijn werk gaat, beschrijf ik in de volgende paragraaf.

4.4. Coderen en abductief onderzoek

Bovenstaande schema dient als analyse-instrument, of conceptueel kader, waarmee het discours van Thierry Baudet kan worden gecodeerd. Coderen is een manier om structuur aan te brengen in de verzamelde gegevens en om een selectie aan te brengen in de data (in dit geval de fragmenten waarin Thierry Baudet zich tegen aantijgingen verdedigt). De strategieën die ik hierboven korte namen heb gegeven, dienen als labels om die structuur te kunnen aanbrenge (Mortelmans, 2007, pp. 373–374). In het codeerproces stel ik steeds drie vragen: (1) waarover gaat het tekstfragment, (2) is het relevant en (3) welke code kan ik hieraan hechten? (Mortelmans, 2007, p. 376).

Ik werk dus met een vooraf opgestelde lijst van codes die ik in de data verwacht terug te vinden. Dat codeerschema (het analyse-instrument) is echter niet definitief: de inhoud ervan kan gaandeweg het onderzoek veranderen: nieuwe codes kunnen worden toegevoegd, oude kunnen worden aangepast. Op die manier kan het analyse-instrument worden verrijkt (Mortelmans, 2007, pp. 401–402).

De deductieve methode, waarbij wordt gewerkt met een vooraf opgesteld kader en die een toetsende functie heeft, wordt in dit onderzoek in zekere zin gecombineerd met een inductieve methode, waarbij uit de data nieuwe gegevens kunnen opborrelen. Die inductieve methode heeft zijn wortels in de *grounded theory*, die ten doel heeft theorieën te ontwikkelen op basis van data en empirie (Mortelmans, 2007, pp. 42–43; Richardson & Kramer, 2006, pp. 497–499; Stoopendaal, Grit, & Wehrens, 2017).

De verweving van de deductieve en de inductieve methode wordt omschreven als *abductief onderzoek* (Peirce, 1923; Richardson & Kramer, 2006). Abductie is het proces waarin bruikbare verklaringen worden ontwikkeld vanuit de theorie en de empirie (Peirce, 1923; Richardson & Kramer, 2006, p. 499). Theorie en empirie staan in directe verbinding met elkaar en beïnvloeden elkaar in een wisselwerking. Abductie voegt aan de deductieve en inductieve methode het principe van *begrijpen* toe. Door het ontdekken van onderliggende patronen en coherenties in de theorie en de empirie kan een onderzoeksgebied verder worden aangevuld (Alvesson & Sköldbërg, 2017, pp. 4–5).

In dit onderzoek wordt dus een discours geanalyseerd aan de hand van theoretische kennis. Het wordt echter niet uitgesloten dat uit de empirische bevindingen nieuwe informatie zal opborrelen. Vanuit de empirie wordt steeds teruggëgrepen op de theorie, om die te kunnen aanvullen. Door middel van dit abductieve onderzoek kan de equivocatiëtheorie stapje voor stapje worden uitgebreid en angescherpt.

4.5. Interpretatie

Aan de hand van het hierboven opgestelde analyse-instrument wordt het politieke discours van Thierry Baudet zo zorgvuldig mogelijk gedeconstrueerd en geanalyseerd. Bij die analyse speelt interpretatie een belangrijke rol. Transparantie over die interpretatie wordt gecreëerd door hierboven zo zorgvuldig mogelijk uiteen te zetten hoe ik bij de analyse van het discours te werk ga. Ook dient de uiteenzetting van de literatuur als controleerbare theoretische basis voor mijn interpretaties. Toch blijft reflectie noodzakelijk.

Opvallend is dat in geen van de in dit onderzoek besproken artikelen over equivocatie het belang en de risico's van interpretatie worden benoemd (Bavelas et al., 1988; Bull, 2008; Bull & Simon-Vandenberg, 2014; Hatakka et al., 2017; Simon-Vandenberg, 2008; Wodak & Engel, 2013). Onderzoekers geven aan dat hun interpretaties zijn gestoeld op de context van de communicatiesituatie (Bavelas et al., 1988, 1990b) of van de geschiedenis van de situatie (Wodak & Engel, 2013), maar reflecteren niet op hun eigen rol als onderzoeker. Dat maakt het bestaande onderzoek naar equivocatie weinig transparant.

Discours is geen vaststaand, feitelijk fenomeen. Hoe veel context er ook gegeven wordt voor de communicatiesituatie en hoe praktisch en betrouwbaar het analyse-instrument ook is ingedeeld, taal is een constructie en het onderzoek naar discours blijft altijd een vorm van interpretatie (Baxter, 2010, p. 11). Objectiviteit is daarbij uiteraard het streven, maar onderzoekers nemen onwillekeurig een eigen referentiekader mee, waarop gereflecteerd dient te worden. Vandaar dat ik dit onderzoek bijvoorbeeld in de eerste persoon schrijf: op die manier is voor de lezer steeds duidelijk dat de interpretatie van de onderzoeker in dit werk niet over het hoofd gezien moet worden.

Wanneer tijdens de analyse contradicties gevonden worden met de theorie, is het belangrijk die bloot te leggen. Kritische reflectie op het eigen handelen maakt interpretatief onderzoek betrouwbaarder, begrijpelijker en biedt mogelijkheden voor andere onderzoekers om het te reproduceren of om andere visies en methodes aan het onderzoeksgebied toe te voegen (Alvesson & Sköldbberg, 2000, 2017).

5. Analyse

Met het uit de literatuur afgeleide analysemodel voor equivocatie in de hand heb ik het discours van Thierry Baudet gecodeerd. Dat wil zeggen: bij zijn reacties op beschuldigingen van racisme plaatste ik opmerkingen met daarin de naam van de code die ik op de betreffende reactie het meest van toepassing vond (zie *bijlage 4*).

In die analyse heb ik alleen de uitspraken meegenomen die voldeden aan de criteria van Bavelas et al. (1988) voor equivocatie, zoals besproken in paragraaf 2.1. Opvallend was dat bij bijna alle reacties van Baudet op beschuldigingen wel een van de criteria voor heldere communicatie ontbrak. Vaak was zijn uiting geen direct antwoord op de vraag (criterium van *context*), richtte hij zijn antwoord tot het publiek in plaats van tot de vraagsteller (criterium van *ontvanger*) of was zijn boodschap onduidelijk (criterium van *inhoud*).

In 165 van de 268 gevallen dat Baudet in de zeven geanalyseerde fragmenten aan het woord is, maakt hij gebruik van enige vorm van equivocatie. De gelabelde uitlatingen heb ik gebundeld en ondergebracht onder de verschillende categorieën (zie *Bijlage 5*). In de komende paragrafen licht ik mijn bevindingen per strategie toe en doe ik suggesties voor eventuele uitbreidingen of samenvoegingen van categorieën. Per categorie bespreek ik één of twee kenmerkende of opvallende voorbeelden, die illustreren op welke manier Baudet zijn equivocatieve uitingen verwoordt.

5.1. Onderwerp ontwijken

Onder de eerste categorie van het analyse-instrument, *Onderwerp ontwijken*, vallen drie strategieën: *Ontkenning*, *Antwoorden vermijden* en *Ophef bagatelliseren*. In onderstaande paragrafen bespreek ik mijn bevindingen per strategie.

5.1.1. Ontkenning

Ontkenning is het criterium waarbij een spreker ontkent dat hij een uitspraak heeft gedaan. Baudet gebruikt deze tactiek elf keer. Vaak gaat de ontkenning gepaard met stemverheffing of felle bewoordingen. Een kenmerkend voorbeeld doet zich voor wanneer Baudet in de Tweede Kamer in gesprek is met een groep journalisten. De journalisten spreken hem aan op de uitlatingen van Yernaz Ramautarsing over de link tussen volkeren en IQ en vragen of hij de onderzoeken waar Ramautarsing (vermoedelijk) naar verwijst, onderschrijft. Baudet stelt eerst dat hij het onderzoek niet kan onderschrijven of afkeuren, omdat hij geen neurowetenschapper is. Vervolgens stelt de journalist: “Ja, maar u verwijst er toch naar?” Baudet ontkent dat:

“Nou, ik heb er... ik heb nergens naar verwezen.”

(De Telegraaf, 2018)

Wat Baudet hier zegt is waar, omdat de ophef is ontstaan naar aanleiding van de uitspraken van zijn partijgenoot, Yernaz Ramautarsing, in Brandpunt+ (Pen, 2016). De ontkenning is echter bedoeld om het onderwerp te vermijden: door in te spelen op een formuleringsfout van de journalist, probeert Baudet onder de daadwerkelijke vraag uit te komen.

In een ander geval – in een discussie die zich wederom ontspint rond de uitspraken van Ramautarsing – valt op dat Baudet zich afwendt van zijn tegenstander (in dit geval Alexander Pechtold) en zich richt tot het publiek in de zaal. Dat gebeurt in een tweestrijd tijdens een debat in De Balie in Amsterdam voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 (De Balie, 2018a). In een discussie tussen Pechtold en Baudet over het vermeende racisme van die laatste, verlangt Baudet het laatste woord. Hij richt zich wanneer hij de kans ziet tot het publiek in de zaal:

“Er is dus geen sprake van, nog eenmaal... (...) dat ik, of Yernaz, of Forum voor Democratie mensen zou willen discrimineren of (...) Op een andere manier zou willen beoordelen op basis van afkomst. Geen sprake van.”

(De Balie, 2018a)

Het voorval valt op, omdat Baudet niet reageert op de debatleiders of op zijn tegenstander Alexander Pechtold, maar nog eens richting het publiek in de zaal ontkent dat hij mensen beoordeelt op hun afkomst. Hier speelt de dualiteit van het publiek, zoals besproken in paragraaf 2.2, een belangrijke rol. Baudet toont door deze actie dat hij niet (alleen) tot zijn politieke opposenten spreekt, maar (vooral) tot het publiek.

Bovendien ontwijkt Baudet de beschuldigingen van racisme, door te benadrukken dat hij niet wil discrimineren – dat is iets anders dan de vraag of hij daadwerkelijk (ook zonder het te willen) discriminerende uitlatingen heeft gedaan. Door te ontkennen dat hij wil discrimineren, ontkent hij niet direct dat hij dat ook niet dóet. Een ambivalente boodschap dus, door de toevoeging van het woord ‘willen’.

5.1.2. Antwoorden vermijden

Antwoorden vermijden is een strategie voor equivocatie waarvan Thierry Baudet regelmatig gebruikmaakt: hij past de strategie 36 keer toe. Bij dat aantal moet in aanmerking worden genomen dat de strategie, zoals besproken in paragraaf 4.3.1, vrij breed geformuleerd is. In zekere zin is elke vorm van equivocatie een manier om antwoorden te vermijden, en Hatakka et al. (2017, p. 273) formuleren geen specifieke criteria voor deze strategie.

Tijdens het coderen ontsluit zich de mogelijkheid om *Antwoorden vermijden* te splitsen in drie verschillende substrategieën. De eerste is de *Claim van duidelijkheid*, waarbij Baudet vragen of opmerkingen over zijn uitspraken of denkbeelden irrelevant probeert te maken, door te claimen dat hij er al eerder duidelijk over is geweest. In een interview met GeenStijl wordt Baudet gevraagd of er, zoals Ramautarsing beweert, een link te leggen is tussen volkeren en IQ-niveaus. Baudet reageert als volgt:

“We willen niemand beoordelen op basis van afkomst, huidskleur, geloof, geslacht, wat dan ook, maar op basis van individuele gedragingen. Nou, duidelijker dan dat kan je het volgens mij niet hebben, ik heb dat héél vaak gezegd, ook al, echt héél erg vaak, en als mensen het nu nog niet begrijpen, dan...”

(GeenStijl, 2018)

Baudet ontkent hier dat hij equivocatief taalgebruik hanteert. Hij claimt duidelijkheid en doet het daarmee irrelevant lijken wanneer mensen verder doorvragen op zijn reacties.

In de claim van duidelijkheid is vaak impliciet een persoonlijke aanval verborgen. In het citaat hierboven is daarvan al een start te zien: “(...) als mensen het nu nog niet begrijpen, dan...”. De zin verder invullen zou te speculatief zijn, maar wel kan hier als impliciete betekenis worden gezien dat Baudet meent dat het aan zijn tegenstanders ligt als die hem niet begrijpen. Door te stellen dat hij duidelijk was, of niet duidelijker kan zijn, legt hij de verantwoordelijkheid voor verdere interpretatie van zijn uitspraken bij zijn tegenstanders.

Een tweede manier van antwoorden vermijden, is de *Claim van onwetendheid*. Soms claimt Baudet dat hij niet snapt waar zijn opponent het over heeft. In andere gevallen claimt Baudet onwetendheid door te stellen dat zijn expertises niet ver genoeg reiken om op bepaalde vragen antwoord te geven. Een voorbeeld doet zich voor wanneer Baudet wordt geïnterviewd door een groep journalisten in de Tweede Kamer. De journalisten vragen hem wat hij vindt van de onderzoeken die Yernaz Ramautarsing gelezen zegt te hebben, waarin de link wordt gelegd tussen volkeren en IQ (het bestaan van die onderzoeken is volgens *De Volkskrant* overigens onzeker (Kranenberg, 2018)). Baudet geeft het volgende antwoord op de vraag of hij die onderzoeken onderschrijft:

“Ik laat het graag aan de neurowetenschappers, andere mensen die dat soort onderzoeken doen. Eh, eh, eh... voeding, spierontwikkeling, weet ik wat allemaal wat er allemaal aan verschillen tussen mensen in de hele wereld zouden kunnen bestaan...”

(De Telegraaf, 2018)

Door te benadrukken dat hij geen expertise heeft op dit gebied, probeert Baudet het beantwoorden van de vragen te vermijden. Hij probeert bovendien, door de bewijslast bij een ander (de wetenschap) te leggen, commitment aan de waarheid te ontlopen (Berlin, 2008, pp. 374–376).

Opvallend is dat Baudet in andere debatten, met andere onderwerpen, wél een mening heeft over wetenschappelijk onderzoek. In hetzelfde fragment wijst een journalist hem op die paradox:

TB: *“Sinds wanneer moet ik vanuit de Tweede Kamer wetenschappers de maat gaan nemen?”*

J4: *Sinds uw partijleider...”*

TB: *“Wat is dat voor Noord-Koreaanse waanzin?”*

J5: *“Dat heeft u toch ook in andere debatten gedaan, over klimaat?”*

TB: *“Dat is anders, dan gaat het over b...”*

J5: *“Nee, dan zegt u: wanneer moet ik nou wetenschappers de maat gaan nemen, dat heeft u toch een paar keer gedaan? Maar als het dan niet uitkomt, in zo’n onderzoek, dan zegt u ‘wanneer moet ik dat doen’?”*

TB: *“Ik heb aangegeven dat ik me er best in wil verdiepen, eh, hè, eh, in de zomervakantie, als ik u daar een plezier mee doe, dan zal ik eh... het, het... de huidige stand, de exacte huidige stand van het IQ-onderzoek... eh... eh... aan een, aan een, aan een groot onderzoek onderwerpen.”*

(De Telegraaf, 2018)

Baudet begint aan een rechtvaardiging van zijn inconsequente houding, maar wordt daarbij onderbroken door de journalist. In een hoek gedreven, probeert hij opnieuw een antwoord te vermijden, door op een overdreven manier te zeggen dat hij zich in ‘de exacte huidige stand van het IQ-onderzoek’ zal verdiepen. Dit fragment toont dat doorvragen op equivocatieve uitingen productief kan zijn en inconsequenties van de spreker kan blootleggen.

De derde en laatste subcategorie die binnen *Antwoorden vermijden* kan worden onderscheiden, is *Ander onderwerp aansnijden*. Soms probeert Baudet een vraag te herformuleren, waardoor die over een ander onderwerp lijkt te gaan dan de vraagsteller bedoelde. In andere gevallen adresseert hij slechts een klein aspect van een vraag of opmerking en laat hij het grote (belangrijkere) aspect links liggen. Een duidelijk voorbeeld is te zien in een uitzending van *Pauw en Jinek* in maart 2017, waarin presentatoren Jeroen Pauw en Eva Jinek Baudet aanspreken op zijn uitspraken over ‘kwaadwillende, agressieve elementen’ die Nederland binnenkomen:

JP: *“(...) Thierry, er wordt... eh, eh, de mensen die als vluchteling via allerlei routes naar Nederland komen, worden ook vaak gezien als, eh, als medeoorzaak van de onrust in onze samenleving als het gaat over angst voor Islam, omdat mensen zeggen ‘er komen allemaal moslims binnen’ en, en wat dan ook. Je hebt daar zelf vrij pittige teksten over geschreven, je hebt bijvoorbeeld gezegd [leest voor]: “We worden aangevallen door degenen die ons zouden moeten beschermen”, eh, het zijn “kwaadwillende, agressieve elementen worden ons maatschappelijk lichaam in ongehoorde aantallen binnengeloodst en de werkelijke toedracht en gevolgen worden verdoezeld”. Dat gaat bijvoorbeeld over vluchtelingen die hier binnenkomen.”*

TB: *“Ja, nou ja, het woord is eigenlijk al, eh, als je het gebruikt, het woord ‘vluchtelingen’ gebruikt, dan ben je in feite al aan het voorsorteren op wat die mensen zijn, hè, het zijn natuurlijk in eerste instantie migranten en de vraag is in hoeverre het daadwerkelijk vluchtelingen zijn... (...) Het is onduidelijk hoeveel mensen daadwerkelijk vo... voor een oorlog...”*

(Jinek & Pauw, 2017)

Het gaat Pauw in dezen om de frase over ‘kwaadwillende, agressieve elementen die ons maatschappelijk lichaam in ongehoorde aantallen worden binnengeloodst’ – die frase noemt hij ‘pittig’. Door de nadruk te leggen op een semantisch aspect en te stellen dat het gebruik van het woord ‘vluchtelingen’ niet terecht is, probeert Baudet de daadwerkelijke discussie te ontlopen.

De categorie *Antwoorden vermijden* is dus op te delen in drie subcategorieën: *Claim van duidelijkheid*, *Claim van onwetendheid* en *Ander onderwerp aansnijden*. Deze subcategorieën overlappen enigszins met andere categorieën van het analysemodel. Zo gaat in de *Claim van duidelijkheid* soms ook een persoonlijke aanval schuil, is de *Claim van onwetendheid* in zekere zin ook een verzachtende omstandigheid en maakt Baudet gebruik van de strategie *Ander onderwerp aansnijden* om de aandacht van het daadwerkelijke onderwerp af te leiden. Toch beschouw ik *Antwoorden vermijden* als een aparte equivocatiestrategie, omdat bij al deze substrategieën het hoofddoel is om het reageren op een vraag of beschuldiging te ontlopen of uit te stellen.

5.1.3. Ophef bagatelliseren

Ophef bagatelliseren betreft taalhandelingen waarin het relativeren van de controverse rondom een uiting of handeling het belangrijkste doel van de spreker is. Baudet maakt vier keer gebruik van de strategie. Exemplarisch is het volgende fragment, dat zich ontspint in een gesprek tussen Margje Fikse en Thierry Baudet op Radio 1. Fikse heeft een fragment laten horen waarin Baudet onder meer spreekt van de ‘homeopathische verdunning’ van de Nederlandse bevolking:

MF: “Ja, maar wat u zegt, inhoudelijk, eh... dat schokte ook mensen.”

TB: “Ja, dat zal je altijd hebben, als je het debat voert, als je, eh... ideeën neerlegt, als je... dan, dan... wat ik, wat ik heb gemerkt, wel, in de campagne, dat heeft me ook erg verbaasd, hoor, maar dat is dat er grote behoefte bestaat, bij sommige mensen, dat is een kleine groep, hoor, maar... om... dan één uitspraak te nemen en daar heel veel ophef over te maken en zo...”

(Fikse & van den Brink, 2017)

Baudet relateert zijn uitspraken door ze te beschrijven als ‘ideeën’ die hij ‘neerlegt’. De schok die veel mensen volgens Fikse ervaren bij het horen van Baudets uitspraken, relateert hij door te zeggen dat je dat ‘altijd [zal] hebben’. Ook wijt Baudet de ophef rondom zijn uitspraken aan het werk van een ‘kleine groep mensen’. Die commotie is dus niet tekenend voor het merendeel van Nederland, maar is inherent aan het leven van een politicus en moet, impliceert Baudet, met een korrel zout genomen worden.

5.2. Aandacht afleiden

Onder de noemer *Aandacht afleiden* vallen twee strategieën voor equivocatie: *Vergelijkingen maken* en *Disconnectie benadrukken*.

5.2.1. Vergelijkingen maken

De strategie *Vergelijkingen maken* vormt, zoals besproken in paragraaf 4.3.2, een combinatie van de criteria *Parallellen trekken* en *Associaties maken*. De strategie heeft als doel de aandacht van de huidige situatie af te leiden en die te legitimeren door er een andere situatie tegenover te stellen. Andersom kan het ook: de spreker vergelijkt de situatie waarin hij zich

bevindt met iets negatiefs, waardoor hij de vraagsteller in een slecht daglicht wil stellen of de ophef wil afzwakken.

Thierry Baudet maakt vijf keer gebruik van een vergelijking om zijn standpunten te legitimeren. Een tekenend voorbeeld dient zich aan in het debat met Femke Halsema tijdens de *Sign of the Times*-avond in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Halsema stelt dat ze Baudet weinig consequent vindt wat betreft het veroordelen van racisme: aan de ene kant is hij fel tegen antisemitisme, maar aan de andere kant neemt hij nooit expliciet afstand van discriminatie jegens moslims of mensen van kleur. Baudet reageert met een vergelijking:

FH: *“(...) wat ik echt verontrustend vind, is dat de scherp... je terechte scherpste daar waar er antisemitisme is, dat mis ik ten enenmale als het over zwart racisme gaat en als het gaat over, ehm, eh... het onderdrukken van moslims of het vervolgen van moslims. Ik zou willen dat je even consequent bent. (...) Want jij hebt groot gelijk dat je de problemen altijd moet benoemen, maar ook aan de andere kant.”*

TB: *“Maar volgens mij ben ik heel consequent, volgens mij geef ik aan dat dat ook absoluut onacceptabel is, maar je moet wel uitkijken, en dat vind ik echt een probl... die, altijd maar die pariteit, hè. Dus was er bijvo... Ayaan Hirsi Ali maakte dan een film, en ge... ‘oké, ja, dat is heel erg, wat ze aan... maar zij was ook niet mals’. We hebben altijd maar de neiging om te zeggen: ‘Enerzijds heb je dan de antisemieten, anderzijds heb je Geert Wilders die spreekt van kopvoddentaks’.”*

(De Balie, 2018b)

Baudet maakt zijn zinnen niet goed af, maar aan de manier van praten in het fragment is te zien dat hij het gedeelte waarin hij zegt dat Ayaan Hirsi Ali ‘ook niet mals’ was, bedoelt als quote, als voorbeeld van de ‘pariteit’ van mensen, waarmee zij zaken vergoelijken.

Baudet vergelijkt de situatie van Hirsi Ali met hoe er nu over antisemitisme wordt gedacht: dat wordt, volgens hem, vergoelijkt met het idee dat er aan de andere kant óók een Geert Wilders is, die harde taal tegen moslims uitslaat. Het is onduidelijk waar Baudet zelf staat in zijn vergelijking, of wat hij er precies mee wil zeggen. Er wordt in het gesprek verder niet om uitleg gevraagd. Er wordt wel een duidelijk effect bereikt door Baudet: door Hirsi Ali te noemen, leidt hij de aandacht af van de klacht over zijn dubbele moraal – Halsema stelt dat zij niet zo over Hirsi Ali denkt en vraagt waarom Baudet dat impliceert (De Balie, 2018b).

Een ander moment waarop Baudet een vergelijking maakt om zijn uitingen te legitimeren, is wanneer hem wordt gevraagd wat hij vindt van het vermeende verband tussen ras en IQ. Naar aanleiding van de uitspraken van Yernaz Ramautarsing wordt hem door een groep journalisten gevraagd of hij het wetenschappelijk onderzoek waar Ramautarsing naar verwijst, onderschrijft of er juist afstand van neemt. Hij reageert als volgt:

“(...) en wat daar verder allemaal aan onderzoeken gedaan zou kunnen worden dat Nederlanders misschien gemiddeld wat langer zijn dan Italianen die gemiddeld wat kleiner zijn, en, en... enzovoort, eh... ja, ik vind dat politiek niet relevant, ik heb dat volgens mij héél vaak gezegd...”

(GeenStijl, 2018)

Hier maakt Baudet een vergelijking tussen IQ en lichaamslengte, waarmee hij de uitspraken van Ramautarsing probeert te legitimeren. De vergelijking tussen IQ en lengte is echter een gevaarlijke: hiermee suggereert Baudet dat IQ is aangeboren – en dus dat het onveranderlijk is. Dat maakt het uiteindelijk legitiem om groepen met een vermeend lager IQ uit te sluiten, aan hun lagere intelligentie is immers niets te doen, die zit in hun DNA. Op het IQ van een mens zijn echter vele factoren van invloed: scholing, sociale omstandigheden en voeding zijn daar slechts een paar van (Linnemann, 2018).

De categorie *Vergelijkingen maken* vertoont veel overeenkomsten met de categorie *Rechtvaardiging*. Veel vergelijkingen dienen om een standpunt of opmerking te verklaren of rechtvaardigen. Aan het eind van dit hoofdstuk stel ik voor de hoofdcategorieën opnieuw in te delen en te herformuleren, omdat veel van de onder verschillende categorieën geschaarde strategieën overlap met elkaar vertonen.

5.2.2. Disconnectie benadrukken

In de strategie *Disconnectie benadrukken* haalt de spreker ‘het volk’ aan als ondersteunende factor voor zijn betoog. De disconnectie die de spreker benadrukt, is een (vermeende) kloof tussen de burger en de gevestigde politiek, de elite of de mainstream media. Kritiek op de spreker kan zo worden afgedaan als een teken dat de criticus niet naar het volk luistert (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014, pp. 14–15).

Baudet maakt in de geanalyseerde fragmenten zes keer gebruik van deze strategie. Daarbij stelt hij vaak dat ‘de rest van Nederland’ hem wél begrijpt, in tegenstelling tot de mainstream media en de Haagse politici (De Telegraaf, 2018; GeenStijl, 2018). In een uitzending van *Dit is de Dag* op Radio 1, in maart 2017, spreekt Baudet met presentator Margje Fikse en medegasten Sylvana Simons en Ancilla van de Leest over de ophef rondom zijn uitspraken over ‘homeopathische verdunning’. Fikse vraagt aan Baudet of hij het gevoel heeft dat hij vaak verkeerd wordt begrepen, waarop hij het volgende antwoordt:

“Nou niet vaak, want... het, de, de... óvergrote deel van Nederland begrijpt heel goed wat je met dingen bedoelt, maar er is een kleine groep mensen, met name journalisten en politici, die het spel spelen... van doen alsof we je niet begrijpen, en dat vind... (...) Dat vind ik heel vermoeiend, maar dat is, dat is echt een... dat is echt een spel, het is echt schijn, zodra... (...) ...de camera's aan gaan, doet men ineens alsof men niet meer de normale betekenis van uitspraken snapt.”

(Fikse & van den Brink, 2017)

Baudet lijkt te willen zeggen dat de politici en journalisten die zijn uitspraken bekritisieren, dat vanuit een onoprechte motivatie doen – dat hun kritiek gespeeld is. Daardoor, en door te stellen dat de rest van Nederland hem wél begrijpt, positioneert Baudet zich als iemand die, in tegenstelling tot die politici en journalisten, oprecht is en voor het volk opkomt. Daarmee probeert hij niet alleen de kritiek te diskwalificeren, maar ook zijn eigen ethos te versterken.

5.3. Rechtvaardigen

Rechtvaardigen bevat de strategieën *Verzachtende omstandigheden aandragen*, *Afstand nemen in woord*, *Afstand nemen in daad* en *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*.

Baudet maakt van de meeste van deze strategieën gebruik, maar neemt – in de besproken fragmenten – geen *afstand in daad*. Dat wil zeggen: hij belooft geen sancties tegenover Yernaz Ramautarsing, die in opspraak raakte wegens racisme. De rechtvaardigende strategieën Baudet wel toepast, bespreek ik in de volgende paragrafen.

5.3.1. Verzachtende omstandigheden aandragen

Verzachtende omstandigheden aandragen is de duidelijkste vorm van *Rechtvaardigen*. Een spreker probeert aan te tonen dat zijn uitspraken legitiem waren of verkeerd zijn begrepen. De strategie wordt door Baudet maar liefst 45 keer toegepast. Tijdens het analyseren van zijn discours blijken de verzachtende omstandigheden in meerdere subcategorieën onder te verdelen: *Verzachtende omstandigheden aandragen* is een brede categorie, die door subcategorieën beter gedefinieerd en gespecialiseerd kan worden.

De eerste substrategie die opvalt, is het *Legitimeren met bewijzen*. Baudet probeert zijn uitspraken – of die van anderen – vaak te rechtvaardigen door een bewijs aan te dragen. Dat kan door te wuiven met documenten waarin volgens hem de juiste quotes te lezen zijn. In één opvallend debat roept hij de in opspraak geraakte partijgenoot in kwestie, Yernaz Ramautarsing, het podium op. Baudet is tijdens een lijsttrekkersdebat in De Balie in Amsterdam eerst door D66'er Alexander Pechtold aangesproken op zijn vermeende racisme, waarbij de gemoederen hoog opliepen. Even verderop in het debat begint PvdA-lijsttrekker Lodewijk Asscher over de uitspraken van Ramautarsing. Baudet reageert als volgt:

LA: “(...) *Als Amsterdammer... wil ik best Thierry Baudet geloven die zegt 'ik ben geen racist en ik discrimineer niet'. Maar hij moet opgemerkt hebben... is een veel-lezer... dat heel veel mensen toch niet begrijpen dat als je nummer twee zegt 'ik vind het ook jammer dat zwarte mensen een lager IQ hebben'...*”

TB: “*Dat heeft 'ie niet gezegd. Hij is daar, Yernaz, kom het podium op, [stemverheffing] deze leugens, deze laster, deze eindeloze flauwekul [rumoer in de zaal, Ramautarsing komt het podium op] in één keer rechtzetten.*”

(De Balie, 2018a)

Baudet probeert, door Ramautarsing het podium op te roepen in een verlangen hem zijn uitspraken te laten toelichten, het levende bewijs aan te dragen voor de stelling dat zijn partijlid geen racist is. De actie is tekenend voor de soms agressieve wijze waarop Baudet discussieert (Keultjes, 2018).

Een tweede substrategie kan worden gecategoriseerd als *Meer uitleg geven*. Baudet legitimeert zijn uitspraken of die van zijn partijleden door ze uitgebreider toe te lichten en daarbij nieuwe elementen aan te halen die de uitspraken logischer doen lijken. Tijdens het lijsttrekkersdebat in De Balie vraagt Asscher Baudet afstand te doen van de uitspraken van Ramautarsing. Baudet reageert als volgt:

“*Kijk, er is... er is een verschil tussen allerlei bevolkings... (...) bevolkingsgroepen en landen in de wereld, op allerlei gebieden. Nederlanders zijn gemiddeld een beetje langer dan Italianen en Chinezen hebben gemiddeld een wat hoger IQ dan mensen in Nederland. Dat blijkt althans uit IQ-tests. Dat heeft onder andere met voeding te*

maken, met kwaliteit van onderwijs, met allerlei andere zaken... (...) En die verschillen, hè, op basis... er was gisteren nog een uitgebreide discussie op de radio 1, allerlei IQ-wetenschappers... hè, dit staat niet ter discussie, dat verschillende groepen verschillend scoren. Het punt is: dat heeft helemaal geen enkele consequentie wat ons betreft, voor de rechten die iemand heeft, de waarde die iemand heeft in de samenleving, natuurlijk... niet iedereen is precies hetzelfde, maar dat gééft toch helemaal niet? Waarom is dat nou racisme? Ras... heeft er helemaal niets mee te maken. Wij willen iedereen gelijk behandelen..."

(De Balie, 2018a)

Baudet stelt hier dat wetenschappelijk is bewezen dat sommige volkeren een hoger IQ hebben dan andere. Hij neemt geen afstand van wat Ramautarsing zegt in Brandpunt+ (Pen, 2016), maar rechtvaardigt de uitspraak door hem toe te lichten en er een meer uitgebreide uitleg aan te geven: niet alleen afkomst, maar ook voeding, kwaliteit van onderwijs en ‘allerlei andere zaken’ zijn volgens Baudet van invloed op het IQ. Hij stelt daarbij niet expliciet dat ras of huidskleur niet van invloed zijn.

De derde subcategorie die binnen de *Verzachtende omstandigheden* kan worden onderscheiden, noem ik *Verkeerd begrepen*. Deze manier van rechtvaardiging uit zich in een verwoording van de ‘werkelijke bedoeling’ van een uitspraak. Baudet benadrukt vaak dat hij verkeerd is begrepen, waarmee hij de verantwoordelijkheid voor de interpretatie van zijn uitspraken bij het publiek legt. Een tekenend voorbeeld is te zien in de discussie met Femke Halsema en moderator Yoeri Aldrecht in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Baudet reageert in dit fragment op vragen van Aldrecht en Halsema over wat hij bedoelde met de ‘homeopathische verdunning’ van het Nederlandse volk:

“Wat betreft homeopathische verdunning: wat ik bedoelde, is... de Nederlandse waarden, onze cultuur, de dingen die wij belangrijk vinden met elkaar, die dreigen te verwateren doordat we hier grote groepen mensen naartoe halen, die... (...) die hele andere... ja. Die hele andere culturele waarden hebben dan wij, en de... die tolerantie, gelijkheid van man en vrouw, die waarden die ik noemde, die dreigen gewoon verloren te gaan en dat zou ik ontzettend jammer vinden.”

(De Balie, 2018b)

Baudet rechtvaardigt die uitspraak niet alleen hier, maar ook op veel andere momenten door te zeggen dat hij het over cultuur had en niet over ras – en dat zijn uitspraken dus verkeerd begrepen zijn (Fikse & van den Brink, 2017; Jinek & Pauw, 2017; RTL Late Night, 2017).

De vierde en laatste strategie die ik onder de noemer *Verzachtende omstandigheden aandragen* schaar, is *Context benadrukken*. Baudet haalt omstandigheden aan die zijn uitspraken of die van Ramautarsing zouden kunnen verklaren of legitimeren: uitspraken werden bijvoorbeeld gedaan in het heetst van de strijd of werden beïnvloed door een gebrek aan kennis.

Een exemplarisch voorbeeld is het volgende fragment, waarin hij Yernaz Ramautarsing verdedigt tegen aantijgingen van racisme. Baudet spreekt met een groep journalisten, die hem vragen wat hij van de uitspraken van Ramautarsing vindt:

J3: “Nee, nee, denkt u dat de link tussen volkeren en IQ terecht is of niet? Dat willen mensen gewoon graag van u weten, u bent een politicus, geef daar duidelijkheid over.”

TB: “Yernaz Ramautarsing heeft geweest, in een interview, in een interview dat ging over een heel ander onderwerp dan politiek... hè, dat is helemaal niet een soort van politiek interview of zo. Mensen kunnen dat teruglezen op onze Facebookpagina, ik raad iedereen van harte aan om dat te doen, want het is duidelijk dat jullie dat in elk geval niet hebben gelezen, dat jullie hier maar wat verontwaardigd...”

(De Telegraaf, 2018)

Baudet benadrukt dat de omstandigheid waarin Yernaz Ramautarsing zijn uitspraken deed niet de omstandigheid van een politiek interview was. Daarmee impliceert hij dat de uitspraken uit hun verband zijn getrokken en dat het onnodig is om ophef te creëren rondom een uitspraak die niet binnen een politieke context is gedaan.

Opmerkelijk is dat Ramautarsing de interviewer van Brandpunt+ die een reeks maakte over de vraag ‘hoe racistisch Nederland is zélf benaderde met de vraag of hij ‘nog van plan [was] om eens een rechtse spreker aan het woord te laten’ (Pen, 2016). Daaruit kan worden opgemaakt dat Ramautarsing het interview wél als politiek zag. Ook is de vraag of het ertoe doet of Ramautarsing zijn uitspraken in een politieke context deed of niet. Veel politici zijn opgestapt vanwege kwesties die in hun privéleven speelden: racisme of zelfs buitenechtelijke affaires, ook als die niet in politieke context plaatsvinden, kunnen schadelijk zijn voor het imago van een politicus (Aharouay & Valk, 2018; du Pré, 2017).

Ook om zijn eigen uitspraken en denkbeelden te verklaren, draagt Baudet soms een verzachtende context aan. Een voorbeeld hiervan doet zich voor bij de talkshow RTL Late Night, wanneer Humberto Tan hem aanspreekt op zijn uitspraken over ‘homeopathische verdunning’. Baudet verklaart zijn woordkeus als volgt:

“Je... ja, ja, je kan een keer iets zeggen... kijk, dat homeopa... het is wel... ik was in een zaaltje en er was een vrouw en die vroeg wat wij vinden van alternatieve geneeswijzen. Zo begon het. En later in die sessie, eh, ging het over immigratie, en ik... je doet dan drie, vier lezingen op een dag in zo’n campagne, en verhalen, en dan ga je toch op zoek naar een nieuwe beeldspraak, en dan denk je, nou, iets met... homeopathische verdunning, de Nederlandse samenleving dreigt verloren te gaan. En dat wordt dan weer enorm opgeblazen, maar...”

(RTL Late Night, 2017)

De woordkeuze komt volgens Baudet dus voort uit een eerder gesprek over alternatieve geneeswijzen. Ook probeerde hij zijn verhaal wat af te wisselen met ‘nieuwe beeldspraak’, omdat hij ‘drie, vier lezingen op een dag’ gaf. Al deze omstandigheden droegen bij aan zijn woordkeuze die, zo geeft hij later toe, wat overtrokken was (RTL Late Night, 2017).

5.3.2. Afstand nemen in woord

Baudet maakt elf keer gebruik van de strategie *Afstand nemen in woord*. Dat doet hij stevast door in algemene bewoordingen racisme en discriminatie te verwerpen, bijvoorbeeld door te stellen dat het niet in het partijprogramma staat (De Balie, 2018a): hij gaat daarbij niet in op de specifieke controverse of situatie.

Een voorbeeld waarin Baudet afstand neemt van zijn eigen uitspraken, is te zien tijdens zijn optreden bij de talkshow RTL Late Night in maart 2017. Wanneer presentator Humberto Tan hem vraagt of hij de woorden ‘homeopathische verdunning’ nu anders zou kiezen, reageert Baudet als volgt:

“Ja, ik had dat natuurlijk anders geformuleerd, want ik... ik wil niet dat het gaat over dat soort zaken, ik wil dat het gaat over ons positieve idee van een beter Nederland, en hoe vaak je dan ook kan uitleggen van ‘jongens, zo bedoelde ik het helemaal niet’, blijkbaar blijft het dan toch hangen. Dus, nou ja, bij dezen nogmaals heel duidelijk: er is op geen enkele manier sprake van... seksisme, fascisme, racisme, bij ons, integendeel, hè, wij vinden dat je juist nu met elkaar verder moet, daarom dat we ook denken van Amoe... Ahmed Aboutaleb lijkt ons een uitstekende minister van integratie, dat geeft toch wel aan dat...”

(RTL Late Night, 2017)

In dit fragment stelt Baudet dat het niet werkt om zijn uitspraken te rechtvaardigen door te zeggen dat hij ze niet zo bedoelde. Daardoor is hij genoodzaakt om afstand te nemen van die uitspraken, door racisme en zelf fascisme in algemene bewoordingen te veroordelen. Hoewel ‘fascisme’ nog door niemand is genoemd in relatie tot Baudet, neemt hij er al bij voorbaat afstand van – wellicht om aanstaande kritiek te ondervangen.

Bij de strategie *Afstand nemen in woord* houdt Baudet zijn bewoordingen (tot nu toe) vrij algemeen. Door te stellen dat hij en zijn partij in algemene zin tegen racisme zijn, legitimeert hij mogelijk racistische uitspraken. Baudet impliceert dat het niet kan dat bepaalde uitlatingen racistisch zijn: in algemene zin verwerpt hij racisme namelijk. Daarin openbaart zich het verschil met de *Ontkenning*, waar deze strategie enigszins op lijkt. Die strategie richt zich op het ontkennen van specifieke uitlatingen, de strategie *Afstand nemen in woord* gaat over de meer algemene, achterliggende beschuldigingen van (bijvoorbeeld) racisme.

5.3.3. Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid

De meest toegelijke equivociestategie is *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*. Wie volledige en oprechte excuses aanbiedt, en daarbij zelf zijn verantwoordelijkheid erkent en neemt, maakt geen gebruik van equivocatie. De boodschap is dan meestal helder, passend binnen de context en gericht wie excuses vraagt of verdient (Bavelas et al., 1988). Wanneer de spreker niet de volledige verantwoordelijkheid neemt, door bijvoorbeeld in zijn excuses de schuld bij de ander te leggen, is dat wel equivocatief: de inhoud van de boodschap is dan ambivalent en het is vaak niet duidelijk aan welk publiek de spreker zijn excuses richt.

Thierry Baudet biedt in het geanalyseerde discours vier keer zijn excuses aan – hij neemt daarbij nooit de volledige verantwoordelijkheid. Exemplarisch is het volgende fragment, waarin Baudet door een vrouw op straat wordt aangesproken op de uitspraken van

Ramautarsing. De vrouw, die zich in het fragment voorstelt als Lisa, neemt geen genoegen met de pogingen van Baudet om de uitspraken van Ramautarsing te rechtvaardigen. Ze stelt dat Baudet zich ‘als politicus’ wel ‘correct [moet] verwoorden’. Baudet komt niet goed uit zijn woorden, draagt verzachtende omstandigheden aan (‘veel van wat hij heeft gezegd is in een onaardig daglicht gekomen’) en voelt zich dan genoodzaakt zich te excuseren:

L: “*Nou, ik vond, eh, dat mevrouw Halsema dat heel goed heeft gecorrigeerd, zij heeft inderdaad ook... want de Creoolse mensen die van oorsprong uit Suriname zijn, zoals mijn moeder en ik voor de helft, eh, voelden ons toch wel beledigd. Hè. En zij heeft dat goed gecorrigeerd door te zeggen van... het is een meneer van Surinaamse af... Surinaamse meneer, maar van Hindoestaanse afkomst... maar ik vind wel dat u op dit soort, eh, eh, partijleden moet letten, op hun uitspraken vooral, want je doet toch mensen beledigen.*”

TB: “*Nou, dat, dat, dat vind ik in ieder geval heel vervelend om te horen. Volgens mij heeft hij dat niet zo gezegd, in elk geval niet zo bedoeld, maar...*”

L: “*Nou, hij heeft het wel zo gezegd, wellicht niet zo bedoeld.*”

TB: “*Het was een onhandige uitspraak...*”

L: “*U als politicus, vind ik dan wel dat u uzelf correct moet verwoorden. Hij heeft het wél zo gezegd, maar niet zo bedoeld.*”

TB: “*Volgens mij heeft ‘ie gezegd dat er, eh... in de hele wereld allerlei verschillende soorten mensen... mensen leven, en dat... dat, dat, dat, ja... eh... heel... heel veel van, eh, van wat hij gezegd heeft is volgens mij in een heel onaardig daglicht gekomen, in ieder geval, ik vind het heel jammer dat u dat zo gevoeld heeft.*”

(Nieuwsuur, 2018)

Baudet zegt dat hij het ‘heel jammer [vindt] dat [Lisa] dat zo gevoeld heeft’. Hij biedt dus niet écht zijn excuses aan voor de uitspraken van Ramautarsing, maar legt de verantwoordelijkheid bij Lisa. Zij heeft een bepaald gevoel aan de uitspraken overgehouden waar, suggereert Baudet, Ramautarsing noch hij verantwoordelijk voor gehouden kan worden. Het feit dat deze vrouw zich naar voelt spijt hem, maar voor de uitspraken die dat gevoel hebben veroorzaakt, excuseert hij zich niet.

5.4. Ethos en Pathos

Onder de strategie *Ethos en Pathos* vallen vier substrategieën: het *Ad hominem-argument*, *Slachtofferschap claimen*, *Ophef bagatelliseren* en *Provocatief taalgebruik*. De vier strategieën zijn vrij concreet en bleken daardoor in de analyse van het discours van Baudet redelijk gemakkelijk te herkennen. In onderstaande paragrafen licht ik de bevindingen binnen elke categorie kort toe.

5.4.1. Ad hominem

Het ad hominem-argument is een persoonlijke aanval die erop gericht is de tegenstander in een negatief daglicht te stellen (en zijn ethos te beschadigen) (Bull & Simon-Vandenbergen, 2014; Fetzer, 2008). Baudet maakt vijftien keer gebruik van het ad hominem-argument. Daarbij trekt hij meestal de oprechtheid van zijn tegenstanders in twijfel, door hen bijvoorbeeld te verwijten dat hun verontwaardigdheid gespeeld is (De Telegraaf, 2018; GeenStijl, 2018).

Een klassiek ad hominem-argument doet zich voor tijdens het lijsttrekkersdebat van maart 2018 in De Balie in Amsterdam. In reactie op Alexander Pechtold, die hem beschuldigt van discriminatie op grond van geslacht, geardeerdheid en ras, zegt Baudet het volgende (waarbij hij zich niet richt tot Pechtold, maar tot het publiek):

“En ik vind het zó erg dat niet alleen Alexander Penthouse Pechtold met dit soort verhalen aan komt zetten, maar ook de minister van Binnenlandse Zaken, en daarom hebben wij ook aangifte gedaan wegens smaad en laster (...)”

(De Balie, 2018a)

Baudet haalt hier quasi-terloops een controverser aan rond het handelen Alexander Pechtold, die een appartement kreeg van een bevriende oud-ambassadeur en dat niet meldde aan de Kamer (du Pré, 2017). Door het ‘penthouse’ in herinnering te roepen bij het publiek, doet Baudet een aanval op het ethos van Pechtold en hoopt hij waarschijnlijk diens geloofwaardigheid en oprechtheid in twijfel te trekken.

In veel andere gevallen spreekt Baudet van een ‘obsessie’ van zijn tegenstanders, wanneer zij kritiek op hem uiten:

“En ik denk echt dat er iets pathologisch aan de hand is met jullie, dat het echt een obsessie is dat jullie dat maar niet kunnen volgen.”

(GeenStijl, 2018)

Door te stellen dat zijn criticasters last hebben van een ‘obsessie’ en zelfs dat er ‘iets pathologisch’ bij hen speelt, doet Baudet hun kritiek af als blinde woede en zelfs als een ziekte. De impliciete boodschap is dat de kritiek van deze mensen niet serieus genomen kan worden – die is, volgens Baudet, immers niet op feiten, maar op pure wrok gebaseerd.

5.4.2. Slachtofferschap claimen

De claim van slachtofferschap uiten sprekers vaak door te roepen dat zij worden ‘gedemoniseerd’. Kritiek komt, impliceert de spreker, voort uit die wens om hem en zijn partij tegen te werken, en is dus onoprecht. Hiermee speelt de spreker in op het pathos van het publiek, door gevoelens van woede of medelijden op te wekken. Ook probeert hij het ethos van zijn tegenstanders te verzwakken (Braet, 2011).

Thierry Baudet maakt negentien keer gebruik van de strategie *Slachtofferschap claimen*. Hij spreekt vaak over ‘demoniseren’ en over ‘leugens en laster’ die over hem verspreid worden (De Balie, 2018a). Ook stelt hij dat hij negatief geframed wordt door zijn tegenstanders en de media. Een duidelijk voorbeeld doet zich voor tijdens het

lijsttrekkersdebat in De Balie in maart 2017, wanneer Alexander Pechtold tijdens een discussie over integratie de aanval op Baudet opent:

AP: “We hebben het over integratie, racisme, discriminatie, en de laatste tijd is er behoorlijk wat aandacht geweest voor u als persoon...”

TB: “Oh, nu ga je weer demoniseren... (...) Nu gaan we weer die leugens over... racist, hou nou toch op, hou nou toch op.”

(De Balie, 2018a)

Opvallend is dat Baudet zich hier al verweert tegen uitspraken die in de betreffende context nog helemaal niet zijn gedaan. In dit fragment roept Baudet al vóóordat Pechtold is uitgesproken dat die ‘leugens’ vertelt over dat hij een racist zou zijn. Die opmerking is echter nog niet gemaakt – Baudet lijkt hier een voorsprong te nemen op wat komen gaat.

Ook tijdens het debat met Femke Halsema in de Stadsschouwburg van Amsterdam verdedigt Baudet zich tegen een claim die niet aan de orde geweest is tijdens het gesprek:

TB: “(...) maar je moet dus oppassen, en dat is wat ik net bedoelde met die brigade van elke keer maar weer wijzen naar de boodschapper, om meteen weer te zeggen: ‘Oh, maar iedereen die iets over de islam zegt, dat is eigenlijk ook een antisemiet’. Nee...”

FH: “Maar...”

TB: “...er zijn hele reële problemen in die gemeenschap.”

FH: “Maar, Thierry, met alle respect, dat wordt zeker niet door mij gezegd.”

(De Balie, 2018b)

Baudet suggereert hier dat hij als criticaster van de islam ook een antisemiet wordt genoemd, terwijl dat (in ieder geval in dit gesprek met Halsema) niet het geval is. Wat zijn motivatie achter deze redenering is, is niet duidelijk. Misschien probeert hij controversie rondom zijn persoon te veroorzaken, een tactiek die Wodak & Krzyżanowski (2017, p. 475) beschrijven als onderdeel van de mediatisering. De politicus probeert op deze manier in de actualiteit en in het vizier van media en publiek te blijven. Of wellicht is het een teken dat Baudet zich bewust is van het risicogebied waarin hij opereert – nog voor hij goed en wel beschuldigd is, voelt hij de drang zich te verdedigen.

Een ander opvallend aspect aan Baudets claims van slachtofferschap is zijn suggestie dat er een ‘ontmaskeringsgedachte’ of ‘ontmaskeringsvirus’ zou zijn binnen de politiek en de journalistiek (De Balie, 2018b; Fikse & van den Brink, 2017). In het gesprek met Femke Halsema in de Amsterdamse Stadsschouwburg wordt hij door moderator Yoeri Aldrecht gewezen op zijn eigen claims dat een ‘blank Europa een beter soort cultureel Europa is’:

YA: “(...) dan valt een citaat van jou op, waar je ook dan kan zeggen ‘ja, dat is dus niet zo’, maar eh, in, eh... eh, eh... 2015, radiofragment, waar... ‘ik wil graag dat Europa dominant blank en cultureel blijft zoals het is’. Dus als je in dat licht kijkt,

dan denk je: ja, is het dan toch een... een... zeg maar, een... Europese cultuur die bij één soort etnische groep hoort, of niet? Want... en in het licht van de uitspraak van Yernaz Ramautarsing, hè, de nummer twee hier in... denk je: hé, oh, is hier misschien toch iets gevonden van een... een... zeg maar, dat een blank Europa een beter soort cultureel Europa is.”

TB: “Nou, dat vind ik in elk geval niet, dus eh...”

YA: “Nee, oké, nou, dat is helder, maar dat is wel belangrijk om dat even te noteren.”

(...)

TB: “Ja, ik weet het niet... (...) mag ik daar iets over zeggen...”

YA: “Maar waarom niet? Waarom is dat niet belangrijk?”

TB: “Mag ik daar iets over zeggen, want kijk, het... is het belangrijk, is het belangrijk... er is een enorm ontmaskeringsvirus wat in... in de politiek heerst, hè, waar ze dan zeggen: ‘Oh, je hebt... hebt vijf jaar geleden, heb je een keer dat gezegd’, ‘ja, maar iemand anders heeft een keer dat’ ...”

(De Balie, 2018b)

Baudet spreekt hier over een ‘ontmaskeringsvirus’. Hij meent dat zijn uitspraken uit hun context worden gehaald en onder een vergrootglas worden gelegd om hem ‘te ontmaskeren’ als racist. Door de metafoor van een virus, en dus een ziekte, te gebruiken, profileert Baudet zich als de sterkere kracht, die zich moet wapenen tegen de zieke drang hem te ontmaskeren, die zich in de hele politiek verspreidt. Een bijzondere claim van slachtofferschap dus, waarbij hij als slachtoffer uiteindelijk sterker lijkt dan zijn tegenstanders.

5.4.3. Provocatief taalgebruik

Provocatief taalgebruik komt voor in alle verschillende equivociestrategieën. Het zijn grote, retorische bewoordingen, extreme vergelijkingen, harde uitspraken of felle ad hominem-argumenten. In deze aparte categorie zijn slechts de korte uitspraken opgenomen, die enkel een klein aantal felle woorden bevatten. Die korte uitroepen doet Baudet acht keer – meestal met stemverheffing, als onderbreking van een aanvallend betoog van zijn tegenstanders. Tijdens het lijsttrekkersdebat in De Balie opent D66-lijsttrekker Alexander Pechtold de aanval op Baudet door hem discriminatie te verwijten op grond van geloof, geslacht, geaardheid en ras. Baudet reageert met grote bewoordingen en enige stemverheffing:

AP: “Niet weglopen. De afgelopen jaren is er veel aandacht geweest voor pianospel, Latijn spreken, en weet ik het allemaal niet en verkleedpartijen...”

TB: “Wat een gekkigheid...”

AP: “Maar. Bij Wilders weet ik wie ik tegenover me heb, discrimineren op geloof. Maar u voegt daaraan bij: geslacht...”

TB: “*Wat een waanzin...*”

AP: “*...geaardheid en ras.*”

TB: “*Wat een waanz...*”

AP: “*En ik heb de citaten klaar voor u.*”

(De Balie, 2018a)

In het fragment probeert Baudet de aantijgingen van Pechtold als ‘gekkigheid’ en ‘waanzin’ naar te zetten. Hij doet dat door die woorden, als onderbreking op Pechtolds betoog, steeds te herhalen. Hij beargumenteert niet waarom de uitspraken waanzin zijn – pas een stuk later in het fragment stelt hij dat zijn partij ‘niets te maken [wil] hebben met discriminatie’ (De Balie, 2018a).

De functie van de felle bewoordingen is om de beweringen van Pechtold met kracht te verwerpen. De woorden ‘gekkigheid’ en ‘waanzin’ suggereren bovendien dat de beweringen niet serieus genomen zouden moeten worden: ze hebben een connotatie van krankzinnigheid in zich, van verstandsverbijstering. Door de krachtige bewoordingen wekt Baudet dus de indruk dat zijn tegenstander ongeloofwaardig is. Hij doet daarmee een aanval op het ethos van zijn tegenstander.

5.5. Concluderend: het discours van Baudet en het analysemodel voor equivocatie

In dit hoofdstuk is aan de hand van het in paragraaf 4.3 opgestelde analysemodel voor equivocatie een analyse gedaan van het discours van Thierry Baudet. Tijdens die analyse van het empirische materiaal bleek het instrument enige aanvulling te kunnen gebruiken om het uiteindelijk goed te kunnen operationaliseren. Sommige strategieën die voortvloeien uit de analyses van Bull & Simon-Vandenberg (2014) en Hatakka, Niemi & Välimäki (2017) zijn nog wat breed geformuleerd, zonder duidelijke criteria. Veel strategieën bleken bovendien enige overlap met elkaar te vertonen.

De eerste strategie die duidelijk beter gespecificeerd kon worden, is *Antwoorden vermijden*. Deze strategie heb ik ingedeeld in drie substrategieën: *Claim van duidelijkheid*, *Claim van onwetendheid* en *Ander onderwerp aansnijden*. Door te claimen dat hij al eerder duidelijk is geweest over een bepaald onderwerp, kan een spreker suggereren dat het niet nodig is nu opnieuw op vragen over dat onderwerp in te gaan. Door onwetendheid te claimen, suggereert een spreker dat het niet relevant of constructief is om commentaar te leveren over dat onderwerp. Door een ander onderwerp aan te snijden, onttrekt de spreker zich van een reactie op de daadwerkelijk besproken thema’s.

Ook de strategie *Verzachtende omstandigheden aandragen* bleek door substrategieën beter gespecialiseerd te kunnen worden. De eerste substrategie is *Legitimeren met bewijzen*, waarbij de spreker bewijzen aanhaalt om uitspraken of acties te rechtvaardigen. De tweede substrategie binnen *Verzachtende omstandigheden aandragen* is *Meer uitleg geven*. Een spreker grijpt hierin een vraag of opmerking aan om meer uitleg te geven over datgene waarop hij wordt aangesproken. Daarbij haalt hij andere, niet eerder benoemde elementen aan die de uitspraken zouden kunnen verzachten. De derde strategie is *Verkeerd begrepen*, waarin een spreker stelt dat hij zijn uitspraken anders had bedoeld en dat die verkeerd zijn opgevat

door het publiek. De vierde en laatste strategie onder de noemer *Verzachtende omstandigheden aandragen* is *Context benadrukken*. De spreker haalt hierin omstandigheden aan die zijn uitspraken of die van partijgenoten zouden kunnen verklaren: uitspraken werden bijvoorbeeld gedaan in het heetst van de strijd of werden beïnvloed door eerdere momenten.

De rest van de hoofdstrategieën, *Aandacht afleiden* en *Ethos en Pathos*, bleken specifiek genoeg geformuleerd en ingedeeld om te gebruiken voor een analyse van het discours van Thierry Baudet. Wel viel op dat de hoofddoelen van veel categorieën overlappen. Een indeling in twee overkoepelende hoofdcategorieën verschaft inzicht in waarom de strategieën op elkaar lijken én maakt duidelijk waarin de strategieën juist van elkaar verschillen. Die hoofdcategorieën zijn *Rechtvaardigen* en *Aandacht afleiden*.

Binnen *Rechtvaardigen* vallen alle strategieën die als doel hebben het gedrag van de spreker te verklaren of (op een ambivalente manier) te excuseren. Dit zijn de strategieën *Ontkenning*, *Verzachtende omstandigheden aandragen* (met alle bijbehorende substrategieën), *Afstand nemen in woord* en *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*. Onder *Aandacht afleiden* vallen alle strategieën die als doel hebben de aandacht van het daadwerkelijke onderwerp af te leiden, zodat de spreker zich ervan onthoudt daarop in te gaan. Deze strategieën zijn *Ophef bagatelliseren*, *Antwoorden vermijden* (met alle bijbehorende substrategieën), *Vergelijkingen maken*, *Disconnectie benadrukken* en *Ethos en Pathos* (met alle bijbehorende substrategieën).

Een nieuw analysemodel ziet er, na toevoeging van de bevindingen uit het empirisch materiaal aan de theorie (Alvesson & Sköldbberg, 2017; Peirce, 1923), als volgt uit:

1. *Rechtvaardigen*
 - 1.1. Ontkenning
 - 1.2. Verzachtende omstandigheden aandragen
 - 1.2.1. Legitimeren met bewijzen
 - 1.2.2. Meer uitleg geven
 - 1.2.3. Verkeerd begrepen
 - 1.2.4. Context benadrukken
 - 1.3. Afstand nemen in woord
 - 1.4. Afstand nemen in daad
 - 1.5. Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid
2. *Aandacht afleiden*
 - 2.1. Ophef bagatelliseren
 - 2.2. Antwoorden vermijden
 - 2.2.1. Claim van duidelijkheid
 - 2.2.2. Claim van onwetendheid
 - 2.2.3. Ander onderwerp aansnijden
 - 2.3. Vergelijkingen maken
 - 2.4. Disconnectie benadrukken
 - 2.5. Ethos en Pathos
 - 2.5.1. Ad hominem
 - 2.5.2. Slachtofferschap claimen
 - 2.5.3. Provocatief taalgebruik

6. Conclusie

Equivocatie, het fenomeen van ontwijkend antwoorden en ambivalente boodschappen uitdragen, is tot nu toe nog maar weinig uitgebreid onderzocht. Toch is het een taalhandeling die alle mensen bijna dagelijks uitvoeren. Bij politici, die zich vaker dan ‘gewone’ burgers in communicatieve conflictsituaties bevinden, komt het fenomeen vaker voor. Het aanvullen van het onderzoek naar equivocatie is niet alleen in wetenschappelijk opzicht interessant, maar heeft ook een maatschappelijk belang. Het herkennen en analyseren van impliciete boodschappen van politici stelt ons in staat hun uitingen en beleid kritisch te beschouwen. Om dat doel te bereiken, is meer onderzoek naar equivocatie nodig – dit scriptieonderzoek draagt daaraan bij.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde als volgt:

Hoe is een deductief analyse-instrument voor equivocatie op te stellen en wat kan er aan de hand van dit instrument worden vastgesteld over het discours van politicus Thierry Baudet?

In paragraaf 6.1 bespreek ik hoe het analyse-instrument voor equivocatie is ontwikkeld en toegepast. Daarbij ga ik nog eens kort in op de bevindingen uit bestaande onderzoeken naar equivocatie en licht ik toe hoe het analyse-instrument daaruit voortvloeit. In paragraaf 6.2 beschrijf ik welke conclusies er, aan de hand van de equivocatietheorie, getrokken kunnen worden over het discours van politicus Thierry Baudet en vat ik de suggesties voor de aanscherping van het equivocatie-instrument nog eens samen. In paragraaf 6.3 bespreek ik de beperkingen van dit onderzoek en doe ik suggesties voor vervolgonderzoek.

6.1. Analyse-instrument voor equivocatie

Equivocatie is de taalhandeling van het ontwijkend communiceren. Het komt voor in communicatieve conflictsituaties, ook wel *avoidance-avoidance conflict situations* genoemd (Bavelas et al., 1988, 1990a). In politieke situaties komt equivocatie vaker voor dan in alledaagse situaties. Politici moeten rekening houden met hun potentiële electoraat: zij moeten hun boodschappen voorzichtig verwoorden om een zo breed mogelijk publiek aan te spreken (Bavelas et al., 1988). Bovendien spreken politici niet alleen namens zichzelf, maar ook namens hun partij. Een misdraging heeft niet alleen negatieve consequenties voor hun eigen imago, maar voor dat van de gehele partij (Bull, 2008; Bull et al., 1996; Goffman, 1967b).

Om vast te stellen of er sprake is van equivocatie, benoemen Bavelas et al. (1988) vier criteria: dat van (a) *de zender*, (b) *de inhoud*, (c) *de ontvanger* en (d) *de context*. Vastgesteld moet worden of de boodschap de eigen mening van de spreker weergeeft (a), of die helder verwoord is (b), of die is gericht aan de gesprekspartner of aan een ander publiek (c) en of die past binnen de context (een directe reactie is op de vraag die wordt gesteld) (d).

Equivocatie biedt de mogelijkheid tot *calculated ambivalence* – het verpakken van een dubbele boodschap in een taaluiting (Hatakka et al., 2017; Wodak & Engel, 2013). De praktische toepassing van *calculated ambivalence*, waarbij de betekenis van woorden wordt verhuld of verdraaid, noemen Bull & Simon-Vandenberg (2014) *doublespeak*. Het

analyseren van equivocatie is van belang om te onderzoeken wat de onderliggende betekenis van een boodschap zou kunnen zijn (Bull & Simon-Vandenberg, 2014).

Dit onderzoek was er ten eerste op gericht een analyse-instrument voor equivocatie te ontwikkelen. Aan de hand van de inductieve bevindingen uit de discoursanalyses van Bull & Simon-Vandenberg (2014) en van Hatakka et al. (2017) is het volgende instrument opgesteld, dat bestaat uit vier hoofdcategorieën die elk een aantal strategieën bevatten.

De eerste hoofdcategorie is *Onderwerp ontwijken*. Deze categorie bevat de strategieën (1) *Ontkenning*, waarbij een spreker de aantijgingen stellig ontkent, (2) *Antwoorden vermijden*, waarin de spreker zich op één of andere manier onttrekt aan het beantwoorden van een vraag of bewering, en (3) *Ophef bagatelliseren*, waarbij de spreker de kritiek op zijn uitspraken als overdreven voorstelt.

De tweede hoofdcategorie is *Aandacht afleiden*. Hieronder vallen de strategieën (1) *Vergelijkingen maken*, waarbij de spreker de besproken situatie vergelijkt met een andere situatie en (2) *Disconnectie benadrukken*, waarbij de spreker zich richt op de kloof tussen de burger en de (gevestigde) politiek.

De derde hoofdcategorie van het analyse-instrument voor equivocatie is *Rechtvaardigen*, waarin sprekers verklaringen geven voor hun uitspraken of gedrag. Door (1) *Verzachtende omstandigheden* aan te dragen, bijvoorbeeld, die negatieve uitingen of acties kunnen verklaren. Of door (2) *Afstand nemen in woord*, waarbij een partijleider in algemene bewoordingen afstand neemt van de uitingen van een partijlid, of (3) *Afstand nemen in daad*, waarbij minder prominente partijleden worden opgeofferd ten bate van hogergeplaatste leden, of (4) *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*, waarbij de spreker bijvoorbeeld stelt dat het hem spijt dat zijn woorden verkeerd zijn gevallen.

De vierde en laatste hoofdcategorie is *Ethos en Pathos*. Deze categorie bevat (1) *Ad hominem*, de persoonlijke aanval op de tegenstander die ertoe dient hem in diskrediet te brengen, (2) *Slachtofferschap claimen*, waarbij de spreker bijvoorbeeld claimt te worden gedemoniseerd en (3) *Provocatief taalgebruik*: grote, retorische bewoordingen waarmee de spreker kritiek stellig probeert te ontkennen.

Om bovenstaand analyse-instrument te toetsen en tegelijkertijd aan te scherpen, is het toegepast op het discours van een jonge politicus die vaak onderwerp is van controverses: Thierry Baudet. Dit om te bekijken op welke manier Baudet gebruikmaakt van equivocatie, maar ook omdat door een abductieve analyse van zijn discours de theorie kan worden aangevuld en aangescherpt met bevindingen uit de empirie (Alvesson & Sköldbberg, 2017).

6.2. Conclusies uit de discoursanalyse

Uit een analyse van zes videofragmenten en één radiofragment waarin Thierry Baudet op een of andere manier wordt aangesproken op vermeend racisme (van hem of van een partijgenoot), blijkt dat Baudet vrij vaak gebruikmaakt van equivocatief taalgebruik. In de betreffende communicatieve conflictsituaties maakt hij in 165 van de 268 keer dat hij aan het woord is gebruik van enige vorm van equivocatie – dit is vastgesteld aan de hand van de criteria voor de herkenning van equivocatie die Bavelas et al. (1988) schetsen.

De 165 equivocatieve uitingen van Baudet zijn vervolgens nader bestudeerd aan de hand van het analyse-instrument dat is opgesteld in de methode van dit onderzoek. Door middel van een deductieve methode is het discours van Baudet gecodeerd. Uit die analyse

blijkt dat Baudet gebruikmaakt van bijna alle verschillende vormen van equivocatie – van sommige in meerdere mate dan van andere. Alleen *Afstand nemen in daad* is een strategie die Baudet links laat liggen.

Opvallend is dat Baudet vaak in algemene bewoordingen afstand neemt van racisme en discriminatie, maar daarbij niet inhoudelijk ingaat op de beschuldigingen van zijn opponenten. In veel gevallen vermijdt hij het onderwerp door te stellen dat hij er te weinig van weet om er inhoudelijk op te reageren. In andere gevallen stelt hij dat hij wordt gedemoniseerd. Daarmee doet hij een aanval op het ethos van zijn tegenstanders, door te stellen dat zij vooringenomen zijn. Baudet neemt nooit expliciet afstand van zijn uitingen of van die van zijn partijgenoot Yernaz Ramautarsing, maar stelt in enkele gevallen wel dat die ‘onhandig’ zijn verwoord of verkeerd zijn begrepen.

Waarschijnlijk is de reden dat Baudet vaag blijft dat veel van zijn aanhang uit extreemrechtse kiezers bestaat (Kranenberg, 2017, 2018; Misérus, 2017). Door wel expliciet afstand te nemen van uitspraken die als racistisch zouden kunnen worden geïnterpreteerd, loopt Baudet namelijk kans dat deel van zijn electoraat te verliezen.

Bij het onderbrengen van het discours van Baudet onder de verschillende categorieën uit het analyse-instrument voor equivocatie valt op dat sommige strategieën elkaar overlappen, waar binnen andere strategieën juist zeer uiteenlopende uitingen kunnen worden ondergebracht. Tijdens het coderen is daarom een aantal specificaties aangebracht om het analyse-instrument aan te scherpen.

Twee strategieën bleken te breed geformuleerd. De strategie *Verzachtende omstandigheden* kon worden gespecificeerd door een onderverdeling in vier substrategieën: (1) *Legitimeren met bewijzen*, waarbij de spreker bewijzen aanhaalt om uitspraken te rechtvaardigen, (2) *Meer uitleg*, waarbij de spreker door niet eerder gegeven, extra uitleg zijn uitspraken probeert recht te zetten, (3) *Verkeerd begrepen*, waarbij een spreker stelt dat hij zijn uitspraken anders had bedoeld en (4) *Context benadrukken*, waarin de spreker stelt dat omstandigheden leidden tot de gewraakte uitspraken.

Ook de strategie *Antwoorden vermijden* bleek in meer specifieke substrategieën te kunnen worden onderverdeeld. Die substrategieën zijn: (1) *Claim van duidelijkheid*, waarbij de spreker benadrukt al eerder duidelijk te zijn geweest en suggereert dat antwoorden onnodig is, (2) *Claim van onwetendheid*, waarbij de spreker stelt dat zijn expertise op het besproken gebied niet groot genoeg is om inhoudelijk te reageren en (3) *Ander onderwerp aansnijden*, waarbij de spreker bijvoorbeeld over iets anders begint of slechts een klein (onbelangrijk) deel van de vraag beantwoordt.

De overige strategieën voor equivocatie die in het analyse-instrument zijn ondergebracht, bleken goed toepasbaar om het discours van Thierry Baudet te analyseren. Wel bleken alle strategieën onder te brengen onder twee hoofdcategorieën die de belangrijkste doelen van de spreker weergeven: *Rechtvaardigen* en *Aandacht afleiden*. Onder *Rechtvaardigen* vallen de strategieën waarmee de spreker zijn gedrag verklaart of (op een ambivalente manier) excuseert: *Ontkenning*, *Verzachtende omstandigheden* (met alle bijbehorende substrategieën), *Afstand nemen in woord* en *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*. Onder *Aandacht afleiden* vallen de strategieën waarmee de spreker de aandacht van het daadwerkelijke onderwerp afleidt: *Ophef bagatelliseren*, *Antwoorden*

vermijden (met alle bijbehorende substrategieën), *Vergelijkingen maken*, *Disconnectie benadrukken* en *Ethos en Pathos* (met alle bijbehorende substrategieën).

Het discours van Thierry Baudet blijkt, na toepassing van het analyse-instrument, veel verschillende vormen van equivocatie te bevatten. Na de aanscherping van het instrument met de bevindingen uit het empirische materiaal biedt het analyse-instrument dat in dit onderzoek is ontwikkeld geschikte handvatten om equivocatief en ambivalent discours van politici te kunnen vaststellen en analyseren.

6.3. Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Door de bestaande theorie over equivocatie aan te vullen met een nieuwe discoursanalyse en door een suggestie te doen voor de ontwikkeling van een analyse-instrument voor equivocatie, hoop ik te hebben bijgedragen aan een stevigere conceptuele en methodische basis voor onderzoek op dit gebied.

Een equivocatie-analyse moet altijd plaatsvinden binnen de specifieke context van gebeurtenissen en communicatiesituaties (Bavelas et al., 1988, 1990a). Vandaar dat ik heb toegelicht welke gebeurtenissen er ten grondslag liggen aan de controverses waar Baudet onderwerp van is en wat voor electoraat hij (deels) bedient. Ook heb ik de uitspraken die in de analyse zijn meegenomen altijd bekeken in verhouding tot de vraagstelling van de tegenstander. Er is in dit onderzoek echter te weinig ruimte geweest om in te gaan op de manier waarop de vraagstelling van de tegenstander de reacties van Baudet heeft beïnvloed.

Om een sluitende analyse te kunnen maken, zou juist die vraagstelling moeten worden bestudeerd. Soms laten de tegenstanders geen ruimte voor equivocatie en vragen ze net zo lang door tot er een duidelijk antwoord wordt gegeven. Soms zijn ze weinig kritisch en laten ze vage antwoorden voor wat die zijn. Een analyse van het discours van interviewers, critici en andere vraagstellers zou een welkome aanvulling vormen op de equivocatietheorie. Niet alleen omdat een dergelijke analyse in de bestaande theorieën op dit gebied nog niet is gedaan, maar ook vanwege een maatschappelijk belang: zo kan worden onderzocht op welke manier vraagstellers equivocatieve antwoorden kunnen voorkomen of bekritisieren.

Een andere aanvulling op het equivocatie-onderzoek kan de analyse zijn van uitingen van een politiek gematigde of linkse spreker. Het equivocatie-onderzoek beperkt zich nu vooral tot (extreem)rechtse sprekers – dit scriptieonderzoek is daar geen uitzondering op. De verklaring hiervoor is dat (extreem)rechtse sprekers vaker in communicatieve conflictsituaties terechtkomen, omdat hun uitspraken mogelijk in strijd zijn met de wet (wegens racistische inhoud, bijvoorbeeld) (Bull & Simon-Vandenberg, 2014; Hatakka et al., 2017; Simon-Vandenberg, 2008; Wodak, 2015; Wodak & Engel, 2013). Een analyse van (extreem)links of gematigd discours zou deze aanname kunnen bevestigen of ontcrachten en is van belang om een bredere blik op het principe *equivocatie* in de politiek te kunnen ontwikkelen.

Ten slotte is het goed om te benadrukken dat equivocatie een principe is dat niet alleen de taalkunde, maar ook vele andere gebieden beslaat. Equivocatie uit zich niet alleen puur in taalgebruik, maar ook in lichaamstaal, stemgebruik en andere non-verbale communicatie. Het is goed om dat bij het analyseren van equivocatie in het achterhoofd te houden. Een antropologisch, psychologisch of sociologisch onderzoek naar het fenomeen *equivocatie* zou een mooie aanvulling zijn op het bestaande, taalkundige onderzoek.

Literatuur

- Aharouay, L., & Valk, G. (2018). Het gordijn voor het privéleven van politici is nu weg. Geraadpleegd op 15 februari 2019 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/09/07/het-gordijn-voor-het-priveleven-van-politici-is-nu-weg-a1615753>
- Aldridge, M. (2007). *Understanding the Local Media*. Maidenhead: Open University Press.
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2000). *Reflexive Methodology*. London: Sage.
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2017). *Reflexive Methodology. New Vistas for Qualitative Research*. London: Sage.
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words: The William James Lectures Delivered at Harvard University in 1955*. Oxford: Oxford University Press.
- Baudet, T. (2012). *The Significance of Borders: Why Representative Government and the Rule of Law require Nation States. The Significance of Borders: Why Representative Government and the Rule of Law require Nation States*.
- Baudet, T. (2013). Tegen oikofobie, de angst voor het eigene van hoogopgeleide Europeanen. Geraadpleegd op 4 februari 2019 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/09/07/tegen-oikofobie-de-angst-voor-het-eigene-van-hoogopgeleide-1288591-a1304196>
- Baudet, T. (2014). Julien Blanc heeft volkomen gelijk. Geraadpleegd op 7 oktober 2018 van https://cult.tpo.nl/2017/03/17/julien-blanc-heeft-volkomen-gelijk/?_sp=b70f78f8-93cd-4e46-9324-3251e02ec097.1539430496254
- Baudet, T. (2017). Westen lijdt aan auto-immuunziekte. Geraadpleegd op 17 september 2018 van <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/toespraak-thierry-baudet-alv-fvd-2017>
- Bavelas, J. B., Black, A., Bryson, L., & Mullett, J. (1988). Political Equivocation: A Situational Explanation. *Journal of Language and Social Psychology*, 7(2), 137–145.
- Bavelas, J. B., Black, A., Chovil, N., & Mullett, J. (1990a). *Equivocal Communication*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bavelas, J. B., Black, A., Chovil, N., & Mullett, J. (1990b). Truths, Lies, and Equivocations. The Effect of Conflicting Goals on Discourse. *Journal of Language and Social Psychology*, 9(1–2), 135–161.
- Baxter, J. (2010). Discourse analytic approaches to text and talk. In L. Litosseliti (Ed.), *Research methods in linguistics* (pp. 117–137). New York, NY: Continuum International.
- Benoit, W. L. (1997). Image repair discourse and crisis communication. *Public Relations Review*.
- Berbers, T. (2018). Baudet kent regels Tweede Kamer niet, wordt weggestuurd door voorzitter. Geraadpleegd op 19 januari 2019 van <https://wnl.tv/2018/10/31/video-baudet-kent-regels-tweede-kamer-niet-wordt-weggestuurd-door-voorzitter/>
- Berlin, L. N. (2008). “I Think, Therefore...” Commitment in Political Testimony. *Journal of Language and Social Psychology*, 27(4), 372–383.
- Blumler, J. G., & Coleman, S. (2015). Democracy and the media — Revisited. *Javnost*, 22(2), 111–128.

- Braet, A. (2003). 'Ik ben niet fout geweest, ik heb fouten gemaakt.' Een retorische kritiek van de apologie van Willem Aantjes (1978). *Tijdschrift Voor Taalbeheersing*, 25(1), 14–33.
- Braet, A. (2011). *Retorische kritiek*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Brown, B. (2018). Trump Twitter Archive. Geraadpleegd op 1 juni 2018 van <http://www.trumptwitterarchive.com/archive>
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*.
Politeness: Some universals in language usage.
- Bull, P. (2008). "Slipperiness, evasion, and ambiguity": Equivocation and facework in noncommittal political discourse. *Journal of Language and Social Psychology*, 27(4), 333–344.
- Bull, P., Elliott, J., Palmer, D., & Walker, L. (1996). Why politicians are three-faced: The face model of political interviews. *British Journal of Social Psychology*, 35(2), 267–284.
- Bull, P., & Simon-Vandenberg, A. M. (2014). Equivocation and doublespeak in far right-wing discourse: An analysis of Nick Griffin's performance on BBC's Question Time. *Text and Talk*, 34(1), 1–22.
- Carey, J. (2000). 'Journalism and Democracy Are Names for the Same Thing.' Geraadpleegd op 2 juni 2018 van <http://niemanreports.org/articles/journalism-and-democracy-are-names-for-the-same-thing/>
- Cobbin, I. (1832). *The Classical English Vocabulary*. London: Frederick Wesley and A. H. Davis.
- Cushion, S. (2016). The Trumpification of the US media: why chasing news values distorts politics. Geraadpleegd op 1 juni 2018 van <http://www.jomec.co.uk/blog/the-trumpification-of-the-us-media-why-chasing-news-values-distorts-politics/>
- Cushion, S., & Thomas, R. (2013). The Mediatization of Politics: Interpreting the Value of Live versus Edited Journalistic Interventions in U.K. Television News Bulletins. *International Journal of Press/Politics*, 18(3), 360–380.
- De Balie. (2018a). ★ GR2018 Debat: Leve Amsterdam met Landelijke Fractievoorzitters ★ De Balie Parool 9-2-2018. Geraadpleegd op 12 oktober 2018 van <https://www.youtube.com/watch?v=bzAHezGxKPg>
- De Balie. (2018b). Sign of the Times 1: Femke Halsema en Thierry Baudet - De strijd om identiteit. Geraadpleegd op 20 januari 2019 van https://www.youtube.com/watch?v=KEsNg8J_UZo
- De Leeuw, M., & Van Wichelen, S. (2005). Please, go wake up! *Feminist Media Studies*, 5(3), 325–340.
- De Telegraaf. (2018). FvD-Kamerleden ruziën met journalisten (video). Geraadpleegd op 22 oktober 2018 van <https://www.telegraaf.nl/video/1638306/fv-d-kamerleden-ruzien-met-journalisten>
- du Pré, R. (2017). Pechtold kreeg Schevenings appartement van bevriende oud-ambassadeur en noemt die gift een privékwestie. Geraadpleegd op 13 februari 2019 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/pechtold-kreeg-schevenings-appartement-van-bevriende-oud-ambassadeur-en-noemt-die-gift-een->

privekwestie~be1431ea/

- Feldman, O. (2004). *Talking Politics in Japan Today*. Brighton, UK: Sussex Academic Press.
- Fetzer, A. (2008). "And I think that is a very straightforward way of dealing with it": The communicative function of cognitive verbs in political discourse. *Journal of Language and Social Psychology*, 27(4), 384–396.
- Fikse, M., & van den Brink, T. (2017). Baudet snapt ophef om "homeopatische verdunning" niet - Dit is de Dag. Geraadpleegd op 4 januari 2019 van <https://www.nporadio1.nl/dit-is-de-dag/onderwerpen/400417-baudet-snapt-ophef-om-homeopatische-verdunning-niet>
- Firmstone, J., & Coleman, S. (2015). Rethinking Local Communicative Spaces: Implications of Digital Media and Citizen Journalism for the Role of Local Journalism in Engaging Citizens. In *Local journalism. The decline of newspapers and the rise of digital media* (pp. 117–140). London: I. B. Tauris.
- Forum voor Democratie. (2017a). *Concept Verkiezingsprogramma 2017-2021*.
- Forum voor Democratie. (2017b, March 8). Live-video [zonder titel]. *Facebook*. Geraadpleegd op 17 november 2018 van <https://www.facebook.com/forumvoordemocratie/videos/1123707407754969/>
- Forum voor Democratie. (2018). Standpunten. Geraadpleegd op 17 november 2018 van <https://forumvoordemocratie.nl/standpunten>
- GeenStijl. (2018). GSTV: Klaver wil Kamerdebat over IQ-uitspraak Forum voor Democratie. Geraadpleegd op 4 januari 2019 van <https://www.youtube.com/watch?v=XWe76ljahrc>
- Goffman, E. (1955). On Face-Work. *Psychiatry*, 18(3), 213–231.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York, NY: Anchor Books, a division of Random House Inc.
- Goffman, E. (1967a). *Interaction Ritual: Essays in Face to Face Behavior*. Pantheon Books.
- Goffman, E. (1967b). On Face Work. In *Interaction Ritual Essays on Face-to-Face Behaviour* (pp. 5–45). Garden City, NY: Anchor.
- Hatakka, N., Niemi, M. K., & Välimäki, M. (2017). Confrontational yet submissive: Calculated ambivalence and populist parties' strategies of responding to racism accusations in the media. *Discourse and Society*, 28(3), 262–280.
- Heinen, F. (2017). Zo lieten Baudet en Hiddema zich het parlement in giechelen | De Volkskrant. Geraadpleegd op 7 februari 2018 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/zo-lieten-baudet-en-hiddema-zich-het-parlement-in-giechelen~b99bc618/>
- Jinek, E., & Pauw, J. (2017, March 10). Pauw en Jinek: De Verkiezingen. VARA, KRO-NCRV. Amsterdam, the Netherlands: NPO.
- Keultjes, H. (2018, February 9). Alle ballen op Baudet in Haags-Amsterdams verkiezingsdebat. *Het Parool*. Geraadpleegd op 17 november 2018 van https://www.parool.nl/verkiezingen/alle-ballen-op-baudet-in-haags-amsterdams-verkiezingsdebat~a4568769/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=sharedcontent&utm_content=free
- Kouters, S. (2017). Thierry Baudet: "Achteraf denk ik van meer dingen: had ik liever niet

- gezegd." Geraadpleegd op 15 februari 2019 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/thierry-baudet-achteraf-denk-ik-van-meer-dingen-had-ik-liever-niet-gezegd~ba16a1cc/>
- Kouwenhoven, A., & Lievisse Adriaanse, M. (2017). Alt-right-beweging juicht op het web hard voor Baudet. Geraadpleegd op 19 januari 2019 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/16/alt-right-beweging-juicht-op-het-web-hard-voor-baudet-7415174-a1550730>
- Kranenberg, A. (2017). Alt-right in Nederland: Hoe Erkenbrand zich opmaakt voor de strijd om een blanke natie. Geraadpleegd op 19 januari 2019 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/alt-right-in-nederland-hoe-erkenbrand-zich-opmaakt-voor-de-strijd-om-een-blanke-natie~b84d2136/>
- Kranenberg, A. (2018). Hoe een prominent FvD-lid in een besloten appgroep praat over ras, homoseksualiteit en de doodstraf. Geraadpleegd op 17 februari 2019 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-een-prominent-fvd-lid-in-een-besloten-appgroep-praat-over-ras-homoseksualiteit-en-de-doodstraf~bebd4188/>
- Lacy, S., & Rosenstiel, T. (2015). Defining and Measuring Quality Journalism. *Media the Public Interest Initiative*, 1–66.
- Linnemann, E. (2018, February 9). Hoe racistische flutstudies er weer tussendoor glippen. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 2 maart 2019 van https://www.volkskrant.nl/wetenschap/hoe-racistische-flutstudies-er-weer-tussendoor-glippen~b52a53a4/?utm_campaign=sharedcontent&utm_medium=social&hash=f879f192593da49245dcd572794e887ddbfc1be7&utm_source=twitter&utm_content=paid
- Lucardie, P. (2018). Forum voor Democratie partijgeschiedenis. Geraadpleegd op 17 november 2018 van <http://dnpp.ub.rug.nl/pp/fvd/geschied>
- Mebius, D. (2017). Thierry Baudet: "Ik ben erg door Fortuyn geïnspireerd, maar kan niet in zijn schaduw staan." *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 2 oktober 2018 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/thierry-baudet-ik-ben-erg-door-fortuyn-geinspireerd-maar-kan-niet-in-zijn-schaduw-staan~b591363b/>
- Misérus, M. (2017). Hoe rechts is Forum voor Democratie? Geraadpleegd op 12 oktober 2018 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-rechts-is-forum-voor-democratie~ba78261bc/>
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Nieuwsuur. (2018). Ramautarsing (FvD) trekt zich terug na omstreden uitspraken. Geraadpleegd op 6 oktober 2018 van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2220467-ramautarsing-fvd-trekt-zich-terug-na-omstreden-uitspraken.html>
- NOS. (2018). Kandidaat-Kamerlid VVD heeft spijt van kwetsende tweet. Geraadpleegd op 21 januari 2019 van <https://nos.nl/artikel/2249797-kandidaat-kamerlid-vvd-heeft-spijt-van-kwetsende-tweet.html>
- Omroep PowNed. (2017). Feministen woest op Thierry Baudet. Geraadpleegd op 22 november 2018 van <https://www.youtube.com/watch?v=2QUWiXYhnrC>

- Oomen, E. (2018, May 19). Thierry Baudet: Nederland bestaat over vijftig jaar niet meer. *AD*. Geraadpleegd op 21 november 2018 van https://www.ad.nl/binnenland/thierry-baudet-nederland-bestaat-over-vijftig-jaar-niet-meer~a03f93df/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=socialsharing_web
- Parlement.com. (2017a). Dr. Th.H.Ph. (Thierry) Baudet. Geraadpleegd op 17 november 2018 van https://www.parlement.com/id/vjuuhtscjwpm/t_h_ph_thierry_baudet
- Parlement.com. (2017b). Mr. Th.U. (Theo) Hiddema. Geraadpleegd op 17 november 2018 van https://www.parlement.com/id/vkceo1vpu9c/th_u_theo_hiddema
- Peirce, C. S. (1923). *Chance, Love and Logic. Philosophical essays*. London: Routledge.
- Pen, J. (2016). "Racisme? Het gaat op de arbeidsmarkt om IQ." Geraadpleegd op 6 oktober 2018 van <https://brandpuntplus.kro-ncrv.nl/brandpuntplus/racisme-yernaz-ramautarsing/>
- Prometheus. (n.d.). Thierry Baudet. Geraadpleegd op 4 februari 2019 van <https://uitgeverijprometheus.nl/auteurs/thierry-baudet.html>
- Quote. (2017). Quote bij Thierry Baudet. Geraadpleegd op 22 november 2018 van <https://www.youtube.com/watch?v=MYDHM3rcZVQ>
- Richardson, R., & Kramer, H. E. (2006). Abduction as the type of inference that characterizes the development of a grounded theory. *Qualitative Research*, 6(4), 497–513.
- RTL Late Night. (2017). "Bij deze nogmaals: er is geen sprake van racisme, seksisme of fascisme bij ons" - RTL LATE NIGHT. Geraadpleegd op 3 oktober 2018 van <https://www.youtube.com/watch?v=yOLK4Hke6Ss>
- Simon-Vandenbergen, A. M. (2008). "Those Are Only Slogans" A Linguistic Analysis of Argumentation Speakers. *Journal of Language and Social Psychology*, (1998), 345–358.
- Stoopendaal, A., Grit, K., & Wehrens, R. (2017). Book Review: Iddo Tavory and Stefan Timmermans, *Abductive Analysis: Theorizing Qualitative Research*. *Qualitative Research*, 17(1), 134–135.
- Te Velde, H. (2015). *Sprekende Politiek. Redenaars en hun publiek in de parlementaire Gouden Eeuw*. Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker.
- Tokmetzis, D., l'Ami, D., & van Biezen, M. (2017). Thierry Baudet ontmoette in het geheim een Amerikaanse racist van Alt-right. Geraadpleegd op 12 oktober 2018 van https://decorrespondent.nl/7738/thierry-baudet-ontmoette-in-het-geheim-een-amerikaanse-racist-van-alt-right/376817386-2d11d76b?_sp=b7cdff75-8af5-4584-a39d-fe9d7fd6ae9e.1538555071281
- van der Galien, M. (2018). Baudet neemt in email aan leden afstand van uitspraken Ramautarsing: 'Niet handig, maar zeker geen racisme.' En nu? Vooruit. *De Dagelijkse Standaard*. Geraadpleegd op 4 januari 2019 van <https://www.dagelijksestandaard.nl/2018/02/baudet-neemt-in-email-aan-leden-afstand-van-uitspraken-ramautarsing-niet-handig-maar-zeker-geen-racisme-en-nu-vooruit/>
- van Dijk, T. F. (2018). Hoe Baudet een debat won waaraan hij niet mee mocht doen.

- Geraadpleegd op 19 januari 2019 van <https://www.hpdetijd.nl/2018-11-01/kamerdebat-thierry-baudet-lachende-derde/>
- Van Haaften, T. (2011). Parliamentary Debate and Political Culture: The Dutch Case. In T. Van Haaften, H. Jansen, J. de Jong, & W. Koetsenruijter (Eds.), *Beyond opinion. Essays on persuasion in the public domain* (pp. 349–372). Leiden: Leiden University Press.
- van Outeren, E., & de Witt Wijnen, P. (2018). 'Premier worden interesseert me totaal niet, maar het moet.' Geraadpleegd op 12 oktober 2018 van https://www.nrc.nl/nieuws/2017/11/24/premier-worden-interesseert-me-totaal-niet-maar-het-moet-14217935-a1582577?utm_source=NRC&utm_medium=banner&utm_campaign=Paywall
- Wodak, R. (2015). Saying the unsayable: Denying the Holocaust in media debates in Austria and the UK. *Journal of Language Aggression and Conflict*.
- Wodak, R., & Engel, J. (2013). 'Calculated ambivalence' and Holocaust denial in Austria. In R. Wodak & J. Richardson (Eds.), *Analysing Fascist Discourse: European Fascism in Talk and Text* (pp. 1–24). Routledge.
- Wodak, R., & Krzyżanowski, M. (2017). Right-wing populism in Europe & USA: Contesting politics & discourse beyond 'Orbanism' and 'Trumpism.' *Journal of Language and Politics*, 16(4), 471–484.
- Zarefsky, D. (2008). Strategic maneuvering in political argumentation. *Argumentation*, 22(3), 317–330.

Bijlage 1: Toespraak Thierry Baudet, Maastricht, 08-03-2017

Tijdens een partijbijeenkomst op 8 maart 2017 in Maastricht spreekt Baudet het publiek toe. Hij spreekt over de social-mediaprestaties van FvD en benadrukt dat de video van de bijeenkomst live zal worden uitgezonden op Facebook. Het fragment waarin de term 'homeopathische verdunning' aan bod zal komen, begint op ongeveer 8 minuten in de video:

TB: (...) Dat is eigenlijk allemaal onderdeel van dezelfde gebeurtenis, dezelfde trend, waarin wij bezig zijn onszelf af te schaffen, om onszelf uit te wissen. Er is een cultuur ontstaan en er zijn mensen aan de macht gekomen, in ons land, en niet alleen in Nederland, maar ook in alle andere westerse landen, die ons haten. Die datgene wat wij zijn, onze geschiedenis, ons landschap, onze manier van omgaan met elkaar, onze soevereiniteit, onze democratie, onze intellectuele traditie waarin alles bekritiseerd kan worden, wordt nu vervangen door een cultuur waarin je op universiteiten elkaar vooral niet moet... hoe heet het ook alweer... triggeren. Alles, op alle gebieden zien we dat datgene wat Nederland is of was, dat datgene wat de westerse cultuur is of was, dat dat stukgemaakt wordt. En dat men het toejuicht als dat gebeurt. Dat men het fantastisch vindt als weer een Nederlandse traditie beschimpt wordt, dat we ontdekken dat de Paashaas racistisch is of iets dergelijks. Het maakt mij niet uit wat het is, maar het is steeds weer iets nieuws. Dat alles wat wij zijn, van onze stedenbouw en onze geschiedenis die in die stadsarchitectuur gestold is, tot onze bevolkingssamenstelling, tot onze zelfbeschikking, tot onze humor, tot onze feesten, tot... alles moet kapot.

En wij zijn... Forum voor Democratie is een beweging van mensen in Nederland, een hele brede beweging, nadrukkelijk, zo breed mogelijk, iedereen moet zich bij ons kunnen thuisvoelen en kunnen aansluiten, van mensen die daartegen opstaan. Die zeggen: natuurlijk hebben we een heleboel dingen fout gedaan in het verleden, natuurlijk kun je van alles over ons zeggen, natuurlijk hebben we een heleboel dingen geleerd, en een heleboel dingen doen we nu beter dan vroeger, en we zullen altijd blijven leren en we blijven altijd open voor nieuwkomers en iedereen die iets van waarde kan toevoegen aan onze samenleving is welkom. Maar we zijn wel trots op wie we zijn en we willen blijven wie we zijn. En we willen niet dat deze samenleving, dit Nederland van ons, over tien of twintig jaar onherkenbaar is veranderd. Dat we ons niet meer thuisvoelen in dit land, dat we niet meer ook vertrouwen op onze eigen mensen. En dat is iets wat ook gaande is, en dat is eigenlijk onderdeel van dezelfde beweging.

(...)

...te maken met een verstikkende cultuur van wantrouwen. We vertrouwen onze vakmensen niet meer, we vertrouwen onze mensen niet meer, we vertrouwen onszelf niet meer, en we willen dat allemaal vervangen door een hele grote brede laag van bureaucratie, van regels, van procedures, van technocratische lijsten, die moeten worden afgevinkt. Omdat we op een of andere manier niet meer durven te vertrouwen op onze eigen vakmensen, op onze eigen tradities, op de manier waarop wij dingen van oudsher doen. Ondernemers, die willen heel

graag mensen aannemen. En mensen in dienst houden. En wat doen we? We maken wetgeving alsof zij niets anders willen dan de hele dag mensen ontslaan. Het gevolg is dat zij niemand meer durven aannemen. Hetzelfde geldt voor de zorg. Wat een fantastisch doet ons... doet alle mensen die... als verpleger werken... het verplegend personeel. Wat een inzet, wat een geweldige, geweldige mensen zijn dat. En we geven ze checklists, ze mogen niet langer dan twintig seconden daarmee bezig zijn, dan mogen ze één minuut besteden aan dit, dan moeten ze weer door naar de volgende. Ze hebben een strak schema en het... volgens alle onderzoeken kost het ook nog eens een keer veel meer geld om het op die manier te doen dan als ze even een praatje maken, dan als ze horen dat iemand pijn aan zijn of haar knie heeft, in plaats van dat het voort-ettert tot het zo'n groot probleem is dat er misschien, eh, een operatie of iets dergelijks moet worden gepleegd.

We zijn niet effectief bezig en de oorzaak is dat we onszelf niet meer vertrouwen. En dat wantrouwen, dat fundamentele probleem, dat fundamentele gebrek aan zelfvertrouwen dat wij hebben in onze cultuur, die zelfhaat als het ware, die we proberen te ontstijgen door alles in bureaucratische procedures te vangen. Door de Nederlandse bevolking homeopathisch te verdunnen met alle volkeren van de wereld, doordat er d'r nooit meer een Nederlander zal bestaan, zodat wie wij zijn niet meer gestalte kan krijgen. En door onze zelfbeschikking, ons democratisch parlement, volledig afhankelijk te maken door allerlei abstracte overlegorganen, in de VN en in de EU en overal... Dat heeft allemaal één oorzaak, en die oorzaak is onze cultuur van zelfhaat. En dat moeten we doorbreken, dat moeten we loslaten.

We moeten breken met de cultuur die ik 'oikofobie' noem. Het is een angst voor de oikos, voor onszelf. Het is niet 'xenofobie', hè, dat wordt ons ze hele tijd aangepreacht, we zijn 'racistisch', we zijn 'populistisch', we zijn dit... -istisch, -istisch, -istisch... Nee, we zijn xenofob. En niet zozeer wij met zijn allen, maar een hele kleine groep mensen die wij aanduiden als het partijkartel. Dat zijn ongeveer tienduizend mensen die rondraaien in een baantjescarousel, in een soort geheel aan functies, waarvan ze van burgemeester, naar minister, naar voorzitter van de spoorwegen, naar voorzitter van de zorgverzekeraars naar iets in Brussel hoppen. En die mensen, die zijn ziek. Die zijn geïnfecteerd met een geestelijk virus. Sorry? Ja. Die mensen zijn ziek, en, en het meest bijzondere dat ik heb meegemaakt de afgelopen zes maanden... want voor ons was het een sprong in het diepe, deze partij te beginnen.

Wij zagen de huidige politiek, wij zagen de gevestigde partijen die allemaal, in meer of mindere mate deze zelfhaat onderschrijven, en we zagen, eh... de PVV, waar ik veel respect voor heb, maar die niet in staat is om met concrete en constructieve voorstellen te komen die het huidige beleid daadwerkelijk kunnen veranderen. Dus die hebben zich ingegraven in een loopgraaf, die constateren terecht een aantal problemen, maar die houden in feite een soort patstelling in stand. Dat was de situatie die wij zagen in Nederland deze zomer. En om heel eerlijk te zijn was voor ons de keuze tussen emigreren, het loslaten of je terugtrekken op je eigen, kleine leventje. Denken: nou, ik probeer me gewoon eruit te redden, ik probeer een wijk uitte zoeken waarin ik me kan onttrekken aan al deze ontwikkelingen en we zullen zien, we proberen het gewoon zo lang mogelijk te rekken, kijken of het mijn tijd wel zal duren. Of

we kunnen er iets aan proberen te doen. En het was... dat laatste was een sprong in het diepe, we deden het uit loyaliteit naar Nederland. Aan een heel diepgevoeld verbond met datgene wat onze ouders en voorouders en grootouders aan ons hebben doorgegeven. Die toorts van vrijheid, van tolerantie, van alle waarden en alles wat we voelen als we door de stad lopen, van al die jaarringen en al die lagen, en al die generaties die dit land mede hebben opgebouwd en doorgegeven. Daar voelden wij een hele diepe loyaliteit mee, maar we wisten natuurlijk niet hoe de rest van Nederland die zou voelen. En als je kijkt naar wat er in de media verschijnt en de mensen die tot hoogleraar worden benoemd, en de mensen die de literaire prijzen winnen en de mensen die geëerd worden en op televisie mogen spreken, dan krijg je de indruk dat je heel alleen bent, dat je er helemaal alleen voor staat, dat er eigenlijk niemand is die, die, die een beetje hetzelfde voelt als jij.

En wat er ook maar op vijftien maart gaat gebeuren, wat ik zo ongelofelijk bijzonder vind van de afgelopen maanden dat we deze campagne hebben gedaan, is dat ik een ding heb geleerd: we zijn niet alleen. Er zijn heel erg veel mensen zoals wij. Overal waar we komen zitten de zalen vol. Overal waar we komen voelen we een soort zucht van verlichting dat er mensen zijn die het stilzwijgen doorbreken, die benoemen wat hier gaande is, dat ons land wordt afgepakt, dat wij spiritueel onteigend worden en dat we cultureel onthand worden. Dat onze waarden en ons leven en ons land van ons wordt afgepakt. En dat we dat niet meer willen en dat we helemaal niets hebben tegen mensen van buiten, dat we helemaal niet boze, gefrustreerde mensen zijn die omdat ze geen baan hebben gevonden nu maar een zondebok zoeken, al die gekkigheid, dat is helemaal niet aan de orde. Wij zijn van harte bereid om mensen welkom te heten die onze samenleving willen versterken, wij zijn van harte bereid om open en tolerant en vrij en liberaal te zijn en te blijven naar iedereen die de Nederlandse samenleving wil steunen. En dat is echt waar. Sorry? De mensen van goede wil, wordt hier gezegd, precies, de mensen van goede wil die blijven van harte welkom.

En we hebben ook helemaal niets tegen Europa, het continent waar we wonen, waar we zoveel geschiedenis mee delen. Juist niet. Alleen de Europese Unie, dat gaat ons te ver, een superstaat, één munt, waarmee wij tot in de lengte van dagen voor Griekenland moeten betalen en voor andere Zuid-Europese staten. Dat willen wij niet. En we willen niet een bureaucratisch netwerk, waardoor wij niet meer onze eigen regels zelf kunnen maken, waardoor wij niet meer kunnen bepalen of onze glazenwassers wel of niet met een ladder hun werk mogen doen, of we wel of niet rauwmelkse kazen mogen maken, of we wel of niet gele of witte koplampen op onze auto's mogen hebben, of we wel of niet grasmaaiers mogen bouwen met wel of niet een bepaald percentage aan geluid dat ze maken, of een wattage voor stofzuigers of koffiezetapparaten die wel of niet een automatisch aan- of uitknopje hebben of bananen die wel of niet op een bepaalde manier gekromd zijn en wel of niet op onze eigen boerderijen onze kippen wel of niet zelf mogen slachten en of we wel of niet in onze kleine hotels huisdieren mogen houden, enzovoorts, enzovoorts, enzovoorts. Daar willen we vanaf. We willen heel graag samenwerken met iedereen in onze omgeving, maar die EU is het probleem.

En wat we dus moeten doen, en dat zien we nu gewoon gebeuren, elke dag, ik was vanmiddag in Roermond, daarvoor in Venlo, gister waren we in Emmen, morgen zijn we in Rotterdam, in Den Haag, Amsterdam, tegelijkertijd, overal treden we op en ontmoeten we mensen en zien we dat een heel erg groot deel van de Nederlandse bevolking het met ons eens is. En dat is wat ik in elk geval, wat er ook op vijftien maart gebeurt, of we nou tien zetels halen, of twintig, of vijftwintig, dat neem ik mee, en ik dank u daarvoor, want dat is een ervaring die ik mijn hele leven niet meer zal vergeten. Geweldig om hier te zijn en ik geef nu graag het woord aan mijn mede-lijstaanvoerder Theo Hiddema.

[Eind fragment: 20:59]

(Forum voor Democratie, 2017b)

Bijlage 2: Toespraak Thierry Baudet op partijcongres, 14-01-2017

TB: Je hoeft de metafysische stellingnames van het Christendom niet te onderschrijven om de wederopstandingsgedachte als toonaangevend motief van onze beschaving te kunnen waarderen. Het idee dat iets dat ‘dood’ was, iets dat achter ons ligt, iets dat voorgoed voorbij was, opnieuw tot bloei kan komen, heeft heel veel voor ons betekend. Zo inspireerde het ons bijvoorbeeld aan het eind van de Middeleeuwen om de klassieke oudheid weer in onze cultuur te incorporeren – in de periode die we aanduiden als de renaissance.

Waar Mao Zedong het verleden van China heeft willen uitwissen; waar de Communistische revolutie alles wat er daarvoor bestond vernietigde; waar de Islamitische staat vandaag de dag musea met de grond gelijkmaakt – daar kozen wij in het Westen ervoor om alles te onderzoeken en het goede te behouden; om juist voorbij ons eigen begripveld te kijken naar wat ons kon verrijken.

Inderdaad, we zijn in Europa eigenlijk nooit teruggeschrokken voor idealen die voorbij onze horizon lagen. Integendeel: we kozen ze juist als leidraad: eerst het verre Jerusalem, daarna het oude Athene – weer later waren het de uitgestrekte zeeën en niet-ontdekte landen daarginds, waarheen we zeilden en waarvan we terugkwamen met nieuwe specerijen, nieuwe uitvindingen, nieuwe technieken.

Hoe verder weg, hoe uitdagender. Xenofobie is ons wezensvreemd – geen enkele andere cultuur op aarde is ooit zo open en pluriform geweest als de onze altijd geweest is, en mede daardoor hebben wij ons, onder deze sterrenhemel, op het schiereiland van Azië, in de delta van continentale riviermondingen, altijd kunnen vernieuwen en ontwikkelen – heeft ons boreaal Europa steeds de bouwstenen gevonden voor kruisbestuiving, nieuwe vonken: wedergeboortes.

Maar onze openheid staat onder druk. Onze vrije, tolerante, vrijzinnige, nieuwsgierige, humoristische, vrolijke en democratische samenleving verkeert in levensgevaar – is zelfs dodelijk gewond.

We moeten haar echter niet achterlaten; we moeten niet denken dat wat voorbij is, voor altijd voorbij is: we moeten haar juist in de beste traditie van het Westen, opnieuw tot leven wekken. We moeten een Europese renaissance teweeg brengen.

Deze grote taak wil Forum voor Democratie samen met anderen op zich nemen. Ik ben vereerd en blij dat we vandaag met zovelen bij elkaar zijn om daar samen een begin mee te maken.

Misschien stonden we nooit voor een grotere, meer existentiële uitdaging dan nu. Misschien waren de tijden nooit moeilijker dan nu. We zijn in het verleden natuurlijk weleens aangevallen, zelfs veroverd. Het water heeft ons in dit mooie land ook letterlijk weleens aan

de lippen gestaan. We hebben glorieus momenten gekend, maar we hebben ook diepe crises met elkaar meegemaakt in de vele eeuwen van onze gedeelde geschiedenis. En we hebben ons er steeds doorheen geslagen.

Nu worden we aangevallen door een vijand die we nog niet eerder tegenover ons hebben gehad. Een atypische vijand. Een vijand die ons eigen uniform draagt.

We worden aangevallen door degenen die ons zouden moeten beschermen.

Zij die zouden moeten waken over onze integriteit, onze cultuur en onze tradities: zij die een verantwoordelijkheid dragen voor het voortbestaan van de gemeenschap; juist zij, juist deze mensen hebben zich – van binnenuit – tegen ons gekeerd.

Het Westen lijdt aan een auto-immuunziekte. Een deel van ons organisme – een belangrijk deel: ons afweersysteem, datgene wat ons zou moeten beschermen – heeft zich tegen ons gekeerd. Op elk vlak worden we verzwakt, ondermijnd, overgeleverd.

Kwaadwillende, agressieve elementen worden ons maatschappelijk lichaam in ongehoorde aantallen binnengeloodst, en de werkelijke toedracht en gevolgen worden verdoezeld. Politierapporten over geweld in AZC's worden niet in de openbaarheid gebracht. Het openbaar ministerie knijpt een oogje toe wanneer het shariarechtbanken tegenkomt.

Op universiteiten wordt het vrije woord ingeperkt, het open debat mag niet meer plaatsvinden. Kritiek op Islam, maar ook onderzoek naar de kosten van de massa-immigratie en überhaupt het debat over de botsing van culturen wordt gefrustreerd.

Al decennia domineert in de internationale betrekkingen een al even zelfdestructieve politiek, waarin Westers gezinde leiders, of in elk geval mensen waarmee we afspraken konden maken – van de Sjah in Perzië tot Assad in Syrië – worden ondermijnd of zelfs ten val gebracht, ten gunste van wat de NPO 'gematigde rebellen' noemt: islamisten die vrouwen en homo's onderdrukken en alle Westerse waarden verachten. Ook sturen onze elites aan op oorlog met Rusland, zonder enige reden, zonder enig belang - terwijl we zoete broodjes bakken met Turkije.

De controle over ons bestaan wordt ons ondertussen op sluipende wijze steeds verder ontnomen door doortrapte soevereiniteitsoverdrachten naar onpersoonlijke politieke megaprojecten waarin burgers elke democratische controle zijn verloren. Zo werden het afgelopen jaar zelfs de pensioenen in een achternamiddag onder EU-toezicht gesteld. Tegelijkertijd werd elke maand 80 miljard euro geld bijgedrukt door Draghi. Multinationals profiteren van continentale regelgeving maar het MKB zucht onder verstikkende bureaucratie.

De reden dat al deze zaken kunnen voortduren is dat wij als bevolking vrijwel niets te zeggen hebben. We leven in een schijndemocratie, waarin verschillende politieke spelers tezamen een kartel vormen, en een publieke omroep hebben gecoöpteerd die dagelijks hun schijndebatten

uitzendt. Minder dan 10.000 mensen draaien rond in een baantjescarrousel, waarin ze van topfunctie bij de zorgverzekeraars, naar burgemeesterspost, naar bestuursfunctie in de onderwijsraden en bouwend Nederland gaan. De enige kwaliteit van deze kartelleden is hun loyaliteit aan de partijtop, en hun enige activiteit is vergaderen. Vandaar dat overal regels voor zijn en de kosten van de bureaucratie de spuigaten uitlopen. Nog fundamenteler: de dynamiek is uit de samenleving verdwenen. Het partijkartel ligt als een dikke deken over de samenleving en houdt de gelederen gesloten. Als bevolking kunnen we geen kant op. Waar moet je op stemmen als je verandering wil?

Jarenlang was er geen serieuze optie. Even leek er een lichtpuntje te verschijnen in de donkere nacht van onze ten grave gedragen democratie toen we een campagne voerden voor een referendum. Maar dames en heren, gister zat ik in de rechtszaal voor de meervoudige kamer van de rechtbank Den Haag. Op 6 april gingen 4.2 miljoen Nederlanders naar de stembus. Ruim 61 procent stemde TEGEN.

En ik zat in de rechtszaal om een uitspraak van de rechter te krijgen over het getreuzel en gepruttel van onze minister-president. Zo ver is het gekomen in ons land: we moeten een rechtszaak voeren om te zorgen dat onze regering zich aan de wet houdt. Alles om de burger buiten spel te houden.

De nasleep van dat tweede genegeerde referendum, na het eerste genegeerde referendum van 1 juni 2005, heeft ons vanuit Forum voor Democratie doen besluiten dat het noodzakelijk is om een politieke partij te vormen en Den Haag van binnenuit open te breken.

Als wij met miljoenen naar de stembus gaan om onze stem te laten horen, en zelfs dan wordt er helemaal niets mee gedaan: dan moeten we onze stem zelf gaan terugpakken.

Dames en heren, het is nooit urgenter geweest dan nu; het is nooit noodzakelijker geweest dan nu, dat mensen van goede wil de handen ineen slaan om de banden met onze tradities te herstellen, om onze kracht te hervinden en nieuwe kruisbestuivingen tot stand te laten komen: om al het goede dat we in de wereld kunnen vinden te verbinden met onze oude wortels en zo het land weer te laten bloeien.

Wij gaan bouwen. We gaan een partij bouwen met een opleidingsinstituut, lokale afdelingen, een sociaal netwerk. We gaan een nieuwe elite opleiden; we gaan de huidige leiders vervangen en verslaan. Jullie hebben vandaag ons team gezien – fantastische mensen met verschillende disciplines, maar allemaal een grote drive om de noodzakelijke veranderingen te realiseren.

Wij hebben de mensen om de Europese Unie te verslaan; wij hebben concrete oplossingen om de massa-immigratie te stoppen; wij hebben de mensen die de controle over onze grenzen kunnen herstellen en de euromunt te ontvlechten: zodat we weer baas worden over ons eigen land.

We zullen niet rusten totdat onze democratie is hersteld en het partijkartel is gebroken. We gaan bindende referenda en volksinitiatieven introduceren, open sollicitaties voor publieke functies, gekozen burgemeesters en sanering van de partijdige en vooringenomen NPO.

We gaan opnieuw voorbij onze horizon reiken: we gaan een renaissance teweeg brengen, waarin ons zelfvertrouwen is hersteld, waarin we weer veilig kunnen leven in een vertrouwde omgeving: waarin de democratische rechtsstaat is hersteld en de economische en culturele dynamiek kan terugkeren.

Dat doen we graag samen met alle andere partijen en bewegingen die ons willen versterken. Forum voor Democratie is het vlaggeschip van de renaissancevloot, en andere schepen kunnen zich bij ons voegen. We willen met iedereen samenwerken. We gaan niet onderling ruziemaken. Maar we gaan ook geen lijstverbindingen aan: we vertrouwen op eigen kracht – eigenlijk zoals Nederland ook weer op eigen kracht zou moeten vertrouwen.

Dames en Heren, we gaan deze partij van de grond krijgen, we gaan op deze rots onze zuil bouwen, we gaan ons land terugveroveren en onze democratie herstellen – WE PAKKEN ONZE STEM TERUG op 15 maart!

(Baudet, 2017)

Bijlage 3: Interview FvD-lid Yernaz Ramautarsing met Brandpunt+, 09-06-2016

"Racisme? Het gaat op de arbeidsmarkt om IQ"

09 Jun 2016

Jeroen Pen

In deze interviewserie onderzoeken we hoe racistisch Nederland is, door het te vragen aan Nederlanders die géén witte mannen zijn en het dus aan den lijve ondervinden. Ditmaal: Yernaz Ramautarsing (28) student politicologie, blogger en overtuigd libertariër.

Update: dit artikel uit de zomer van 2016 is weer wat men relevant noemt, nadat Vicepremier Kajsa Ollongren (D66) zei dat Forum voor Democratie - waar Yernaz inmiddels op de lijst staat bij de naderende gemeenteraadsverkiezingen - de kernwaarden van onze democratie bedreigen. Ze doelde met haar uitspraken over 'openlijk discrimineren op basis van ras' op onderstaande interview. Flink wat ophef, dus: FvD-voorman Thierry Baudet heeft inmiddels aangifte gedaan tegen Ollongren.

Enfin, oordeel zelf:

Ramautarsing benadert ons zelf via Twitter. Of we ook van plan zijn om eens een rechtse spreker aan het woord te laten. Hoewel politieke voorkeur geen enkele rol speelde bij onze selectie, heeft hij wel een punt: die kant van het spectrum bleef wat onderbelicht. En wie dan beter te bellen dan hijzelf, de Amsterdammer die vier jaar geleden bij de Tweede Kamerverkiezingen op de lijst stond voor de Libertarische Partij. Met die partij wilde Ramautarsing, die geboren werd in Paramaribo en twee was toen hij naar Nederland verhuisde, strijden voor een overheid die zich zo min mogelijk met haar burgers bemoeit, en die de vrije markt zijn gang laat gaan. Ramautarsing beschouwt zichzelf als ultieme kapitalist.

Ben je zelf weleens slachtoffer geweest van racisme?

“Ik groeide op in de Bijlmer, waar in ieder geval toen niemand blank was. Daar vierden we wel Sinterklaas met Zwarte Piet. Inmiddels ben ik van mening dat dat een achterlijke traditie is. Of de overheid er dan iets aan moet doen? Nou, nee. De cultuur zal zich wel ontwikkelen, het verdwijnt vanzelf wel. De overheid heeft wel betere dingen te doen dan mensen te vertellen hoe ze met schmink om moeten gaan.”

“Of ik zelf doelwit van gericht racisme ben geweest? Tijdens een werkgroep debatteerde ik eens heel gepassioneerd over een onderwerp. Toen zei de docent dat ik intimiderend was. Ik kan het niet bewijzen, maar ik vermoed dat hij een blanke student op een andere manier had aangesproken.”

Zo te horen beschouw jij racisme niet als een groot probleem.

“Kijk, het zou er natuurlijk niet moeten zijn. Ja, het is een issue. Maar wel een marginaal issue.”

En institutioneel racisme dan - is dat wel een probleem?

“Nee, dat is onwijze onzin. Niet meer, niet minder. Institutioneel racisme grijpt terug op white privilege. Alleen: in Nederland hebben Nederlanders die hier 300 jaar geworteld zijn nu eenmaal meer familiebanden en connecties dan mensen die hier net twintig jaar wonen. Dat is toch heel logisch? In Japan heb je Japans privilege, in Spanje Spaans privilege en inderdaad: in Nederland hebben we Nederlands privilege. Echt, institutioneel racisme bestaat niet.”

Wil jij ontkennen dat Jeroen Pen meer kans maakt om uitgenodigd te worden voor een sollicitatiegesprek dan een even gekwalificeerde Mohammed Mustafa?

“Als het zo is dat er heel veel kwalitatief goede allochtonen worden afgewezen vanwege hun achternaam, dan zou dat betekenen dat er nu een surplus is aan goede allochtonen in meerdere sectoren. Waarom zijn er geen bedrijven die met die afgewezen mensen miljoenen verdienen? Het klinkt als een gouden kans.”

Er is toch ook geen soortgelijk bedrijf voor jongeren? Die zitten ook bij bakken thuis.

“Dan begin je toch zelf iets?”

Niet elke in potentie goede accountant is in staat een eigen toko te beginnen.

“Nee, maar als er echt duizenden thuis zitten, dan moet er toch eentje tussen zitten die het wél kan?”

Ik interviewde voor deze reeks ook Nawal Mustafa. Ik vermoed dat zij een beter cv heeft dan ik, maar toch kwam ze moeilijk aan de bak. Door haar naam, en door het feit dat ze een hoofddoek draagt, zegt ze zelf.

“Nu komen we op een heel specifiek punt. Ik geloof absoluut dat een hoofddoek een handicap is. Maar het is óók een keuze, niemand dwingt haar. Ik zou liever zien dat ze er niet om wordt afgewezen, maar kan het wel plaatsen. Je straalt ermee uit: ik ben zeer religieus, de kans dat ik bijvoorbeeld minder productief ben tijdens de Ramadan is groot.”

Vind je dat je iemand met borsten en lange haren dan ook maar niet aan moet nemen, omdat er een kans is dat zij zwanger wordt en een tijd minder productief is?

“Ik begrijp het als bedrijven liever geen zwangere werknemers willen. Je wil toch de beste, met de hoogste productiviteit? Natuurlijk zou het mooi zijn als er fondsen komen die inspringen en dat probleem oplossen. Tot die tijd heeft een werkgever het recht om een vrouw af te wijzen, net als iemand met een hoofddoek.”

Jij vindt niet dat je op er op je werk mag bij lopen zoals je wil, vermoed ik.

“Je mag dreadlocks nemen of je hoofd kaal scheren. Neem tatoeages en piercings; allemaal prima. Alleen heeft een werkgever het recht om te zeggen: dat wil ik liever niet. Dat zegt niets

over racism. Sowieso heeft dit meer te maken met intelligentie dan met ras. Ik zou zeggen: racisme? Het gaat op de arbeidsmarkt om IQ.”

Hoe bedoel je?

“Door IQ-testen weten we het gemiddelde IQ van bevolkingen. En wat blijkt? Er is een verschil in IQ tussen volkeren. Dat is wetenschappelijk bewezen.”

Pardon? Dit klinkt als schedelmeten.

“Dit doet mij geen plezier, eerder pijn. Ik had ook graag gezien dat het anders was, dat zwarte mensen hyperintelligent waren, dat Surinamers het hoogste gemiddelde IQ van de wereld hadden. Maar het is niet zo. Je kunt iemand uit Syrië halen waar het gemiddelde IQ 84 is, en in Nederland plaatsen, waar het gemiddelde IQ 101 is. Die gaat dan inderdaad minder verdienen dan veel autochtonen. Maar is dat racisme? Nee, er is een verband tussen IQ en inkomen.”

Een verband leggen tussen pigment en intelligentie, dat lijkt me textbook racism.

“Dat is het niet! Als je kijkt naar Amerika: Aziaten doen het daar beter dan blanken. Toch heeft niemand het over Asian privilege. Waarom? Omdat ze gemiddeld genomen nou eenmaal een hoger IQ hebben.”

Allemaal leuk en aardig, dat nature, maar wat dacht je van nurture? Kinderen die meer kansen krijgen, schoppen het verder. Net als volken die toevalligerwijs bepaalde grondstoffen tot hun beschikking hadden.

“Hoe volkeren zich hebben ontwikkeld tot een gemiddeld IQ, dat kan met klimaat en voeding te maken hebben. Natuurlijk. Maar wat moet ik daar nu aan doen? Er zijn twee dingen die aantoonbaar invloed hebben op het IQ van een kind: borstvoeding en hem niet slaan.”

En verder is er niets aan te doen en kunnen landen zich niet ontwikkelen?

“Luister. Als wij IQ handmatig konden verhogen, zouden we dat wel doen, want dan zouden alle problemen de wereld uit zijn. Oorlogen, schulden? Allemaal verleden tijd. Begrijp me niet verkeerd, met een IQ van 70 kan je, met goede scholing en opvoeding, geweldige dingen doen. Je bent heus niet gelijk een crimineel.”

Dat klopt: hele groepen zijn niet zo snel crimineel, individuen wel. Toch wordt Typhoon aangehouden – om zijn huidskleur.

“Die agent heeft misschien een fout gemaakt. Maar jonge mannen in dure auto’s... Als ik een agent was, zou ik zo iemand óók aanhouden. Als een agent ervaring heeft en een patroon ziet – als iemand bij een risicoprofiel past – dan móét hij hem aanhouden.”

Dan zou je elke vent moeten aanhouden, want de meeste criminelen zijn mannen.

“Het idee van profileren is dat je de groep zo klein mogelijk maakt. Ik geef vaak het voorbeeld van moslims op vliegvelden. Er is op dit moment geen andere groep die vliegtuigen opblaast. Die kan er komen, maar is er vooralsnog niet. Dus is het legitiem om moslims strenger te controleren als ze een vliegveld betreden.”

Het percentage moslims dat vliegtuigen opblaast is echt ontzettend klein. De kans dat een witte man een dealer is, is groter.

“Ik snap de hinder die mensen ondervinden aan etnisch profileren. Het is vervelend als je wordt aangehouden omdat mensen binnen de groep waar jij bij hoort zich vaker schuldig maken aan een misdaad. Het nadeel dat jij daaraan kan ondervinden, is dat je soms wordt aangehouden. Maar dat is geen racisme, dat is statistiek. Die helaas tegen jou werkt, hoe klote dat ook is. Als ik word aangehouden omdat er een Hindoestaanse serieverkrachter actief is die in dezelfde auto rijdt als ik, dan lijkt dat me logisch.”

Maar zou structurele stigmatisering en buitensluiting niet voor veel grotere problemen zorgen?

“Niet als een agent het goed uitlegt. Je wil toch dat een cultuur zichzelf reinigt? Dat iedere jihadi die opstaat, gelijk wordt aangegeven door de moslims uit zijn omgeving.”

En wat moet een gemeenschap doen als iemand van alle kanten wordt aangevallen, zoals Sylvana Simons? De scheldpartijen op sociale media waren niet mals.

“Sylvana kwam laatst binnen bij een Surinaamse bijeenkomst waar ik was. Iedereen klapte voor haar; ik ook. Ik gun haar dit niet. Maar: het zijn scheldwoorden, op internet. Bedreigingen zijn erg, maar beledigingen? Als politicus moet je dat kunnen slikken.”

Nu ben je een soort emotiepolitie. Je kunt toch moeilijk bepalen wat iemand anders wel of niet kan hebben?

“De aandacht ervoor is overtrokken. Er zijn racisten in dit land, maar die heb je overal. Nederland is niet racistisch. Ik ben zwart. Ik wil dat zwarte mensen meer geld verdienen, excelleren, zich bevrijden van de overheid. Geloof me, dan komt het respect vanzelf. Tot die tijd zou ik liever hebben dat nieuwsblokjes niet over Sylvana maar over geslaagde zwarte ondernemers zouden gaan.”

Heeft je familie weleens met racisme te maken gehad?

“Mijn zus studeerde met goede cijfers af aan de universiteit. Rechten. Ze maakte daarna inderdaad discriminatie mee. Op scores versloeg ze 98 procent van de kandidaten, maar werd toch nergens aangenomen. Dan zeiden ze: ‘Ja, maar je past niet bij onze bedrijfscultuur’. Maar dat is de juridische wereld, van oudsher een gesloten bolwerk en een ‘ons-kent-ons cultuur’.

Dat is toch oneerlijk en een tikkeltje naar?

“Ja.”

En ik vermoed dat je overheidsingrepen om dit tegen te gaan onzin vindt.

“Ja.”

Wat zouden we er in een perfecte wereld aan kunnen doen?

“In een perfecte wereld zou een allochtone headhunter bellen, die tegen mijn zus zou zeggen: ‘Ben je ook een van de velen die door racisme is weggestuurd?’ In een perfecte wereld, hè. In deze wereld heeft mijn zus uiteindelijk een goede baan gekregen, niet als advocaat, maar wel als jurist. Die bedrijven hebben uiteindelijk vooral zichzelf genaaid.”

(Pen, 2016)

Bijlage 4: Transcripten van de te analyseren fragmenten

Het bestand waarin de transcripten zijn opgenomen en gecodeerd bestaat uit zes letterlijk uitgewerkte scripts van televisiefragmenten. Het bestand telt 53 pagina's en is te groot om aan dit document toe te voegen. Vandaar dat ervoor is gekozen de transcripten in een online opslagruimte te bewaren – de mogelijkheid bestaat om ze per e-mail toe te sturen. Mocht de lezer de bestanden willen ontvangen, dan kan contact opgenomen worden met de auteur van dit onderzoek via catomontijn@hotmail.com.

Bijlage 5: Uitspraken Baudet in analyseschema

1. Onderwerp ontwijken

1.1. Ontkenning

- 1.1.1. “Dit is totaal buiten de orde...”
- 1.1.2. “Dat stond er niet...” (Ook: antwoorden vermijden, van de drie genoemde beschuldigingen beslaat deze reactie er maar één)
- 1.1.3. “Er is dus geen sprake van, nog eenmaal... (...) dat ik, of Yernaz, of Forum voor Democratie mensen zou willen discrimineren of (...) Op een andere manier zou willen beoordelen op basis van afkomst. Geen spráke van.” (Opvallend: Baudet richt zich hier tot het publiek – dit is geen antwoord op de vraag van de interviewer, daarom is het equivocatie?)
- 1.1.4. “Dat heeft ‘ie niet gezegd. Hij is daar, Yernaz, kom het podium op, [stemverheffing] deze leugens, deze laster, deze eindeloze flauwekul [rumoer in de zaal, Ramautarsing komt het podium op] in één keer rechtzetten.”
- 1.1.5. “Het is allemaal flauwekul.”
- 1.1.6. “Ik heb helemaal niets genoemd.”
- 1.1.7. “Ik zeg toch ook helemaal niet dat het relevant is! Dat zeg ik juist! Ik zeg dat het irrelevant is, dat is wat ik hier de hele tijd zeg!”
- 1.1.8. “Nou, ik heb er... ik heb nergens naar verwezen.”
- 1.1.9. “Oh, maar ik heb het ook niet over ras, ik heb het noch over ras, noch over... ik heb... juist...”
- 1.1.10. “Nee, dat heeft hij nooit... dat heeft ‘ie niet gezegd. En dat... eh...”
- 1.1.11. “Nou, ik heb nooit gezegd, en dat heb... dat... dat vind ik ook zeker niet...”

1.2. Antwoorden vermijden

- 1.2.1. “Ik snap... ik snap... ik snap dat de gemoederen hoog oplopen, want de demonisering die Alexander Pecht...” (Met dit antwoord spreekt Baudet tegen het publiek, daarmee negeert hij de vraag van de interviewer)
- 1.2.2. “Ik ben heel duidelijk. Ik ben heel dui... duidelijker dan dit kun je niet zijn.” (Duidelijkheid claimen zodat antwoorden onnodig lijkt)
- 1.2.3. “Ik kon niet duidelijker zijn dan ik net geweest ben, wij willen niemand discrimineren... (...) überhaupt niet.”
- 1.2.4. “Ik zeg helemaal niks, hè, ik zie alleen dat andere mensen daar een discussie over voeren en ik laat dat graag... eh... bij wetenschappers die daar onderzoek naar doen.” (In deze situatie is dit geen antwoord op de vraag, die is namelijk wat hij erover zegt – Baudet vermijdt bovendien te antwoorden doordat de bewijslast in zijn optiek niet bij hem ligt.)
- 1.2.5. “Ik geef volgens mij heel duidelijk antwoord, dat, dat onderzoek, en die onderzoeken, die zijn er... ja, wat moet ik daar verder van... van vinden?” (Duidelijkheid claimen)

- 1.2.6. “Ik laat het graag aan de neurowetenschappers, andere mensen die dat soort onderzoeken doen. Eh, eh, eh... voeding, spierontwikkeling, weet ik wat allemaal wat er allemaal aan verschillen tussen mensen in de hele wereld zouden kunnen bestaan...” (bewijslast verschuiven)
- 1.2.7. “Ja, die onderzoeken zijn er.” (De vraag is: wat vindt u van die onderzoeken?)
- 1.2.8. “Waar moet ik nou afstand van nemen?”
- 1.2.9. “Die onderzoeken bestaan! Hahaha!”
- 1.2.10. “Sinds wanneer moet ik vanuit de Tweede Kamer wetenschappers de maat gaan nemen? Wat is dat voor Noord-Koreaanse waanzin?”
- 1.2.11. “Ik heb aangegeven dat ik me er best in wil verdiepen, eh, hè, eh, in de zomervakantie, als ik u daar een plezier mee doe, dan zal ik eh... het, het... de huidige stand, de exacte huidige stand van het IQ-onderzoek... eh... eh... aan een, aan een, aan een groot onderzoek onderwerpen.” (De vraag was waarom hij andere wetenschappelijke onderzoeken wel waagt te betwijfelen en het onderzoek waar het hier over gaat niet. Dit is op die vraag geen antwoord)
- 1.2.12. “Dúi... hahaha, ja, doe! [draait zich om].”
- 1.2.13. “Maar, eh, er zijn allerlei onderzoeken waar op dit moment verschillende gemiddelde, eh, scores uit IQ-testen komen. En dat heeft onder andere te maken met onderwijs, met voeding, met andere dingen... nou, eh... (...) Veel plezier ermee.” (Op de vraag of het onderzoek waar Ramautarsing op doelt bestaat en of er een relatie is tussen volk en IQ)
- 1.2.14. “Nou, duidelijker dan dat kan je het volgens mij niet hebben, ik heb dat héél vaak gezegd, ook al, echt héél erg vaak, en als mensen het nu nog niet begrijpen, dan...”
- 1.2.15. “Ja, nou ja, het woord is eigenlijk al, eh, als je het gebruikt, het woord ‘vluchtelingen’ gebruikt, dan ben je in feite al aan het voorsorteren op wat die mensen zijn, hè, het zijn natuurlijk in eerste instantie migranten en de vraag is in hoeverre het daadwerkelijk vluchtelingen zijn... (...) Het is onduidelijk hoeveel mensen daadwerkelijk vo... voor een oorlog...” (Door te praten over semantiek, probeert Baudet de politieke discussie te vermijden)
- 1.2.16. “Nou, dat is dus... dat is precies de betekenis van het woord ‘ongehoord’, hè, die aantallen die weten we niet, die zijn niet... (...) kijk, wat we natuurlijk wel weten, is wat het CBS aangeeft aan statistieken. Dat zijn cijfers die er niet om liegen. Daar komt nog gezinshereniging bij... (...) Dus het gaat om serieuze aantallen...” (Op de vraag welke aantallen hij bedoelt met ‘ongehoorde aantallen’: Baudet verandert de betekenis van het woord ‘ongehoord’ (dat ‘buitensporig’ betekent), zodat hij de vraag niet hoeft te beantwoorden, zonder te hoeven toegeven dat zijn bewering overdreven of onjuist was, daarna gaat hij over op ‘statistieken van het CBS’, die hij niet toelicht, en dan stelt hij dat het gaat om ‘serieuze aantallen’ – in feite dezelfde bewering die hij eerder deed en die hij door deze omweg niet hoeft toe te lichten).
- 1.2.17. “Nou, ik denk dat het belangrijk is om vooruit te kijken...” (op de vraag of hij zijn uitspraak ongelukkig vond en hem bij nader inzien niet had moeten doen).

- 1.2.18. “Mooie uitspraken, hè... (...) Ja, poëtisch taalgebruik, het is eh... het is heel erg leuk geweest, de campagne, heel inspirerend en...” (Op de opmerking dat zijn uitspraken ‘pittig’ zijn)
- 1.2.19. “Ik geloof dat ik het net herhaald heb, dus dat onze waarden en onze identiteit verloren dreigen te gaan, en eh... ja, dat is een belangrijk probleem, hoor, dat is het nummer één probleem van Nederlanders in dit land, wij...”
- 1.2.20. “Nee, we hebben een wet bescherming Nederlandse waarden opgesteld, waarin we zeggen: er zijn vijf fundamentele waarden die we in Nederland belangrijk vinden. Fundamentele gelijkheid tussen mannen en vrouwen, het recht om van je geloof af te vallen, het recht om ideeën te bekritisieren en te ridiculiseren, de Nederlandse wet gaat boven religieuze teksten en geen uithuwelijking of kindhuwelijking. Dat zijn fundamentele waarden...” (Ander onderwerp)
- 1.2.21. “Ja, maar dat is nou juist het begin van, van, van goeie ideeën, als je die met, als...” (Op de vraag of hij verwarrend overkomt op kiezers)
- 1.2.22. “Eh... Wat bedoel je precies te vragen?”
- 1.2.23. “Eh... ik, ik zie... als je bedoelt... vermoedelijk bedoel je dat... eh... er...”
- 1.2.24. “Ja, dat is heel abstract geformuleerd, hè. Maar... dus vermoedelijk bedoel je dat autochtone Nederlanders steeds minder zin hebben om nieuwkomers te verwelkomen, dat is wat je bedoelt...”
- 1.2.25. “Is dat er?” (over het gescheld tegen Sylvana Simons)
- 1.2.26. “Maar dan... dan ben je het dus met mij eens. Dan ben je het dus eens met wat ik zeg.” (Door eerst een paar uitspraken te doen die niet per se op Halsema van toepassing zijn, dwingt Baudet Halsema afstand te nemen van de dingen die hij haar in de mond legt. Vervolgens zegt hij dat hij het ‘dus’ met haar eens is. Op die manier grijpt hij de macht over het gesprek)
- 1.2.27. “Ja, dat is een... discussie... met... (...) wetenschappelijke discussie... (...) die laat ik graag voor zijn rekening.”
- 1.2.28. “Nou ja, en het beleid, hè, waar het om gaat is dat we dus, eh... allerlei delen van Amsterdam bij die stad willen betrekken. En, en, en dit soort problematiek, waar we het over hebben...”
- 1.2.29. “Ik weet niet of hij dat gezegd heeft, overigens, dat wordt me nu voor de voeten geworpen, maar als hij dat gezegd heeft... ja, wat moet ik daar van vinden?”
- 1.2.30. “Ik weet niet... ik weet niet wat... ik weet niet wanneer hij dat gezegd heeft, en wat... wat... wat ‘ie daarmee bedoelde of wat dan ook, maar mijn eigen visie is in elk geval dat, eh... wij hier met elkaar, met iedereen die in dit land is, het, het, het... het een beetje gezellig moeten zien te hou... te hebben, en daarvoor... daarvoor is het ontzettend belangrijk... [publiek lacht] daarvoor is het ontzettend belangrijk... [gelach] volgens mij... (...) dat je een aantal positieve waarden met elkaar formuleert.”
- 1.2.31. “Wat moet ik ervan vinden?”
- 1.2.32. “Nou, mij... ik heb geen reden om aan te nemen dat dat zo is, maar ik heb ook geen reden om aan te nemen... ik... kijk... als jij zou zeggen... wat... wat... wat ik denk dat belangrijk is, voor... voor een samenleving, dat is dat je een cultuur

hebt waarin mensen kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Wat ik zie, is dat er een enorme, eh... eh... eh... zeg maar...”

1.2.33. “Waarom zou... waarom zou iemand dat doen? Laten we het po... laten we uitgaan van het positieve met elkaar.”

1.2.34. “Maar wat bedoel je dan?”

1.2.35. “Maar wat bedoel je dan, welke uitspraak heb je het over? Ik heb geen idee waar deze discussie over gaat. Ik heb... ik heb werkelijk geen idee waar... waar deze discussie nu over gaat.”

1.2.36. “*Voorwaardelijke Liefde*, zeer aan te raden, overigens, maar... en... en ik heb commentaar geleverd op deze man, die dus... coacht hoe je... vrouwen verliefd op je kunt laten worden...”

1.3. *Ophef bagatelliseren*

1.3.1. “Ja, dat zal je altijd hebben, als je het debat voert, als je, eh... ideeën neerlegt, als je... dan, dan... wat ik, wat ik heb gemerkt, wel, in de campagne, dat heeft me ook erg verbaasd, hoor, maar dat is dat er grote behoefte bestaat, bij sommige mensen, dat is een kleine groep, hoor, maar... om... dan één uitspraak te nemen en daar heel veel ophef over te maken en zo...” (Op de opmerking dat mensen geschokt zijn door wat hij gezegd heeft)

1.3.2. “Het is toch niet zo dat we hier alleen maar op elkaar in mogen gaan, en als ik iets zeg waar jij het dan toevallig mee eens bent, dat jij zegt: tegen wie ben jij aan het discussiëren? Nee, ik presenteer een... een visie (...)”

1.3.3. “Dat is toch heel helder, jongens. (...) Heel helder.”

1.3.4. “Je... ja, ja, je kan een keer iets zeggen... kijk, dat homeopa... het is wel... ik was in een zaaltje en er was een vrouw en die vroeg wat wij vinden van alternatieve geneeswijzen. Zo begon het. En later in die sessie, eh, ging het over immigratie, en ik... je doet dan drie, vier lezingen op een dag in zo’n campagne, en verhalen, en dan ga je toch op zoek naar een nieuwe beeldspraak, en dan denk je, nou, iets met... homeopathische verdunning, de Nederlandse samenleving dreigt verloren te gaan. **En dat wordt dan weer enorm opgeblazen**, maar...”

2. Aandacht afleiden

2.1. *Parallellen trekken [samen met ‘Associaties maken’: Vergelijkingen maken]*

2.1.1. “Maar volgens mij ben ik heel consequent, volgens mij geef ik aan dat dat ook absoluut onacceptabel is, maar je moet wel uitkijken, en dat vind ik echt een probl... die, altijd maar die pariteit, hè. Dus was er bijvo... Ayaan Hirsi Ali maakte dan een film, en ge... oké, ja, dat is heel erg, wat ze aan... maar zij was ook niet mals. We hebben altijd maar de neiging om te zeggen: ‘Enerzijds heb je dan de antisemieten, anderzijds heb je Geert Wilders die spreekt van kopvoddentaks’...”

2.1.2. “Sinds wanneer moet ik vanuit de Tweede Kamer wetenschappers de maat gaan nemen? **Wat is dat voor Noord-Koreaanse waanzin?**”

2.2. *Associaties maken [samen met 'Parallellen trekken': Vergelijkingen maken]*

- 2.2.1. “Er is wel echt een verschil... maar dat is heel belangrijk, er is echt een verschil tussen gebruik van geweld, dat wat we zien... (...) geweld, en mensen die het debat misschien met een, een wat vui... vui... vuilige toon voeren, of die misschien soms... (...) uit de bocht vliegen met argumenten... (...) daar moeten we mee uitkijken.”
- 2.2.2. “(...) blijkbaar heeft Yernaz Ramautarsing daar onderzoeken over gelezen en er zijn verschillen tussen de... verschillende bevolkingen in de wereld, verschillende landen, zoals eh... sommige mensen... gemiddeld langer zijn, eh...”
- 2.2.3. “(...) en wat daar verder allemaal aan onderzoeken gedaan zou kunnen worden dat Nederlanders misschien gemiddeld wat langer zijn dan Italianen die gemiddeld wat kleiner zijn, en, en... enzovoort, eh... ja, ik vind dat politiek niet relevant, ik heb dat volgens mij héél vaak gezegd...”

2.3. *Disconnectie benadrukken*

- 2.3.1. “Nou, ik... wat ik denk is dat dit een heel Haags discussietje is. Ik denk dat mensen in Nederland hun schouders ophalen en denken: waar gaat dit over? Net als dat ik dat denk, eigenlijk.”
- 2.3.2. “En de rest van Nederland begrijpt dat echt wel, de rest van Nederland haalt zijn schouders op, denkt: waar is die mainstream media nou mee bezig, laten we de NPO heel gauw gaan saneren.”
- 2.3.3. “Ik... ik heb het nooit leuk gevonden om de politiek in de gaan, ik doe dit omdat het noodzakelijk is. Omdat al die gekkigheid hier nou eens een keer moet ophouden en we een aantal echte problemen moeten aanpakken. En je ziet gewoon weer... zo vaak gezien... het enige wat ze kunnen bedenken is: racist! Racist! Het is om helemaal, eh... zeg maar... tureluurs van te worden...”
- 2.3.4. “Nou niet vaak, want... het, de, de... óvergrote deel van Nederland begrijpt heel goed wat je met dingen bedoelt, maar er is een kleine groep mensen, met name journalisten en politici, die het spel spelen... van doen alsof we je niet begrijpen, en dat vind... (...) Dat vind ik heel vermoeiend, maar dat is, dat is echt een... dat is echt een spel, het is echt schijn, zodra... (...) ...de camera's aan gaan, doet men ineens alsof men niet meer de normale betekenis van uitspraken snapt.”
- 2.3.5. “Nou, ja, door... er zijn ook heel veel mensen die ons goed hebben begrepen, want er zijn heel veel mensen die op ons hebben gestemd en volgens mij is die groep ook snel groeiende, de mensen die ons steunen. Maar het is inderdaad zo, er is in Nederland een cultuurtje, eh, van één uitspraak nemen, van iemand, maakt niet uit hoe lang geleden, kan soms jaren terug zijn, en die dan volledig uit de context, onwelwillend interpreteren, en dat dan eindeloos iemand maar voor de voeten blijven werpen: ‘Maar meneer, u heeft zélf gezegd, zes jaar geleden, dát’... en dan... en ik denk zelf dat dat een hele... niet-constructieve manier is om het debat te voeren.”

2.3.6. “Iedereen die in de zaal zat toen ik... vertel... o... over... mijn... mijn... de gevaren die ik zie met betrekking tot immigratie, die begreep dat het helemaal niet ging over... dit soort... obsessies waar jullie mee, alsmaar mee zitten met dat racisme van... van, van mensen die nationale waarden willen verdedigen, daar ging het helemaal niet om, ik heb dat ook steeds gezegd, dat heb ik helemaal niet zo bedoeld, de enige manier waarop... en... heb ik die woorden teruggenomen, nee, ik heb alleen gezegd: luister, nu ik zie wat voor commotie het met zich meebrengt, had ik het misschien achteraf liever niet gezegd, want ik wil niet aanleiding geven tot allerlei misverstanden, maar de inhoud van de boodschap, namelijk dat we de Nederlandse waarden niet moeten verliezen met elkaar, daar sta ik volledig achter, en ik sta ook achter wat ik eraan toevoeg: iedereen die die waarden onderschrijft, die is hier van harte welkom, en laten we, eh, samen er wat van maken.”

3. Rechtvaardigen

3.1. Verzachtende omstandigheden aandragen

3.1.1. Legitimeren met bewijzen

- 3.1.1.1. “...ook Yernaz Ramautarsing, onze nummer twee in Amsterdam, heeft dat meermaals verduid... hij is daar en hij kán het nu ook verklaren, kan het ook toelichten...”
- 3.1.1.2. “Dat heeft ‘ie niet gezegd. Hij is daar, Yernaz, kom het podium op, [stemverheffing] deze leugens, deze laster, deze eindeloze flauwekul [rumoer in de zaal, Ramautarsing komt het podium op] in één keer rechtzetten.”
- 3.1.1.3. “Ik heb het hier bij me! Ik heb het hier bij me!”
- 3.1.1.4. “Wij zijn een partij die, die bestaat uit mensen van allerlei, eh, komaf, wij zijn een partij die een heel positief eh, eh, ideaal van wat we in Nederland willen zijn uitdraagt. Ikzelf ben voor een deel Indonesisch, onze nummer twee in Amsterdam is een jongen met Surinaamse komaf, eh... het gaat ons niet om waar je vandaan komt, het gaat ons om waar we met elkaar naartoe willen. Eh... dat is volgens mij het belangrijke positieve verhaal dat we willen vertellen.”
- 3.1.1.5. “Maar wacht eens even... gaan die... die... en, kijk, je kunt ook gewoon... mijn boeken lezen, je kunt ook gewoon ons partijprogramma zien, je kunt ook... en dan zie je dan... dat, dat beeld dat oprijst, is dat van een persoon, dat ben ik, en een partij... die helemaal niet met dat soort issues bezig is.”
- 3.1.1.6. “Dat heeft niets met ras te maken... dat heeft niets met ras te maken. Ik ben zelf ook en eh... een vermenging van mensen uit allerlei delen van de wereld, voor een deel Indonesische familie, enzovoorts, dus het gaat helemaal niet om ras, het gaat om cultuur.” (over homeopathische verdunning)

3.1.1.7. “(...) ik heb steeds uitgelegd dat ik, hè, op geen enkele manier mensen die van een ander deel van de wereld komen... ik ben zelf voor een deel Indisch, ik heb Frans bloed, ik kom overal vandaan, het idee dat je die mensen...”

3.1.2. *Meer uitleg*

- 3.1.2.1. “Kijk, er is... er is een verschil tussen allerlei bevolkings... (...) bevolkingsgroepen en landen in de wereld, op allerlei gebieden. Nederlanders zijn gemiddeld een beetje langer dan Italianen en Chinezen hebben gemiddeld een wat hoger IQ dan mensen in Nederland. Dat blijkt althans uit IQ-tests. Dat heeft onder andere met voeding te maken, met kwaliteit van onderwijs, met allerlei andere zaken... (...) En die verschillen, hè, op basis... er was gisteren nog een uitgebreide discussie op de radio 1, allerlei IQ-wetenschappers... hè, dit staat niet ter discussie, dat verschillende groepen verschillend scoren. Het punt is: dat heeft helemaal geen enkele consequentie wat ons betreft, voor de rechten die iemand heeft, de waarde die iemand heeft in de samenleving, natuurlijk... niet iedereen is precies hetzelfde, maar dat gééft toch helemaal niet? Waarom is dat nou racisme? Ras... heeft er helemaal níets mee te maken. Wij willen iedereen gelijk behandelen...”
- 3.1.2.2. “Nee, nee, nee, nee, nee. Nee, dat is belangrijk om uit te leggen, wacht even.”
- 3.1.2.3. “Dat is anders, dan gaat het over b...” (op de vraag waarom hij wetenschappelijke klimaatonderzoeken wél de maat neemt)
- 3.1.2.4. “Nou, dat gaat over de radicale islam, waar we het net ook over hadden, wat we zien, en dat is iets wat uit alle rapporten ook van Europol, Interpol blijkt, enzovoorts, dat door de open grenzen die we hebben, we geen goeie controle hebben op jihadi’s die ons land binnenkomen, aanslagen die gepleegd worden, maar ook aanslagen... die nog moeten gepleegd worden...” (Over ‘kwaadwillende agressieve elementen’)
- 3.1.2.5. “Wat belangrijk is, denk ik, wat belangrijk is, is om te benadrukken dat het ons erom gaat om die Nederlandse cultuur te behouden. En die wordt... die wordt... op dit moment...”
- 3.1.2.6. “Dat is helemaal waar, dat is helemaal waar, alleen je kunt ook op een gegeven moment je cultuur zozeer kwijtraken dat je je niet meer thuis voelt in je eigen land en dat dreigt nu te gebeuren. Dat heeft, nogmaals, heeft niets te maken met van welke windstreek mensen vandaan komen, wat mij betreft, iedereen die bij wil dragen aan de Nederlandse waarden, Nederlandse cultuur, is hier welkom, alleen we moeten dat wel duidelijker verdedigen en dat doen we nu onvoldoende... (...) en daarom komen wij nu met die wet Bescherming Nederlandse waarden.” (Op de opmerking van Dolf Jansen over dat cultuur iets is dat zich ontwikkelt)
- 3.1.2.7. “Nou, eh, precies wat we nu zien, hè, dat er allerlei culturen hiernaartoe komen die niet integreren in de Nederlandse, eh, cultuur, en dat we daardoor onze waarden, eh... dreigen te verliezen, onze vrijheden dreigen te

- verliezen.” (Op de vraag wat hij bedoelde met ‘homeopathische verdunning’)
- 3.1.2.8. “Maar waar... wat bedoel je daarmee? Want jij onderschrijft toch ook de Nederlandse waarden? Dan verdun je die toch niet, dan versterk je ze juist.”
- 3.1.2.9. “Daar heb ik... daar gaat het ons juist om. Het gaat ons erom om de Nederlandse cultuur centraal te stellen en mensen die die willen versterken, die hebben we altijd gezegd... (...) Die zijn hier welkom, die blijven hier welkom, het gaat ons...”
- 3.1.2.10. “Nee, wij zijn tegen discriminatie, dus ook tegen, eh, positieve discriminatie, wij vinden... (...) dat iedereen gelijk moet worden behandeld.”
- 3.1.2.11. “Er zijn denk ik... er zijn denk ik twee dingen die, die, die heel... heel duidelijk moeten worden onderscheiden. Eh, aan de ene kant: ja, hè, mensen moeten kunnen geloven wat ze willen. Aan de andere kant: als dat geloof, eh, hele onderdrukkende en ook gewelddadige elementen in zich heeft, dan is... dan is het... dan is daar ook een probleem. En er zijn ontzettend veel vrouwen... en dat blijkt bijvoorbeeld uit het geweldige werk dat Shirin Musa doet, van Femmes For Freedom, die gedwongen worden om een hoofddoek te dragen, die, eh, in feitelijk huiselijk gevangenschap leven, of uitgehuwelijkt worden, dat soort zaken allemaal. En dat is wel iets dat in die islamitische gemeenschap en in die islamitische cultuur bestaat en gebeurt. En... ik ben het helemaal mee eens, hè... dus mensen beoordelen... (...) puur op afkomst, daar zijn we allebei tegen (...)”
- 3.1.2.12. “(...) ik zeg: aan de ene kant heb je gelijk, tuurlijk, als er sprake is van geweld of als er sprake is van on... onheuse bejegening van, van... (...) van niet-Joodse mensen, dan vind ik dat óók fout, natuurlijk. Alleen er is wel een specifiek probleem met die islam... (...) en dat wil ik graag benoemen.”
- 3.1.2.13. “Ik denk dat dat [de agressieve bejegening van zwarte mensen] zeer zorgwekkend is, en, eh... een van de dingen die... ja... eh... wij b... wij ook veel bespreken in ons campagneteam, eh... ik weet niet of u het weet, onze nummer twee of Ams... in Amsterdam is een Nederlander met Surinaamse achtergrond, waar we heel veel praten over de integratieproblematiek en... en precies deze thematiek. Eh, alleen je kan dit uiteindelijk pas ondervangen als je een positief ideaal formuleert van wat het dan is om met elkaar die Nederlandse gemeenschap te vormen. En... (...) ...dat is dus een vorm van, wat ik noem, positief nationalisme of identiteitspolitiek, waarbij je zegt: ‘Dit is wat we met elkaar delen en wie dit onderschrijft, die hoort erbij’. (...) Maar dan moet je dat dus wel durven noemen.”
- 3.1.2.14. “Wat betreft homeopathische verdunning: wat ik bedoelde, is... de Nederlandse waarden, onze cultuur, de dingen die wij belangrijk vinden met elkaar, die dreigen te verwateren doordat we hier grote groepen mensen naartoe halen, die... (...) die hele andere... ja. Die hele andere culturele

waarden hebben dan wij, en de... die tolerantie, gelijkheid van man en vrouw, die waarden die ik noemde, die dreigen gewoon verloren te gaan en dat zou ik ontzettend jammer vinden.”

- 3.1.2.15. “Dat is zo, dat is zo.(...) Alleen, je moet dat wel... waar wij denk ik verschillen, is dat je dat ook wel moet handhaven. En je moet dus... dus niet alleen zeggen: dat is... dat, dat vinden we belangrijk en... eh... en daar blijft het bij, maar dat betekent... heeft wel consequenties voor, eh, wat je doet, bijvoorbeeld met radicale moskeeën. Wat je doet met scholen waarin allerlei historische gebeurtenissen niet meer kunnen worden onderwezen en wat je doet met een... hoeveelheid immigratie waarbij je niet meer kan garanderen dat die waarden gehandhaafd zijn. Dus ja, dat zijn die idealen, maar daar hoort wel een bepaald beleid bij. En daar is... dat is waar we... denk ik...”

3.1.3. *Verkeerd begrepen*

- 3.1.3.1. “De link terecht is... het gaat niet om een link. Dat is... dat is het punt helemaal niet.”
- 3.1.3.2. “Daar gaat het toch helemaal niet om...”
- 3.1.3.3. “Ja, ja, ja, nee, maar ik heb op geen enkele manier iets willen zeggen over ras en ik vind het verbijsterend...”
- 3.1.3.4. “Nee, het gaat om de cultuur, het gaat om...”
- 3.1.3.5. “Ja, dan, dan, dan wordt dat verkeerd begrepen...”
- 3.1.3.6. “Nee hoor, integendeel, dat heb ik helemaal niet bedoeld te zeggen.”
- 3.1.3.7. “Volgens mij heeft hij dat niet zo gezegd, in elk geval niet zo bedoeld, maar...”
- 3.1.3.8. “Volgens mij heeft ‘ie gezegd dat er, eh... in de hele wereld allerlei verschillende soorten mensen... mensen leven, en dat... dat, dat, ja... eh... heel... heel veel van, eh, van wat hij gezegd heeft is volgens mij in een heel onaardig daglicht gekomen (...)”
- 3.1.3.9. “Iedereen die in de zaal zat toen ik... vertel... o... over... mijn... mijn... de gevaren die ik zie met betrekking tot immigratie, die begreep dat het helemaal niet ging over... dit soort... obsessies waar jullie mee, alsmaar mee zitten met dat racisme van... van, van mensen die nationale waarden willen verdedigen, daar ging het helemaal niet om, ik heb dat ook steeds gezegd, dat heb ik helemaal niet zo bedoeld, de enige manier waarop... en... heb ik die woorden teruggenomen, nee, ik heb alleen gezegd: luister, nu ik zie wat voor commotie het met zich meebrengt, had ik het misschien achteraf liever niet gezegd, want ik wil niet aanleiding geven tot allerlei misverstanden, maar de inhoud van de boodschap, namelijk dat we de Nederlandse waarden niet moeten verliezen met elkaar, daar sta ik volledig achter, en ik sta ook achter wat ik eraan toevoeg: iedereen die die waarden onderschrijft, die is hier van harte welkom, en laten we, eh, samen er wat van maken.”
- 3.1.3.10. “Nou ja, weet je, ik, ik, ik heb een pleidooi gehouden tegen teveel immigratie, maar dat komt omdat onze waarden en onze cultuur onder druk

staan. Dat heeft niks te maken met je etniciteit of met je ras, maar dat gaat om de manier van omgaan, hier. En... eh... ja, als mensen uit een heel ander deel van de wereld hier naartoe komen, dan... dan komt die cultuur onder druk te staan, en dat heeft helemaal niets te maken met... met je ras of weet ik wat allemaal. En dat wordt dan steeds genoemd, en ik denk dat dat is om de inhoud..."

- 3.1.3.11. "Ja, nou, ik ben ook wel heel blij dat ik hier zit om dat toe te lichten, natuurlijk."
- 3.1.3.12. "Ja, en dat vind ik... dat vind ik heel jammer, want ik zou nooit, op geen enkele manier, eh... hebben willen goedpraten dat je iets tegen iemands wil in doet, en ook bij dezen zou ik dat nog een keer willen zeggen: dat heb ik absoluut nooit bedoeld. Dat is vre... dat is vreselijk en dat moet op elke manier veroordeeld worden. Waar het over gaat, is een beetje je best doen, eh... eh... proberen je beste beentje voor te z..."
- 3.1.3.13. "(...) ik denk dat het heel veel te maken heeft met een v... een, een, een, een... (...) een totaal... ja... verkeerde definitie... Kijk, racisme..."
- 3.1.3.14. "Nee, nee, ik maak hem even af, want hier gaat het steeds mis."
- 3.1.3.15. "Het gaat niet om... volgens mij gaat het niet om een link, ik begrijp ook helemaal het onderwerp niet..."
- 3.1.3.16. "Dat vind ik ook heel jammer, kijk, dat... er is een idee ontstaan, eh... ik heb commentaar geleverd, ik heb een roman geschreven over, eh... het versierspel, en ik... eh..."

3.1.4. *Context benadrukken*

- 3.1.4.1. "Yernaz Ramautarsing heeft het, met enige zelfspot... (...) gehad over zijn eigen afkomst als Surinamer..."
- 3.1.4.2. "Ik ben toch geen neurowetensch..." (Het woord wordt niet afgemaakt, maar Baudet draagt dit feit aan als verzachtende omstandigheid: hij heeft geen verstand van zaken, dus kan hij geen afstand nemen van de uitspraken).
- 3.1.4.3. "Yernaz Ramautarsing heeft gewezen, in een interview, in een interview dat ging over een heel ander onderwerp dan politiek... hè, dat is helemaal niet een soort van politiek interview of zo."
- 3.1.4.4. "Nogmaals, ik ben geen neurowetenschapper, ik ben geen IQ-onderzoeker, dus ik ga niet op eigen gezag zeggen dat iets wel of niet het geval is."
- 3.1.4.5. "Maar over, over intelligentie... dat weet ik allemaal niet. Dat vind ik allemaal veel te ingewikkeld."
- 3.1.4.6. "Ja, maar dan moeten die uitspraken wel in hun context worden gezien."
- 3.1.4.7. "Je... ja, ja, je kan een keer iets zeggen... kijk, dat homeopa... het is wel... ik was in een zaaltje en er was een vrouw en die vroeg wat wij vinden van alternatieve geneeswijzen. Zo begon het. En later in die sessie, eh, ging het over immigratie, en ik... je doet dan drie, vier lezingen op een dag in zo'n campagne, en verhalen, en dan ga je toch op zoek naar een

nieuwe beeldspraak, en dan denk je, nou, iets met... homeopathische verdunning, de Nederlandse samenleving dreigt verloren te gaan. En dat wordt dan weer enorm opgeblazen, maar..."

3.2. *Afstand nemen in woord*

- 3.2.1. "Ik heb het heel vaak verklaard, dat wij niets te maken willen hebben met dit soort zaken, discriminatie, racisme, antisemitisme, mensen beoordelen op afkomst. Forum voor Democratie heeft het nergens in het partijprogramma..."
- 3.2.2. "Het wordt hier nu net gedaan alsof we hier een soort van beleid... of wat dan..." (zin wordt niet afgemaakt, maar lijkt alsof hij gaat zeggen dat de racistische uitspraken geen deel zijn van het beleid van de partij).
- 3.2.3. "(...) ik kan het honderd keer zeggen: wij maken geen onderscheid op basis van welke eigenschap dan ook, anders dan individuele kwaliteiten. Dat vinden we de belangrijkste waarde van een liberale democratie. Daar staan we voor, die willen we verdedigen..."
- 3.2.4. "We willen niemand beoordelen op basis van afkomst, huidskleur, geloof, geslacht, wat dan ook, maar op basis van individuele gedragingen."
- 3.2.5. "Nou, ik ga ook in het openbaar het debat aan, maar het is wel een heel duidelijk signaal dat je niet als minister van Buitenlandse Zaken een gekozen volksvertegenwoordiger, eh, kan betichten van het willen plegen van een strafbaar feit, want daar gaat het hier om. **Het willen discrimineren op basis van ras, iets wat wij ábsoluut niet willen, wat we ook nooit hebben betoogd, wat we nergens hebben bepleit, wat niet in het verkiezingsprogramma staat, wat niemand van ons wil en waar wij ons ook verre van werpen.** Ja, als je dan... op die manier... eh, je, je boekje te buiten gaat, ja, dan, dan, dan moet je een duidelijk signaal terug... eh... geven."
- 3.2.6. "Ja, dus... het is natuurlijk een beetje een o... o... Ik snap dat het een beetje een overdreven beeld is, maar het is wel... het geeft wel aan..."
- 3.2.7. "En eh... ik hoop niet dat eh... dat dat idee blijft hangen, dat wij eh... iets tegen wie dan ook zouden hebben, want dat is absoluut niet het geval."
- 3.2.8. "Ik zie... Als dat er is, dan is dat eh... dan is dat zeer verkeerd." (met een slag om de arm)
- 3.2.9. "En elke vorm van racisme, inderdaad, en antisemitisme, dat wijzen wij af, daar willen we niets mee te maken hebben."
- 3.2.10. "Nou, dat vind ik in elk geval niet, dus eh..."
- 3.2.11. "Ja, ik had dat natuurlijk anders geformuleerd, want ik... ik wil niet dat het gaat over dat soort zaken, ik wil dat het gaat over ons positieve idee van een beter Nederland, en hoe vaak je dan ook kan uitleggen van 'jongens, zo bedoelde ik het helemaal niet', blijkbaar blijft het dan toch hangen. Dus, nou ja, bij dezen nogmaals heel duidelijk: er is op geen enkele manier sprake van... seksisme, fascisme, racisme, bij ons, integendeel, hè, wij vinden dat je juist nu met elkaar verder moet, daarom dat we ook denken van Amoe... Ahmed Aboutaleb lijkt ons een uitstekende minister van integratie, dat geeft toch wel aan dat..."

3.3. *Afstand nemen in daad*

3.4. *Excuses zonder volledige verantwoordelijkheid*

- 3.4.1. “Ja, nou, nu ik heb gezien wat dit teweegbrengt, zou ik hem niet meer maken, dat is duidelijk.” (over zijn uitspraak over homeopathische verdunning)
- 3.4.2. “Nou, dat, dat, dat vind ik in ieder geval heel vervelend om te horen.”
- 3.4.3. “Het was een onhandige uitspraak...”
- 3.4.4. “(...) in ieder geval, ik vind het heel jammer dat u dat zo gevoeld heeft.

4. **Ethos en Pathos**

4.1. *Ad hominem*

- 4.1.1. “Wat een leugens, wat een leugens.” (Maar ook: slachtofferschap claimen)
- 4.1.2. “Wat een leugens.” (Maar ook: slachtofferschap claimen)
- 4.1.3. “En ik vind het zó erg dat niet alleen Alexander Penthouse Pechtold met dit soort verhalen aan komt zetten, maar ook de minister van Binnenlandse Zaken, en daarom hebben wij ook aangifte gedaan wegens smaad en laster, want...”
- 4.1.4. “Ik heb lang nagedacht (...) over hoe het toch mogelijk is dat men op deze manier zich te buiten gaat aan flauwekul...”
- 4.1.5. “Die gespeelde morele verontwaardiging, terwijl... (...) hij dondersgoed... (...) weet dat het allemaal flauwekul is, allemaal bedacht.”
- 4.1.6. “Het is een soort obsessie, van die mensen, dat ze niet kunnen horen wat ik zeg, erover...” (Gericht tegen het publiek in de zaal)
- 4.1.7. “Mensen kunnen dat teruglezen op onze Facebookpagina, ik raad iedereen van harte aan om dat te doen, want het is duidelijk dat jullie dat in elk geval niet hebben gelezen, dat jullie hier maar wat verontwaardigd...”
- 4.1.8. “Gespeelde... ik zie allemaal gespeelde verontwaardiging in alle ogen...”
- 4.1.9. “Het is, het is heel idioot, het is, het is een obsessie van de mainstream journalistiek om democratische vernieuwingsbewegingen en bewegingen die... eh... iets willen veranderen in de Nederlandse politiek altijd maar als fascist... racist... en zo. En ze gaan er gewoon eindeloos mee door, je ziet het hier... gewoon vijftientig keer dezelfde vraag... het is waanzin.” (Ook: slachtofferschap claimen)
- 4.1.10. “En ik denk echt dat er iets pathologisch aan de hand is met jullie, dat het echt een obsessie is dat jullie dat maar niet kunnen volgen.”
- 4.1.11. “Nee, maar op een gegeven moment is er wel een punt dat je denkt: er is gewoon kwade trouw. Het is een obsessie, ze kunnen niets anders bedenken... blijkbaar is de inhoud zo bedreigend... ze staan zo met de mond vol tanden... ze kunnen níets anders bedenken dan ‘racisme, racisme’.”
- 4.1.12. “Nou, ik ga ook in het openbaar het debat aan, maar het is wel een heel duidelijk signaal dat je niet als minister van Buitenlandse Zaken een gekozen volksvertegenwoordiger, eh, kan betichten van het willen plegen van een strafbaar fêit, want daar gaat het hier om. Het willen discrimineren op basis van ras, iets wat wij ábsoluut niet willen, wat we ook nooit hebben betoogd, wat we

nergens hebben bepleit, wat niet in het verkiezingsprogramma staat, wat niemand van ons wil en waar wij ons ook verre van werpen. Ja, als je dan... op die manier... eh, je, je boekje te buiten gaat, ja, dan, dan, dan moet je een duidelijk signaal terug... eh... geven.”

- 4.1.13. “Nou niet vaak, want... het, de, de... óvergrote deel van Nederland begrijpt heel goed wat je met dingen bedoelt, maar er is een kleine groep mensen, met name journalisten en politici, die het spel spelen... van doen alsof we je niet begrijpen, en dat vind... (...) Dat vind ik heel vermoeiend, maar dat is, dat is echt een... dat is echt een spel, het is echt schijn, zodra... (...) ...de camera's aan gaan, doet men ineens alsof men niet meer de normale betekenis van uitspraken snapt.”
- 4.1.14. “Nou... maar wat is dit voor een bizarre uitspraak, jongens.” (Halsema doet een uitspraak waarmee ze wil aantonen wat Baudet en zijn partijgenoten impliceren, of hoe hun uitspraken kunnen worden opgevat. In plaats van daarop in te gaan, doet Baudet alsof Halsema namens zichzelf spreekt en alsof zij haar opmerking letterlijk bedoelt. Opvallend is dat hij de uitspraak nu wél expliciet verwerpt en ‘bizar’ noemt.)
- 4.1.15. “Ja, ik, eh, ben eigenlijk wel blij dat je dat noemt, want dat is iets wat nu steeds naar boven komt, eh... dat is... dat, dat is gebaseerd op een, een aantal dingen die ik heb gezegd die mensen verkeerd hebben geïnterpreteerd en die ze me... maar steeds maar weer blijven herhalen. Ik heb het idee dat het... een soort... de... de bedoeling is van heel veel mensen om het verkeerd te begrijpen (...)”

4.2. Slachtofferschap claimen

- 4.2.1. “Oh, nu ga je weer demoniseren...” (De Balie, 2018a)
- 4.2.2. “Nu gaan we weer die leugens over... racist, hou nou toch op, hou nou toch op.” (Maar ook: ad hominem (leugens)) (De Balie, 2018a)
- 4.2.3. “En ik vind het zó erg dat niet alleen Alexander Penthouse Pechtold met dit soort verhalen aan komt zetten, maar ook de minister van Binnenlandse Zaken, en daarom hebben wij ook aangifte gedaan wegens smaad en laster, want...” (Ook: van onderwerp veranderen)
- 4.2.4. “Deze waanzin, deze demonisering móet nu stoppen.”
- 4.2.5. “Ik snap... ik snap... ik snap dat de gemoederen hoog oplopen, want de demonisering die Alexander Pecht...” (Ook: ad hominem – Pechtold demoniseert)
- 4.2.6. “Maar deze framing is werkelijk eh, bizar.”
- 4.2.7. “Dat heeft ‘ie niet gezegd. Hij is daar, Yernaz, kom het podium op, [stemverheffing] deze leugens, deze laster, deze eindeloze flauwekul [rumoer in de zaal, Ramautarsing komt het podium op] in één keer rechtzetten.”
- 4.2.8. “En graag op inhoud en zonder idiote demonisering! (...) Idiote demonisering!”
- 4.2.9. “Ja, ik vind het... ik vind het, eh, het zijn allemaal van die flauwekulvragen, die alleen maar bedoeld zijn, eh, om een soort frame op te tuigen van: zie je wel, zie je wel, eigenlijk is het een... en eh...”

- 4.2.10. “Er komt een punt dat je denkt: jongens, nou is het klaar, ik ga naar de rechter en eh... het moet maar eens afgelopen zijn met die gekkigheid.”
- 4.2.11. “Nou, ik ga ook in het openbaar het debat aan, maar het is wel een heel duidelijk signaal dat je niet als minister van Buitenlandse Zaken een gekozen volksvertegenwoordiger, eh, kan betichten van het willen plegen van een strafbaar feit, want daar gaat het hier om. Het willen discrimineren op basis van ras, iets wat wij ábsoluut niet willen, wat we ook nooit hebben betoogd, wat we nergens hebben bepleit, wat niet in het verkiezingsprogramma staat, wat niemand van ons wil en waar wij ons ook verre van werpen. Ja, als je dan... op die manier... eh, je, je boekje te buiten gaat, ja, dan, dan, dan moet je een duidelijk signaal terug... eh... geven.”
- 4.2.12. “Nee, maar ik laat mij daar niet... ik laat mij nu niet in een racistische...” (al bij voorbaat gaat hij ervanuit dat hij in een racistische hoek zal worden gedreven)
- 4.2.13. “Nou, ja, door... er zijn ook heel veel mensen die ons goed hebben begrepen, want er zijn heel veel mensen die op ons hebben gestemd en volgens mij is die groep ook snel groeiende, de mensen die ons steunen. Maar het is inderdaad zo, er is in Nederland een cultuurtje, eh, van één uitspraak nemen, van iemand, maakt niet uit hoe lang geleden, kan soms jaren terug zijn, en die dan volledig uit de context, onwelwillend interpreteren, en dat dan eindeloos iemand maar voor de voeten blijven werpen: ‘Maar meneer, u heeft zélf gezegd, zes jaar geleden, dát’... en dan... en ik denk zelf dat dat een hele... niet-constructieve manier is om het debat te voeren.”
- 4.2.14. “Ja, dat is de... precies, dat is de ontmaskeringsgedachte, dus we ontmaskeren... (...) iemand omdat die ooit iets gezegd heeft...”
- 4.2.15. “Volgens mij heeft ‘ie gezegd dat er, eh... in de hele wereld allerlei verschillende soorten mensen... mensen leven, en dat... dat, dat, ja... eh... heel... heel veel van, eh, van wat hij gezegd heeft is volgens mij in een heel onaardig daglicht gekomen (...)”
- 4.2.16. “(...) maar je moet dus oppassen, en dat is wat ik net bedoelde met die brigade van elke keer maar weer wijzen naar de boodschapper, om meteen weer te zeggen: ‘Oh, maar iedereen die iets over de islam zegt, dat is eigenlijk ook een antisemiet’. Nee... (...) er zijn hele reële problemen in die gemeenschap.” (Door te zeggen dat er een ‘brigade’ is die naar ‘de boodschapper’ (impliciet heeft Baudet het hier over zichzelf) ‘wijst’, en die hem door een verkeerde associatie als antisemiet neer wil zetten, geeft Baudet aan dat hij in een benarde positie terechtkomt als hij iets over de islam wil zeggen. Opvallend is dat het ‘verwijt’ waar hij zich tegen verdedigt helemaal niet bestaat – hij lijkt dus voor te sorteren op wat er gaat komen. Daardoor verschuift hij de focus naar een ander probleem dan dat van racisme, namelijk naar de beschuldiging dat hij door een ‘probleem’ aan te kaarten met een geloof, hij direct voor antisemiet zal worden uitgemaakt. Daarmee diskwalificeert hij dus al bij voorbaat de kritiek op zijn uitspraken over de islam.)
- 4.2.17. “Nou, jij werpt mij iets voor de voeten, ik reageer daar op.”

- 4.2.18. “(...) dat is een soort wantrouw... cultuur van wantrouwen, dat moeten we denk ik zien te...”
- 4.2.19. “Mag ik daar iets over zeggen, want kijk, het... is het belangrijk, is het belangrijk... er is een enorm ontmaskeringsvirus wat in... in de politiek heerst, hè, waar ze dan zeggen: ‘Oh, je hebt... hebt vijf jaar geleden, heb je een keer dat gezegd’, ‘ja, maar iemand anders heeft een keer dat’...”

4.3. *Provocatief taalgebruik*

- 4.3.1. “Wat een gekkigheid...”
- 4.3.2. “Wat een waanzin...”
- 4.3.3. “Dat heeft ‘ie niet gezegd. Hij is daar, Yernaz, kom het podium op, [stemverheffing] deze leugens, deze laster, deze eindeloze flauwekul [rumoer in de zaal, Ramautarsing komt het podium op] in één keer rechtzetten.” (Ook: Slachtofferschap claimen)
- 4.3.4. “Het is allemaal flauwekul.”
- 4.3.5. “(...) deze flauwekul moet nu stoppen.”
- 4.3.6. “Hou nou toch op gekkigheid, flauwekul, kom op...”
- 4.3.7. “Hou nou toch op, hou nou toch op.”
- 4.3.8. “Dit is de meest absurde vertoning die ik in mijn leven heb meegemaakt, dit.”